

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

OSMANLI'NIN SON DEVRİ'NDE
KAYSERİ MERKEZ VE KAZA HAPİSHANELERİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Kübra SAYKI

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin SARAÇ

Ağustos, 2020
Nevşehir

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Kübra SAYKI

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

Osmanlı'nın Son Devri'nde Kayseri Merkez ve Kaza Hapishaneleri adlı Yüksek Lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazım Yönergesi'ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Kübra SAYKI

Tezi Hazırlayan

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin SARAÇ

Danışman

Doç. Dr. Ahmet OĞUZ
Tarih Anabilim Dalı Başkanı

KABUL ve ONAY

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin SARAÇ danışmanlığında **Kübra SAYKI** tarafından hazırlanan “**Osmanlı’nın Son Devri’nde Kayseri Merkez ve Kaza Hapishaneleri**” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tarih Anabilim Dalı’nda** Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

21/08/2020

JÜRİ

İMZA

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin SARAÇ

.....

Üye : Prof. Dr. Remzi KILIÇ

.....

Üye : Doç. Dr. Ahmet OĞUZ

.....

ONAY: Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun / / tarih ve
sayılı Kararı ile onaylanmıştır. / /

Sosyal Bilimler Enstitüsü Enstitü Müdürü

**OSMANLI'NIN SON DEVRI'NDE
KAYSERİ MERKEZ VE KAZA HAPİSHANELERİ**

Kübra SAYKI

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Programı, 2020

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin SARAC

ÖZET

Osmanlı'nın son devrinde Kayseri merkez ve kaza hapishaneleri adlı çalışmamız ilk çağlardan başlamak üzere Osmanlıların son devirlerine kadar geçen sürede genel olarak hapis kavramı ve hapishanelerin kuruluş evrelerini kapsamaktadır. Osmanlıların son devrinde Kayseri sancağı ve bu sancak birimine bağlı kaza hapishaneleri çalışmamızın ağırlık merkezini oluşturmuştur.

Çalışmamız, daha çok birinci elden kaynak niteliği taşıyan Osmanlı arşiv belgelerinden yararlanılarak oluşturulmaya çalışılmıştır. Kayseri sancağı ve bu sancak birimine bağlı kaza hapishanelerini konu olarak seçmemizdeki en önemli etken, şimdiye kadar bu konu hakkında yüksek lisans veya doktora düzeyinde bir araştırmanın mevcut olmayışıdır.

Çalışmamızda, Osmanlı'nın son devrinde Kayseri hapishanesi ile ilgili konu dâhilinde hapishanesinin fiziki yapısı, mahkûmların nakil ve tahliyeleri, hapishanenin iâşe temini, mahkûmların sağlık koşulları, hapishanedeki firar hadiseleri, kayıt defterleri, hapishane memurları ile Kayseri hapishanesine bağlı kazalardan İncesu, Bünyan ve Develi kazası hapishaneleri hakkında veriler tespit edilmiş ve bu veriler açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Kayseri Sancağı ve Hapishaneler.

**OSMANLI'NIN SON DEVRI'NDE
KAYSERİ MERKEZ VE KAZA HAPİSHANELERİ**

Kübra SAYKI

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Programı, 2020

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin SARAC

ABSTRACT

Our study called Kayseri center and district prisons during the last period of the Ottomans generally covers the concept of prisons and the establishment stages of prisons from the early ages to the last periods of the Ottomans. Kayseri and district prisons which are united to this sanjak in the last period of the Ottomans constitutes of backbones of our study.

Our study has been tried to be conducted with the benefit of Ottoman archive documents, which are mostly primary resources. The most important factor in choosing Kayseri sanjak and its district prisons as our topic is the fact that there is no research on this subject at the master's or doctorate level so far.

In our study, data about Kayseri prisons which are the physical structure of the prisons, the transfer and evacuation of the prisoners, the provision of food for prisoners, the prisoners' health conditions, the escape incidents from the prison, registry books and prison officers and data about Develi, Bünyan and İncesu, district' prisons united to Kayseri sanjak have been determined and these data have been tried to be explained.

Key Words: Ottoman Empire, Kayseri Sanjak and Prisons.

ÖNSÖZ / TEŞEKKÜR

Osmanlı'nın son devrinde teşekkül ettirilmeye çalışılan Kayseri sancağı ve ona bağlı kaza hapishaneleri bugüne değin ana hatlarıyla araştırılmamış konulardan biridir. Arşiv kayıtlarından edindiğimiz bilgilere göre Osmanlı hapishaneleri hakkında bilgi ihtiva eden arşiv kayıtları oldukça fazladır. Bu kayıtlarda hapishanelerin fiziki yapıları, hapishane görevlileri, hapishanelerde gerçekleştirilen nakil ve tahliyeler, hapishanelerin sağlık koşulları ve hapishanelerde meydana gelen firar olayları ile ilgili ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır. Arşiv kayıtlarından elde edilen bu bilgiler belli bir metot çerçevesinde çalışmamızda işlenmeye çalışılmıştır.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde hapishane kavramı ve tarihsel süreçteki yeri ifade edilmiştir. Bu doğrultuda eski çağda hapishane, İslam hukukunda hapis ve hapis cezası, Avrupa'da hapishanelerin doğuşu, Osmanlı'da hapishane ve kadın hapishanelerinin durumları açıklanmaya çalışılmıştır.

Tezin ikinci bölümünde Kayseri sancağı merkez hapishanesi başlığı altında hapishanenin kuruluşu ve fiziki yapısı üzerinde durulmuş ve alt başlıklarda konular ayrıntılı bir şekilde değerlendirmelere tabi tutulmuştur.

Tezin üçüncü ve son bölümünde ise Kayseri sancağına bağlı kaza hapishanelerinin genel durumları hakkında bilgiler verilerek bu hapishanelerin fiziki yapıları da araştırmaya tabi tutulmuştur. Bunların yanında develi kadın hapishanesi de değerlendirilen konu başlıklarından birini teşkil etmiştir.

Kayseri sancağı merkezinde ve bu sancak merkezine bağlı kazalarda bulunan hapishaneler hakkında yaptığımız çalışmanın her aşamasında değerli bilgilerini ve zamanını benden esirgemeyen, her fırsatta çalışmamla yakından ilgilenen, eleştirileriyle yol gösteren tez danışman Hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin SARAÇ'a teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca çalışmam sürecinde her türlü maddi manevi desteklerini yakinen gördüğüm annem ve babama, benim her daim okumamı isteyen rahmetli amcam Hasan SAYKI'ya, yardımlarıyla her daim destekleyen ve beni motive eden arkadaşlarım Merve ÖNER ve Zehra KÖSE'ye ayrıca teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK.....	ii
KABUL ve ONAY	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ / TEŞEKKÜR.....	vi
KROKİLER.....	ix
TABLolar DİZİNİ.....	x
FOTOĞRAFLAR.....	xii
Tezin Konusu.....	1
Tezin Amacı ve Önemi.....	2
Çalışmanın Kuramsal Çerçevesi.....	3
Çalışmanın Yöntemi.....	3

GİRİŞ

HAPİSHANE KAVRAMI VE TARİHSEL SÜREÇTEKİ YERİ

Hapis, Mahbes ve Hapishane	4
Eski Çağlarda Hapishane.....	5
İslam Hukukunda Ceza, Hapis ve Hapishane.....	6
Avrupa’da Hapishanelerin Doğuşu	8
Osmanlı’da Hapis ve Hapishane	9

1. BÖLÜM

KAYSERİ SANCAĞI MERKEZ HAPİSHANESİ

1.1. Hapishanenin Kuruluşu ve Fiziki Durumu.....	18
1.1.1. Hapishanesinin Yetersizliği ve Genişletilmesi.....	21
1.1.2. Hapishane Olarak Kullanılacak Mekânlara Ait Kira Bedelleri.....	33
1.1.3. Dâhiliye Nezareti’nden Hapishaneye Gönderilen Çeşitli Ödenekler.....	34
1.2. Hapishane Görevlileri ve Maaşları.....	35
1.2.1. Memurlarının Suiistimalleri	39
1.3. Hapishanenin Kayıt Defterleri.....	42
1.4. İdam, Kürek, Kalebent, Gasp ve Vatana İhanetle Yargılanan Tutuklu ve Hükümlülerin Mahkûmiyet Sebepleri ve Aldıkları Cezalar	46
1.4.1. Gasp Suçu.....	47
1.4.2. Vatana İhanet Suçu.....	48
1.5. Mahkûmların İaşe Temini	51
1.6. Mahkûmların Nakil ve Tahliyeleri	52
1.7. Mahkûmların Genel Sağlık Koşulları.....	58
1.7.1. Mahkûmların Tedavi Edilmeleri	60
1.8. Hapishanedeki Firar Olayları ve Sebepleri.....	60

1.8.1. Firar Olaylarında Görevlilerin Suiistimalleri	62
1.9. Kayseri Nisa/Kadın Hapishanesi Fiziki Durumu	65
1.9.1. Hapishanenin Görevlileri.....	65
1.9.2. Hapishanenin Tamir ve Tadilatı	66
1.9.3. Hapishanesinin Sağlık Koşulları	67

2. BÖLÜM

KAYSERİ SANCAĞI KAZA HAPİSHANELERİ

2.1. Kayseri Sancağı'na Bağlı Kaza Hapishanelerindeki Genel Durum	68
2.1.1. Develi Kazası Hapishanesi'nin Fiziki Durumu Tamir ve Tadilatı	68
2.1.2. Develi'de Hapishane Olarak Kullanılan Mekânlar	70
2.1.3. Develi Hapishanesi Mahkûm Kayıtları	70
2.1.4. Develi Hapishanesi Görevlileri	71
2.1.5. Develi Hapishanesi'ndeki Sağlık Koşulları.....	72
2.1.6. Develi Kadın Hapishanesi	73
2.1.7. Develi Hapishanesinde Firar Edip Yakalanan Mahkûmlar	73
2.1.8. Develi Hapishanesinden Firar Edip Yakalanamayan Mahkûmlar	74
2.2. Bünyan Kazası Hapishanesi	83
2.2.1. Bünyan Kazası Hapishanesi'nin Fiziki Durumu, Tamir ve Tadilatı	83
2.2.2. Bünyan'da Hapishane Olarak Kullanılan Mekânlar.....	85
2.2.3. Bünyan Hapishanesi Mahkûm Kayıtları	86
2.2.4. Bünyan Hapishanesi Görevlileri.....	87
2.2.5. Bünyan Kazası Hapishanesi'nin Sağlık Koşulları.....	88
2.2.6. Bünyan Kazası Kadın Hapishanesi	88
2.2.7. Bünyan Hapishanesi'nde Firar Olayları	89
2.3. İncesu Kazası Hapishanesi	89
2.3.1. İncesu Hapishanesi Fiziki Yapısı	89
2.3.2. İncesu Hapishanesi'nin Tamir ve Tadilatı.....	89
2.3.3. İncesu Hapishanesi Mahkûm Kayıtları	90
2.3.4. İncesu Hapishanesi Görevlileri.....	91
2.3.5. İncesu Kadın Hapishanesi	92

SONUÇ	94
--------------------	----

BİBLİYOGRAFYA	99
----------------------------	----

EKLER	105
--------------------	-----

KROKİ DİZİNİ

Kroki-1: Tamire Muhtaç Durumda Olan Kayseri Hapishanesine Ait Keşif Varakası.....	19
Kroki-2: Kayseri Kalesi İçinde Bulunan Hapishanenin Krokisi.	20
Kroki-3: Kayseri Kalesi İçinde Bulunan Camii, Erkek ve Kadın Hapishanesinin Krokisi	21
Kroki-4: Kayseri Kalesi'nde Bulunan Kadın Hapishanesine Ait Kroki	65

TABLULAR DİZİNİ

Tablo-1: Kayseri Hapishanesinin Tamir ve Tadilatı İçin Gerekli Olan Malzeme Listesi..	22
Tablo-2: 1906 Yılına Ait Kayseri Hapishanesi'nde Yapılan Tadilat Giderlerini Gösteren Cetvel.....	23
Tablo-3: Hapishanede Bulunan ve Jandarmaya Ait Olan Koğuşun ve Müdür Odasının Tamiri İçin Gerekli Olan İnşaat ve Masraf Giderleri.....	25
Tablo-4: 1915 Yılına Ait Kayseri Sancağı Merkez Hapishanesi'ne Ait İnşaat Giderleri. .	27
Tablo-5: 1915 Yılına Ait Kayseri Merkez Hapishanesinin Tamirâtı İçin Gerekli Olan Amele ve Nakliyat Giderleri.....	29
Tablo-6: 1915 Yılında Kayseri Merkez Hapishanesi Tamirâtı İçin Gerekli Olan Malzeme ve İnşaat Giderleri	30
Tablo-7: Kayseri Sancağı'nda Hapishane Olarak Kullanılacak Olan Hükümet Konaklarına Ait Kira Bedellerini Gösteren Cetvel	34
Tablo-8: Kayseri Sancağı Merkez Hapishanesinde Çalışan Memurların Maaşlarını Gösteren Cetvel.	36
Tablo-9: Kayseri Hapishanesinde Çalışan Memur Maaşını İfade Eden Cetvel	37
Tablo-10: Kayseri Sancağı Divân-ı Harp Mahkemesi Tarafından Yargılanan On Sekiz Yaşından Küçük Mahkûmlara Ait Liste.....	43
Tablo-11: 1917 Yılına Ait Kayseri Hapishanesi Yoklama Cetveli	45
Tablo-12: Kayseri Divân-ı Harp Hapishanesi Olarak Kullanılan Binanın Tamir ve Tadilat Bilgilerini Gösteren Cetvel.....	48
Tablo-13: Kayseri Sancağı Hapishanesi'nden Sinop ve Diyarbakır Kale Hapishanelerine Nakil Edilen On Sekiz Şahsın Kayıt Cetveli.....	54
Tablo-14: Kayseri Hapishanesi'nde Gerçekleşen Firar Hadiselerinde Suiistimalleri Bulunan Hapishane Müdürü İbrahim Bey ve Başgardıyan Hasan Efendi'nin Soruşturma Kaydı.	64
Tablo-15: 1912-1915 Yılları Arasında Kayseri Kalesi'nin İçindeki Kadın Hapishanesinde Görevli Olan Gardiyanlar ve Aldıkları Maaşlar.	66
Tablo-16: 1914 Yılında Hapishanenin Tamirat ve Tadilatı İçin Gerekli Duyulan Malzeme listesi.....	69
Tablo-17: Develi Kazasında Hapishane Olarak Kullanılacak Mahalin Kira Bedelini Gösteren Cetvel.	70
Tablo-18: 1917 Yılı'nın Aralık Ayına Ait Develi Kazası Hapishanesi'nin Yoklama Cetvel	71
Tablo-19: 1910 Yılına Ait Develi Kazası Hapishanesi'nde Görevli Memurların Maaş Bilgileri.....	71
Tablo-20: 1910 Yılında Develi Hapishanesi'nde Görev Yapan Memurlara Ait Cetvel	71
Tablo-21: R. 1330/M. 1914-1915 Yılları Arasında Kayseri Sancağı ve Sancağa Bağlı Kazalarda Yakalanan Mahkûmlara Ait Bilgiler	74
Tablo-22: R. 1330/M. 1914-1915 Yılları Arasında Kayseri Sancağı Dâhilinde Yakalanamayan Mahkûmlara Ait Bilgiler.....	75
Tablo-23: Kayseri Sancağı'na Bağlı Bünyan Kazası Hapishanesi'ne Ait İnşaat Tamirat ve Tadilat Giderleri	83
Tablo-24: Bünyan Kazası'nda Hapishane Olarak Kullanılan Mekânlara Ait Kira Bedelleri ve Kullanım Sürelerini Belirten Cetvel	86

Tablo-25: Bünyan Kazası'nda Hapishane Olarak Kullanılan Mekânlara Ait Kira Bedelleri ve Kullanım Sürelerini Belirten Cetvel	86
Tablo-26: 1917 Yılında Bünyan Hapishanesi'nin Yoklama Cetveli.....	87
Tablo-27: Bünyan Kazası Hapishanesi'nde Görevli Olan Memurların Maaşını Belirten Cetvel.....	87
Tablo-28: Kayseri Sancağı'na Bağlı İncesu Kazası Hapishanesi'ne Ait Tamir ve Tadilat Giderleri.....	90
Tablo-29: 1917 Tarihli İncesu Hapishanesi'nin Yoklama Cetveli.....	91
Tablo-30: İncesu Kazası Hapishanesi'nde Görevli Olan Gardiyan Maaşını Belirten Cetvel	92
Tablo-31: İncesu Hapishanesi'nde Çalışan Gardiyanlara Ait Cetvel.....	92

FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf-1: Kayseri Kalesi Restorasyonundan Sonra Osmanlı Zamanında Hapishane Olarak Kullanılan Kale İçerisindeki Mekânlar.....	111
Fotoğraf-2: Kayseri Kalesi İçerisinde Hücre	112
Fotoğraf-3: Kayseri Kalesi İçerisinde Hücre	113

KISALTMALAR

BEO.	: Bâbîâli Evrak Odası
Bkz.	: Bakınız.
BOA.	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
DH. EUM.	: Dâhiliye Emniyeti Umumiye Müdüriyeti
DH. EUM. 2. ŞB.	: Dâhiliye Emniyeti Umumiye Müdüriyeti İkinci Şube
DH. EUM. 6. ŞB.	: Dâhiliye Emniyeti Umumiye Müdüriyeti Altıncı Şube
DH. EUM. AYŞ.	: Dâhiliye Emniyeti Umumiye Müdüriyeti Asayiş Şubesi
DH. EUM. EMN.	: Dâhiliye Emniyeti Umumiye Müdüriyeti Emniyet Şubesi
DH. EUM. MKT.	: Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Muhaberat ve Tensikat
DH. İD.	: Dâhiliye Nezareti İdare
DH. İD.	: Dâhiliye İdare
DH. KMS.	: Dâhiliye Nezareti Kalemi Mahsus
DH. MB. HPS. M.	: Dâhiliye Nezareti Hapishaneler Müdüriyeti Müteferrik
DH. MB. HPS.	: Dâhiliye Nezareti Hapishaneler Müdüriyeti
DH. MB.	: Dâhiliye Mebanî
DH. MKT.	: Dâhiliye Nezareti Mektubî Kalemi
DH. MUİ.	: Dâhiliye Nezareti Muhaberat-ı Umumiye İdaresi Muhtalita Müdüriyeti
DH. MUİ.	: Muhaberat-ı Umumiye İdaresi
DH. SYS.	: Dâhiliye Nezareti Siyasi Kısım
DH. ŞFR.	: Dâhiliye Nezareti Şifre Kalemi
DH. TIMİK. S.	: Dâhiliye Nezareti Islahat
DH. TMİK. M.	: Dâhiliye Nezareti Muamelat
DH. UMVM.	: Dâhiliye Umur-u Mahalliye ve Vilayat
DH.	: Dâhiliye Nezareti

H.	: Hicri
HPS.	: Hapishaneler Müdüriyeti
HR. MKT.	: Hariciye Mektubî Kalemi
HR. TH.	: Hariciye Nezareti Tahrirat
HR. UHM.	: Hariciye Nezareti Umur-u Hukukiye
İ. AZN.	: Adliye ve Mezahib
İ. DH.	: İrade Dâhiliye
İ. MVL.	: İrade Meclis-i Vâlâ
M.	: Miladi
MKT.	: Mektubî Kalemi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
ŞB.	: Şube
ŞD.	: Şûrâ-yı Devlet
TTK.	: Türk Tarih Kurumu
ZB.	: Zaptiye
...	: Çevirisi yapılamayan veya silinmiş olan yazılar

1. Tezin Konusu

Osmanlı Devleti, son dönemlerinde siyasi, sosyal, askeri ve ekonomik yönlerden oldukça sıkıntılı bir süreç yaşamıştır. Bu süreçte Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları ve Ermeni isyanları gibi hem iç hem de dış gelişmeler Osmanlı Devlet'ini büyük sorunlarla karşı karşıya getirmiştir. Özellikle son dönemlerde yaşanan bu sorunlar devletin asayişinde ve güvenliğinde bozulmalara yol açmıştır. Bu durum her vilayet ve sancakta olduğu gibi Kayseri Sancağında da toplumsal ve siyasi sorunları beraberinde getirmiştir. Artan sorunlar bireysel suçlara ve asayişin sarsılmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla artan gasp, cinayet, silah kaçakçılığı ve vatana ihanet tarzı suçlar, suçlu şahısların cezalandırılmasıyla sonuçlanmıştır.

Çalışmamızda Kayseri Sancağında bulunan hapishane hakkında kayıtlara geçen bilgiler değerlendirilerek hapishanenin kuruluşu, fiziki yapısı, hapishane içerisinde yapılan tamir ve tadilatlar, hapishane memurları, memurların suiistimalleri ve aldıkları maaşlar gibi konuların yanı sıra hapishanedeki mahkûmların nakil ve tahliyeleri ele alınmıştır. Ayrıca hapishane içerisinde huzursuzlukların ve firar hadiselerinin artması konularına da değinilmiştir. Bütün bunların yanısıra mahkûmların ve hapishanenin sağlık koşulları, hapishanedeki mahkûmların tedavi edilme süreçleri kayıtlar ışığında izah edilmiştir. Hapishanede bulunan mahkûmların kayıt defterleri, kadın ve erkek mahkûmların sayıları tablolarla ortaya konulmuştur.

Bunlardan başka adı geçen dönemde Kayseri merkez ve kaza hapishanelerinin fiziki yapıları, memurları, kayıt defterleri, sağlık koşulları, nakil ve tahliyeler, firar olayları ve kadın mahkûmların durumları da çalışmada yer almaktadır. Hapishane olarak kullanılan Kayseri Kalesi'nin ve burada yargılanan idam, kürek ve hapis cezasıyla yargılanıp mahkûm edilen şahısların durumlarının yanı sıra burada divân-ı harp hapisanesinde vatana ihanet suçuyla yargılanan mahkûmlara, gasp ve cinayet suçuyla yargılanan şahıslara ve hapishane içerisinde on sekiz yaşından küçük mahkûm ve mevkûfun bulunup bulunmadığına dair olan sorulara cevaplar aranmaktadır. Her ne kadar Kayseri merkez hapisanesi bütün yönleriyle araştırılsa da, Kayseri Sancağına bağlı Develi, Bünyan ve İncesu kazalarında bulunan hapishaneler hakkında edinilen arşiv belgeleriyle kaza hapishaneleri bütün yönleriyle ele alınmıştır.

2. Tezin Amacı ve Önemi

Osmanlı Devlet'i üzerine hemen hemen her konu hakkında araştırmalar yapılmasına karşın devlet içerisinde asayiş, suç ve suç failleri gibi konular ihmal edilmiştir. Yakın zamanlarda bu durumun aksine, konuya ilgi artmış ve araştırmalar yaygınlaşmıştır. Osmanlı dönemine ait kaynakların incelenmesiyle sayıları giderek artan bilimsel çalışmalar yapılmıştır.

Tanzimat ile birlikte Osmanlı Devlet'inin hukuk sisteminde değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişiklikler yeni kurumların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Zaptiye, polis ve hapisane gibi kurumlar yenileştirilerek modern birer kurum haline dönüştürülmeye çalışılmış, bu yenileşmeler de arşiv kaynaklarında çeşitliliğin artmasını sağlamıştır.

Osmanlı tarihçiliğinde, araştırmaların siyasi ve askeri konularda yoğunlaştığı görülmektedir. Sosyal alanlarda ise araştırmalar daha kısıtlı kalmıştır. Bir şehrin idari, sosyal ve ekonomik yapısının incelenmesi tarihinin aydınlanması açısından önemlidir. Zira bölgeyi oluşturan temel unsur halktır. İnsan bulunduğu coğrafyanın sosyal, siyasi ve ekonomik her değerinden etkilenmektedir. Bu değerlere bazen uyum sağlarken bazen de bu değerlerle çatışma yaşayabilmekte, yaşanan bu çatışma ise, bireyin suç işleme potansiyelini arttırmaktadır. Bu sebeple bir toplum incelenirken insan unsuru görmezden gelinemez. Sosyal ve tarihi araştırmalarda, asayiş olaylarına ve suç türlerine de değinmek önemlidir. Aksi takdirde şehrin tarihi tam olarak ortaya çıkmamaktadır. Şehirlerdeki ve Sancaklardaki suç ve suçlulara ilişkin araştırmalar sayıca çok azdır. Biz de konunun önemine binaen Kayseri merkez ve kazalarında suç, ceza ve hapisane olgularını araştırmaya karar verdik. Kayseri Sancağı ve kazalarının sosyal ve ekonomik tarihi konusunda birçok araştırma yapılmış olmasına rağmen asayiş olayları, suçlar, suçlular ve hapishaneler konusunda herhangi bir araştırma bulunmamaktadır. Şüphesiz ki konunun araştırılmamış olması araştırmamızı daha önemli bir hale getirmektedir. Bu nedenle Kayseri merkez ve kazalarının asayiş ve emniyetini etkileyen suç failleri ve hapishaneleri bir bütünlük çerçevesinde ele almayı amaçladık.

3. Çalışmanın Kuramsal Çerçevesi

Araştırmanın kurumsal çerçevesi ise, Kayseri merkez ve kaza hapishanelerinin suç, ceza ve hapishane kavramları üzerine inşa edilmiştir. Bu kavramlar hapishanelerin dönem içerisinde ne durumlarını öğrenmek açısından oldukça önemli yere sahiptir. Araştırmamızda bütün bu olgular arşiv belgelerinin yanı sıra araştırma eserlerinin incelenmesiyle ortaya koymaya çalışılmıştır. Çalışmamız 1878-1920 yılları arasında, Kayseri Sancağı ve kazalarında yaşanan asayiş problemlerinin hapishanelere yansımaları belgelerle sunmaktadır.

4. Çalışmanın Yöntemi

Araştırmamızın temelinde arşiv araştırması, kaynak taraması, belge ve vaka analizi yöntemleri kullanılacaktır. Arşiv araştırması, Başbakanlık Osmanlı Arşivinden elde edilen belgeler üzerinde yapılacaktır. Bu doğrultuda arşiv kayıtlarının belge ve metin analizleri yapılacak, belgeler okunacak ve açıklanarak yorumlanacaktır.

Araştırmamızda yer alan alt başlıklar, tezin ana başlığıyla örtüşerek ele alınmıştır. Bütün konular kronolojik sıraya dikkat edilerek sunulmuştur.

Osmanlı Devlet'inde bulunan hapishaneler hakkındaki arşiv belgeleri "İzahat Varakaları ve Keşif Varakalarıdır". İzahat varakaları hapishanelerin fiziki yapılarının, hapishanede çalışan memurların, mahkûm ve mevkuf sayılarının, hapishane içerisindeki erkek ve kadın mahkûm nüfuslarının, ayrıca on sekiz yaşında mahkûmun olup olmadığı ve hapishanelerin kendi bünyesinde çalışan mahkûmların bulunup bulunmadığı hakkında kayıtların yer aldığı önemli arşiv belgeleridir.

Keşif varakaları ise, yapılan tamir ve tadilatların kaydedildiği cetvellerden ibarettir. Bu cetvellerde malzemeler, malzeme ebatları ve malzemelerin fiyatları ifade edilmektedir. İstenilecek meblağlar cetvel sonunda toplam olarak belirtilmektedir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde tamamen Kayseri'ye bağlı kaza hapishaneleri işlenmiştir. Kayseri merkez hapishanesinde olduğu gibi kazalarda da hapishanelerin izahat varakalarında geçen bilgiler verilmiştir.

GİRİŞ

HAPİSHANE KAVRAMI VE TARİHSEL SÜREÇTEKİ YERİ

Hapis, Mahbes ve Hapishane

Ceza, toplumdaki ahlaki değerlerin korunup kullanabilmesi ve toplumda asayişin temin edilebilmesi ve huzur ortamının sağlanabilmesi için toplumun huzurunu bozan kişilere maddi ve manevi olarak yaptırım uygulanması yöntemidir¹. Her toplumda suç işleyen şahısların engellenmesi açısından belirli ceza yöntemlerine başvurulduğu olmuştur. Sürgün, kalebent, kürek cezası, para cezası ve hapis cezası olarak gösterilebilir. Sürgün, kişilerin bulunduğu bölgeden başka bölgelere kalıcı olarak gönderilmesi şeklindedir. Kalebent cezası, hapis cezasının farklı bir türü olarak mahkûmların kalelerde hapsedilmesi biçimidir. Kürek cezası ise genellikle mahkûmların tersanelerde çalıştırılması gelirken, para cezası da mahkûmların işledikleri genellikle hafif suçlarda uygulanan bir yaptırım olarak verildiği anlaşılmaktadır².

Sözlüklerde hapis, alıkoyma ve engellemek anlamına gelmektedir. Bu doğrultuda suç işleyen zanlılar belirli süre için kapalı mekânlarda tutulmuştur. Cezanın uygulandığı yere hapis ve mahbes olarak adlandırılmıştır. Suçu sabit görülüp hapis edilen mahkûmların tutuldukları yere ise mahpus adı verilmiştir³.

Hapis cezası, bireyin ıslah edilmesini amaçlayan bir ceza türüdür. Hapis edilmesindeki amaç bireyin davasının tamamlanabilmesi için geçen süre zarfında kaçmasını engellemektir. Zanlının yeniden suç işlemesini önlemek temel gayedir. Mescitler, mahbesler, kuyular, kale burçları hapishane olarak kullanılan mekânlardır. Bir yerin hapishane olarak kullanılması için aranılan en önemli özellik, kapalı ve korunaklı bir mekân olmasıdır.

Hapis cezası caydırıcılık açısından oldukça önemli bir ceza biçimidir. Nitekim bir bireyin nasıl ki yeme içme ihtiyacı var ise özgürlüğü de bu şekilde ihtiyaçtır. İşte bu noktada suçlunun ıslah edilmesi için özgürlüğü hapis cezası ile elinden alınmıştır. Hapis cezası alacak suçlunun tutuklanması, kolluk kuvvetleri tarafından gerçekleştirilmiştir.

¹ Pınar Bacaksız, "Cezalandırma ve Toluma Yeniden Kazandırma", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 16, Özel Sayı 2014, s. 4918. Ayrıca Bkz. Sevcan Öztürk, XIX. Yüzyıl Osmanlı Ceza Sisteminde Dönüşüm: Zindandan Hapishaneye Geçiş, *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2014, s. 18.

² Özgür Yıldız, "Osmanlı Hapishaneleri Üzerine Bir Değerlendirme; Karesi Hapishanesi Örneği", *Akademik Bakış*, C. 9, S. 17, Kış 2005, s. 93. Ayrıca Bkz. Kemal Daşcıoğlu, "Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Bodrum Kalesi ve Hapishanesi", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Bayram Kodaman'a Armağan Özel Sayısı, Ocak 2010, s. 213.

³ Ali Bardakoğlu, "Hapis", *TDV. İslam Ansiklopedisi*, C. 16, İstanbul 1997, s. 54.

Kolluk kuvvetleri dışında hiçbir kimse suçluyu yakalamak veya yargılamak yükümlülüğüne sahip değildir. Suçlu yakalandığı vakit ilk olarak yapılan şey kimlik tespittir. Arkasından tutuk evine götürülmesi sürecidir.

Genel olarak bakıldığında hapishaneler üç kısma ayrılmaktadır. Bunlar nezarethaneler, tutuk evleri ve cezaevleridir. Nezarethaneler ilk durak yerleridir. Burada suçlunun işlemleri tamamlanmakta ve işlemleri sona erene kadar burada bekletilmektedir. Tutukevlerine baktığımızda burada da suçlunun mahkeme kararı ile suçunun kesinleşmesi sağlanıncaya kadar tutulduğu yerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Cezaevleri ise ıslahı ceza evi ve tenkili⁴ ceza evi olarak ayrı ayrı ifade edilmektedir. Bunlardan ilkinde baktığımızda ıslahı cezaevlerindeki suçlu basit suçlar ile tutuklu bulunmakta iken tenkili cezaevlerindeki suçlular ise ağır cezalardan yargılanmıştır⁵.

Eski Çağlarda Hapishane

Hapishanenin ceza evi olarak cezanın infaz edildiği bir mekân olarak ne zaman ortaya çıktığı tam olarak bilinmemekle birlikte eski Türklerde hafif suçlar için hapis cezası uygulandığı İslam öncesi Arap toplumlarında da hapsedme bir ceza çeşidi olarak kabul gördüğü anlaşılmaktadır. Ancak buna rağmen Türk ve Arap toplumlarında hapishanenin varlığında söz etmek oldukça zordur. Bu toplumlarda sadece mahbeslerden söz etmek mümkün olabilmektedir. Bunlar da günümüz hapishanelerinden oldukça farklı bir yapıda olup bu mekânlarda mahkûmlar ağır şartlarda cezalarını çektikleri söylenebilir. Hapis cezası, Eski Yakındoğu'da uygulanan bir ceza türü değildir. Bu uygulamanın Roma yasalarında da bulunmadığı bu sebeple de bu türden bir cezanın verilmediği görülmektedir. Ancak buralarda da hapishanenin bir alıkoyma mekânları olarak tercih edildikleri anlaşılmaktadır. Hapishaneler bu doğrultuda ölüm cezası verilen bir mahkûmun cezasının tatbikine kadar alıkonulduğu ve ayrıca tutuklu olanların yargılanma süreleri bitene kadar hapsedildikleri yerler olarak görülebilir⁶.

Romalılara göre Greklerin hapishaneyi daha az kullandığı anlaşılmaktadır. Burada zanlılar kendilerine üç kişiyi şahit olarak gösterdikleri takdirde ceza verilemeyeceği

⁴ Tenkil: Örnek olacak bir ceza verme, uzaklaştırma anlamını ifade etmektedir. Bkz. Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik*, Akaydın Yayınevi, Ankara 2007, s. 1258.

⁵ Mustafa Avcı, "Osmanlı İnfaz Hukukundaki Gelişmelere Genel Bir Bakış", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 12, S. 3-4, 2004, s. 113-116.

⁶ Kaspar K. Riemshneider, "Eski Anadolu'da Hapishane ve Ceza", (Çev. Turgut Yiğit), *Economic and Social History of the Orient*, s. 341.

bilinmektedir. Anadolu’da ise hapishanenin bulunduğuna dair ilk kayıtlar Asur ticaret kolonileri devrinde yazılan metinlerden anlaşılmaktadır⁷.

Sümerlerde, Babil’de, Asur ve İran hukukunda hapis cezasının bir alıkoyma şeklinde kullanılmıştır. Bu hapis cezası günümüz hapis anlayışından oldukça farklı bir yapıdadır. Çünkü burada ceza, mahkûmun suçu sabit görülünceye kadar tutulması şeklinde gerçekleştirilmesidir. Başka bir deyişle bir nevi tutukluluk şeklidir⁸.

Eskiçağ uygarlıklarından Hititlerde hapis cezasının verildiğine dair kayıtlar oldukça azdır. Kitabelerde “Bit Kili” olarak ifade edilen III. Hattuşili tarafından kurulan Tiliura şehrinin ahalisinin kurallarını belirten metinde, hapis cezasının verildiğine yönelik kayıtlar mevcuttur⁹.

İslamiyet’ten önce cahiliye döneminde ise Mekke’de şehir parlamentosu olarak bilinen “Darün Nedve”de bazı suçlara hapis cezası verildiği bilinmektedir. Burada hapis cezasının verilmesindeki amaç, toplumda asayişin temin edilmesi ve suçluların ıslah edilip topluma yeniden kazandırılmaya çalışılmasıdır¹⁰.

Eski Mısır’da da durum diğer medeniyetlerden farklı değildir. Görevini kötüye kullananlara ve casusluk yapanlara yönelik kalelerde ya da inşa edilen hücrelerde hapis cezasının verildiği olmuştur. Mezopotamya’da da köleler, yabancı esirler, borçlu ve hırsızlar çeşitli cezalara çarptırılmış ve suçlulara yönelik hapishaneler inşa edilmiştir¹¹.

İslam Hukukunda Ceza, Hapis ve Hapishane

İslam hukukuna göre bireye üç farklı uygulama ile ceza verilebilmiştir. Kısas, diyet ve hapis cezası bu uygulamalardandır. Kısas, suçlunun işlediği suçun aynen kendisine uygulanmasına denmektedir. Bu doğrultuda bir birey başka bir bireyi öldürdüğünde suçluya ölüm cezası verilmiştir¹². Suçluya ceza olarak kısas cezası verilmiş ise cezanın tatbiki bu konuda uzman bir yetkiliye verilmiştir. Kısas uygulanırken mağdur ve mağdur tarafın akrabaları da infazın gerçekleştirileceği yerde bulunabilmiştir. Bunun amacı ise kısas, mağdur tarafın isteğine göre uygulandığı için mağdur tarafının suçluyu af etme

⁷ Metin Yılmaz, “İslam Tarihinin İlk Üç Asrında Hapishaneler”, *İslami İlimler Dergisi*, C. 17, s. 542. Ayrıca Bkz. Ali Bardakoğlu, “Hapis”, *TDV. İslam Ansiklopedisi*, C. 16, İstanbul 1997, s. 54.

⁸ Mehmet Emin Artuk- Mehmet Emin Alşahin, “Hapis Cezalarının ve Cezaevlerinin Tarihi Gelişimi”, *Mehmet Akif Aydın’a Armağan Hukuk Araştırmaları Dergisi Özel Sayı*, Marmara Üniversitesi 2015, s. 147. Ayrıca Bkz. Ercimet Sarıay, II. Meşrutiyet Döneminde Ankara Vilayetinde Asayiş, Suç ve Ceza, *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Doktora Tezi, Nevşehir 2018, s. 235.

⁹ Yılmaz, “İslam Tarihinin İlk Üç Asrında Hapishaneler”, s. 544.

¹⁰ Metin Hülagü, *İslam Hukukunda Hapis Cezası*, Red Yayıncılık, Kayseri 1996, s.10.

¹¹ Mehmet Zeki Uyanık, *İslam Hukukunda Hapis Cezası*, Hikmetevi Yayınları, İstanbul 2007, s.144.

¹² Ferit Develioğlu, “Kısas”, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s. 594.

ihtimalinin bulunmasıdır¹³. Diyet ise, suçlunun suçuna karşılık bedel ödemesine denir. Bu hem mal ile hem de para ile olabilmektedir. Kelime anlamı olarak kan bahası¹⁴ anlamına gelmektedir¹⁵.

İslamiyet'in ilk dönemlerine baktığımızda hapishane adında bir kuruluşun varlığı söz konusu değildir. Ancak ceza amacı ile hafif suçluların evlerde çekilmesi uygulaması mevcuttur. Bu uygulama daha çok yaşlı küçük olanlar için tercih edilmiştir. Osmanlılarda da bu uygulama aynen devam ettirilmiştir. Bu şekilde hafif suçlardan ceza alanların dışarı çıkmama şartıyla evlerde cezalarını çekmeleri sağlanmıştır¹⁶. Buradan hareketle İslamiyet'in ilk dönemlerinde hapishane adı altında bir kuruluş bulunmamasına rağmen suçluların geçici olarak kapatıldığı bu tür mekânların var olduğunu anlamaktayız. Peygamber ve dört halife zamanlarında özellikle Hz. Osman dönemine kadar hapis cezasının uygulandığı bir başka mekânlar da kuyulardır¹⁷. Bunlardan başka mescitler bile hapis cezasının uygulandığı yerler arasında gösterilebilir. Kadın mahkûmlar için de hapis cezasının verildiği aynı şekilde onların da evlerde cezalarını tamamladıkları bir başka husustur¹⁸.

İslam tarihinde ilk hapishanenin Hz. Ömer zamanında teşekkül ettirildiği bilinmektedir. Ancak bu hapishanenin de Hz. Ömer tarafından satın alınan bir evin hapishane olarak kullanılmasından ibaret olduğu anlaşılmaktadır. Bu ev, Safvân B. Ümeyye'ye aittir¹⁹. Hapishanenin günümüz anlayışıyla bir yapıt olarak inşa edilmesi ilk olarak Hz. Ali zamanına rastlamaktadır. Bu hapishane çamurdan bir yapıya sahiptir. Yapısı gereği sağlam olmadığı için zamanla tahrip olmuştur²⁰. Hz. Ali zamanında yaptırılan "Nafi" hapishanesi fiziki şartlarından dolayı olsa gerek mahkûmların buradan firar etmeleri sebebiyle yıktırılmış ve daha sonra Muhayyes adında yeni bir hapishane inşa ettirilmiştir²¹.

Emeviler zamanında ise hapishanelerin sarayın bir parçası olarak inşa edildikleri, özellikle iktidarın karşısında olanların burada hapsedilmeleri için önlem amacıyla

¹³ Mustafa Avcı, "Osmanlı İnfaz Hukukundaki Gelişmelere Genel Bir Bakış", s. 94-95.

¹⁴ Baha: Kıymet, bedel ve değer anlamını ifade etmektedir. Bkz. Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s. 72.

¹⁵ Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s. 215.

¹⁶ Avcı, "Osmanlı İnfaz Hukukundaki Gelişmelere Genel Bir Bakış", s. 119.

¹⁷ Timur Demribaş, "Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların ve Cezaevlerinin Evrimi", *Hapishane Kitabı*, (Editör: Emine Gürsoy Naskalı-Hilal Oytun Altun), Kitabevi Yayınları, İstanbul 2005, s. 28.

¹⁸ Mehmet Zeki Uyanık, *İslam Hukukunda Hapis Cezası*, s. 174.

¹⁹ Ali Bardakoğlu, "Hapis", *TDV. İslam Ansiklopedisi*, s. 55.

²⁰ Hülagü, *İslam Hukukunda Hapis Cezası*, s. 22.

²¹ Avcı, "Osmanlı İnfaz Hukukundaki Gelişmelere Genel Bir Bakış", s. 115. Ayrıca Bkz. Julide Akyüz Orat-Fadimana Çelik, "Diyarbakır Vilayeti Hapishaneleri", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 7, İlkbahar 2011, s. 76.

yapıldıkları anlaşılmaktadır²². Özellikle Haccac zamanında 50.000 erkek mahkûm ve 30.000 kadın mahkûmun işkenceye maruz kaldıkları, hapishanenin çatısız olduğu, mahkûmların korunaksız ve ızdırap içinde feryat ettikleri kayıtlarda yer almıştır. Emevilerden başka Abbasiler dönemine baktığımızda da hapishanelerin varlığını görmekteyiz. Mezopotamya ve İran şehirlerinin etkisinde kalan Abbasiler, kurdukları şehir merkezlerinde bulunan cami ve dar-ül ümeraların yanında hapishanelerin bulunduğu tespit edilmiştir. Hapishanelerin sarayın yanında inşa edilmesinin sebebi buradaki mahkûmlara yapılan muamelenin halk tarafından görülmesinin engellenmek istenmesidir²³.

Avrupa’da Hapishanelerin Doğuşu

Avrupa’da ilk hapishaneler Londra’da kurulmuştur. Günümüzdeki anlamıyla ilk cezaevi ise 1595 yılında Amsterdam hapishanesidir. Bu hapishane modern anlamda ilk cezaevi olarak kabul edilmiştir. Modern cezaevlerinin ortaya çıkışının arka planında Merkantilizm ve Kalvenizm vardır. Bu anlayışlara göre, insan çalışma ahlakına sahip olmalı suçlu dahi olsa üretici olmaya teşvik edilmelidir. Kamusal alanda düzenli çalışmanın zorunluluğuna işaret etmiştir. Bu süreçte Avrupa kentlerinde iş gücü kıtlığı sebebiyle yoksullar, dilenciler, fahişeler, serseriler ve hırsızlar hapsedilmişlerdir. Bu kişiler düzenli ve sistemli bir şekilde çalıştırılarak üretken bir birey haline getirilmişlerdir. 1555’te Londra’da kurulan ıslah evlerinde bulunan tutukluların toplum yararına hizmet eden bireyler haline getirilmeleri en önemli örneği teşkil etmektedir. Bu ıslah evleri 1595’te Amsterdam kurulan hapishanenin de ilham kaynağını oluşturmuştur²⁴.

Amsterdam’dan sonra Avrupa şehirlerinde hapishaneler kurulmaya başlanmıştır. 1605 yılında kurulan Copenhagen hapishanesi bu duruma verilecek bir diğer örnektir. Bir kadın hapishanesi olan bu hapishaneden başka 1773 yılından itibaren de Amerika’da hapishaneler kurulmaya başlanmıştır²⁵.

Avrupa’daki Amsterdam hapishanesinin en önemli özelliği ceza anlayışına farklı bir bakış açısı getirmiş olmasıdır²⁶. Mahbesler ve zindanlar suçluyu iyileştirip topluma

²² Julide Akyüz Orat- Fadimana Çelik, “Diyarbakır Vilayeti Hapishaneleri”, s. 76.

²³ Yılmaz, “İslam Tarihinin İlk Üç Asrında Hapishaneler”, s. 555-559.

²⁴ Işık Ergüden, “Hapishane Çağı Kapatılan İnsan”, Sel Yayıncılık/Red Kitaplığı, İstanbul 2017, s. 68.

²⁵ Yıldız, “Osmanlı Hapishaneleri Üzerine Bir Değerlendirme; Karesi Hapishanesi Örneği”, s. 92.

²⁶ Pınar Bacaksız, “Cezalandırma ve Toluma Yeniden Kazandırma”, s. 4920. Ayrıca Bkz. Julide Akyüz Orat-Fadimana Çelik, “Diyarbakır Vilayeti Hapishaneleri”, s. 75.

yeniden kazandırma amacı gütmeyen Amsterdam hapishanesi suçluları ıslah ederek topluma yararlı bir insan olup üretime katkı sağlamalarını amaçlamıştır²⁷.

17. ve 18. yy'a gelindiğinde ise savaşların artması ile birlikte Avrupa'da suç oranının da artmasına sebep olmuştur²⁸. Bu artışlar hapishanelerdeki yoğunlukları artırmıştır. Mahkûm yoğunluğunun artması hapishanelerde huzursuzlukları da beraberinde getirmiştir. İdareden eksik ve sağlık koşulları bakımından oldukça kötü bir vaziyette bulunan hapishaneler bu dönemde daha da kötüleşmiştir. Bu dönemde mahkûmların toplu halde yaşamlarını yitirmeleri hapishanelerde reform yapılmasını zorunlu kılmıştır²⁹.

Bedford yargıci olan İngiliz John Howard hapishanelerin içinde bulunduğu durumun düzeltilmesi için 12 yıl boyunca çeşitli bölgelere seyahat etmiştir. Bu seyahat sayesinde kendi ülkesi dâhil tüm kıta Avrupa'sını inceleme fırsatı bulmuştur. Yaptığı incelemeler ve araştırmalar neticesinde hapishanelerin düzenlenmesi hakkında bazı görüşler öne sürmüştür. John Howard'a göre, hapishanenin güvenli ve fiziki yönden sağlam hale getirilmesi en başta yapılması gereken husustur. Ayrıca mahkûmların iaşelerinin temin edilmesi, sık sık teftiş edilip huzursuzluk çıkmasının engellenmesi bir başka husustur. Howard'ın bu kapsamda gündeme getirdiği bir başka önemli konu da Avrupa'daki hükümlü ve tutukluların ayrı ayrı yerlerde tutulmasının zorunluğunu dile getirmesi ve hapis edilen mahkûmlardan hiçbir şekilde para talep edilmemesidir. Ayrıca hapsedilen mahkûmların ıslah edilip çalıştırılması gerektiği ve mesleki eğitim kazandırılmasının önemli olduğunu vurgulamıştır³⁰. Bu ve benzeri çalışmalar neticesinde yapılan reformlarla Avrupa hapishanelerinde özellikle 1780-1865 yılları arasında önemli düzenlemeler yapılmış ve zamanla gerek Avrupa'da ve gerek Amerika'da birbirinden farklı hapishane sistemlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır³¹.

Osmanlı'da Hapis ve Hapishane

Osmanlılarda hapis cezalarının infaz edildiği yer anlamında bir hapishane ilk dönemlerde bulunmamaktaydı. Her dönem varlığını sürdüren zindanların sadece hapishane olarak görülmesi ise mümkün değildir. Osmanlı'da bir yerin tutuk evi olarak

²⁷ Sarıay, II. Meşrutiyet Döneminde Ankara Vilayetinde Asayiş, Suç ve Ceza, s. 236. Ayrıca Bkz. Julide Akyüz Orat- Fadimana Çelik, "Diyarbakır Vilayeti Hapishaneleri", s. 75.

²⁸ Julide Akyüz Orat- Fadimana Çelik, "Diyarbakır Vilayeti Hapishaneleri", s. 76. Ayrıca Bkz. Öztürk, XIX. Yüzyıl Osmanlı Ceza Sisteminde Dönüşüm: Zindandan Hapishaneye Geçiş, s. 24.

²⁹ Timur Demribaş, *Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların ve Cezaevlerinin Evrimi, Hapishane Kitabı*, (Editör: Emine Gürsoy Naskalı-Hilal Oytun Altun), Kitabevi Yayınları, İstanbul 2005, s. 14.

³⁰ Sarıay, II. Meşrutiyet Döneminde Ankara Vilayetinde Asayiş, Suç ve Ceza", s. 237.

³¹ Yıldız, "Osmanlı Hapishaneleri Üzerine Bir Değerlendirme; Karesi Hapishanesi Örneği", s. 92.

kullanılabilmesi için temel şart oranın kapalı bir alan olması ve korunaklı olmasıdır. Bu yüzden hapisane Osmanlı'da her yer olabilmektedir³².

Osmanlı'da ceza mekânlarına baktığımızda ilk olarak mahbesler, zindanlar ve tomruk evleri karşımıza çıkmaktadır. Zindanlar genellikle kale burçlarında kapalı alanlarda ve yer yer sarp kayalıkların arasında bulunmaktaydı. Buraların oldukça karanlık ve soğuk olduğu için buraya düşmenin ölümden daha da beter olduğu herkes tarafından bilinmekteydi. Zindanlara konulan mahkûmların temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi bile çok zordu. Buldukları yer oldukça dar ve hareket edilemeyecek kadar kötüydü³³. Suçluların zindanlarda tutulmaya başlanmasının ilk örnekleri 1389-1402 yılları arasında Yıldırım Bayezit dönemine rastlamaktadır. Bu dönemde suçlu bulunan Germiyanoglu Yakup Bey ve adamları yağma ve talandan suçlu bulunarak İpsala zindanına gönderilmiştir³⁴.

Osmanlı'da suçların türlerine göre zindanlar da farklılık göstermiştir. Genellikle subaşının denetimi altında olan zindanların en önemlilerinden biri İstanbul'daki Yedikule Zindanıdır. Bunlardan başka Eminönü Baba Cafer zindanı ve Kasımpaşa Tersane zindanı söylenebilir³⁵. Bu zindanlardan Baba Cafer zindanında yeniçerilerin yargılandıklarını görmekteyiz³⁶.

1730-1830 yılları arasında Baba Cafer zindanında kadın mahkûmların da yargılandığı bilinmektedir³⁷. Hırsızlık, borç ve zina suçlarından ceza alanlar Galata zindanına atılmıştır. Geri kalan diğer suçlular ise Bab-ı Ali'deki tomruğa³⁸ hapsedilmişlerdir³⁹. Devlet adamlarının cezalandırılma alanı ise kendi evleri veya sarayın belli başlı bölümleridir⁴⁰.

³² Murat Yıldız, "Osmanlı Devlet'inde Bir Saray Hapishanesi: 18,-19, Yüzyıllarda Bostancıbaşı Mahbesi", *Türkiyat Mecmuası*, S. 1, C. 22, 2012, s. 242.

³³ Feridun Ata, "Osmanlı Döneminde Bozkır Hapishanesi", *Uluslararası Sempozyum: Geçmişten Günümüze Bozkır*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları, Konya, Mayıs 2016, s. 393. Ayrıca Bkz. Mehmet Temel, "XX. Yüzyılın Başında Menteşe Sancağı Hapishaneleri", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, s.111.

³⁴ Öztürk, XIX. Yüzyıl Osmanlı Ceza Sisteminde Dönüşüm: Zindandan Hapishaneye Geçiş, s. 57.

³⁵ Ata, "Osmanlı Döneminde Bozkır hapishanesi", s. 393.

³⁶ Avcı, "Osmanlı İnfaz Hukukundaki Gelişmelere Genel Bir Bakış", s. 98.

³⁷ Özlem Poyraz, *20. Yüzyılda Osmanlı'da Kadın Mahkûmlar, Geçmişten Günümüze Şehir ve Kadın I.*, (Editör: Osman Köse), Kültür Yayınları, Samsun 2016, s. 620. Ayrıca Bkz. Öztürk, XIX. Yüzyıl Osmanlı Ceza Sisteminde Dönüşüm: Zindandan Hapishaneye Geçiş, s. 59.

³⁸ Tomruk: Tutuk evi, hapishane ve zindan anlamını ifade etmektedir. Bkz. Şemsettin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul, s. 911.

³⁹ Demribaş, "Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların ve Cezaevlerinin Evrimi", s. 29.

⁴⁰ Avcı, "Osmanlı İnfaz Hukukundaki Gelişmelere Genel Bir Bakış", s. 98.

Osmanlı'da zindan ve mahbes hapishaneye geçiş süreci Tanzimat döneminde yapılan kanuni düzenlemelerin neticesinde hapis cezasının süresi belirli ve etkin bir ceza olarak kabul edilmesinden sonra başlamıştır. Tanzimat Ferman ile birlikte bazı ceza kanunlarının da ortaya çıktığını görmekteyiz. Bunlardan ilki 1840 tarihli ceza kanunudur. Bu ceza kanunu 11 yıl yürürlükte kalmıştır. Bir diğer ceza kanunu 1851 tarihli Kanunu Cedit'tir. 1851 tarihli bu ceza kanununun 19. Maddesinin son bölümünde: “*Nisaya mahsus mahbeste hapisle müddet-i mahbusiyetinde infak ve iksasına icbar olunacak veli ve akrabası olmadığı takdirde canib-i beytülmalden infak ve iksa oluna*” maddesi yer almıştır. Bu ibare ile Osmanlı'da erkek hapishanelerden başka bir de kadın hapishanelerinin bulunduğunu görmekteyiz. “*1851 Osmanlı CK Birinci Fesıl m.15*”e göre *infak ve iksasına icbar olunacak veli ve akrabası olmadığı halde mahpusun masrafı canib-i beytülmalden (hazineden) karşılanır. Üçüncü Fesıl 17. maddeye göre: “Haps olunmuş olan fukara-yı ahab-ı cünhadan müddet-i mahbusiyetlerinde infak ve iksasına icbar olunacak veli ve akrabası bulunmayanların nafakaları buldukları mahallin emval-i mürettebe-i mîrîyesinden verilerek...”* ifadesi ile suçlunun hapishanede kaldığı sürece masraflarına atıfta bulunulmuştur. Bu ibareye göre mahkûmun ekonomik durumu iyi ise masraflarını akrabaları karşılamaktadır. Fakat mahkûmun ekonomik durumu iyi değil ise devlet tarafından ihtiyaçları karşılanacağı belirtilmiştir⁴¹.

Yukarıda belirtilen çeşitli kanunların çıkarılmış olmasına rağmen bu kanunlar yeterince uygulamaya geçirilememiştir. Düzensizliklerin ortadan kalkmadığı gibi çoğu bölgelerde de uygulanmadığı bunların yanında mahkûmlar hakkında çizelgelerin tutulmadığı, fiziki şartların iyileştirilmediği, makamların ihtiyaçlarını karşılanamadığı, gardiyanların mahkûmlara karşı olumsuz tavırlarını devam ettirdiği ve sık sık firar hadiselerin yaşandığı anlaşılmıştır. Bu durum, Osmanlı Devleti'ni iç ve dış siyasette zor durumda bırakmıştır. İngiltere Büyükelçisi Stratford Canning Osmanlı'daki hapishaneler hakkında incelemelerde bulunduğu mahbes veya hapishanelerin olumsuz fiziki şartlarını, mahkûm sayısının çokluğunu, buna bağlı olarak hastalıkların çoğaldığını, hasta mahkûmlar için ayrıca bir hasta koğuşunun bulunmadığını, mahkûmların temizlik işleriyle uğraşmak zorunda kaldıklarını ve doktor bulunmadığını ifade etmiştir. Canning'e göre

⁴¹ Avcı, “Osmanlı İnfaz Hukukundaki Gelişmelere Genel Bir Bakış”, s. 130-137.

sakıncalı bir durum da erkek hapishanelerin hemen yanına nisa adı verilen bayan hapishanelerin bulunmasıdır⁴².

Canning'e göre: Osmanlı'da inşa edilecek muhabetlerin durumu çok iyi olmalıdır. Bunun için de kullanılacak malzemeye dikkat edilmelidir. Hapishanelerin bulunduğu mevkiine oldukça önem arz eden bir husustur. Hapishanelerin koğuşlar halinde düzenlenmesini önermiştir. Düzenlenen koğuşlar hapishane personeli tarafından kontrolü sağlanmalı ve gerekli teftişler yapılmalıdır. Mahkûmların ihtiyaçları karşılanmalı, keyfi uygulamaların önüne geçilmelidir. Mahkûmların sağlığı açısından hapishane tesisatı tamir edilmeli, mahkûmlarının ısınma ve su problemleri halledilmelidir. Bunlara ek olarak hapishanede bulunacak müdür, mahbeslerin ve idaresini güvenliğini sağlamalıdır. Hapishanelerin düzenli olarak aranması, teftiş edilmesi gerektiği, mahkûmların giyecekleri kıyafet tek tip olması, temizlik açısından sık sık yıkanmaları, yatmak için ihtiyaçları olan yatak takımları, yatış kalkış saatlerinin düzenlenmesi ile tutukluların kullandığı tütün yasaklanmasının gerekliliği Canning'in belirttiği diğer hususlardır⁴³.

Canning'in raporunda gayrimüslim mahkûmlara da değinilmiştir. Onları çok kötü şartlar altında hapis edilmelerinden oldukça rahatsızlık duymuş ve raporunda: "topraklarınızda gayrimüslim tebaa bulunduracaksanız, ıslahat şarttır" ibaresine yer vermek suretiyle Osmanlı'nın iç içlerine bir müdahalesi söz konusu olmuştur⁴⁴.

Canning'in Osmanlı tutukevleri ile ilgili bu raporları ne yazık ki tam anlamıyla hayata geçirilememiştir. Bunun sebebi de 1853-1856 yılları arasında Osmanlı Devlet'i kendisini Kırım Savaşı gibi büyük bir savaşın içinde bulmasıdır. Kırım Savaşı'nın etkisiyle Canning'in raporunun uygulanamaması diğer alanlarda olduğu gibi Osmanlı Devleti'ne batılı güçlerin hapishanelerle alakalı reformlarının da baskı ile yaptırımlarının önünü açmıştır. Bu süreç Osmanlı Devleti'ni çok zor durumda bırakmış ve devlet, batılı güçlerin baskılarıyla pek çok alanda olduğu gibi hapishanelerle de ilgili bir dizi reformlar gerçekleştirmek zorunda kalmıştır⁴⁵. Bu bağlamda Islahat Fermanı ile hapishanelerde ve tutukevlerinde tatbik edilecek usuller hakkında düzenlemelerin başlaması kararlaştırılmıştır. Bu düzenleme ile nizamların dışında hiçbir şekilde eziyet ve işkenceye

⁴² Hatice Akın, "Osmanlı Devlet'inde Hapishane Islahatına Dair 1893 Tarihli Bir Nizamname Önerisi", s. 25. Ayrıca Bkz. Eren, İyileştirme Kavramı Işığında Kimlik Mücadelesinin Sürdüğü Alan Hapishaneler, s. 62.

⁴³ Gültekin Yıldız, *Mapushane: Osmanlı Hapishanelerinin Kuruluş Serüveni (1839-1908)*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2012, s. 138-141. Ayrıca Bkz. Mehmet Temel, "XX. Yüzyılın Başında Menteşe Sancağı Hapishaneleri", s. 112.

⁴⁴ Eren, İyileştirme Kavramı Işığında Kimlik Mücadelesinin Sürdüğü Alan Hapishaneler, s. 62.

⁴⁵ Yıldız, *Mapushane: Osmanlı Hapishanelerinin Kuruluş Serüveni (1839-1908)*, s. 163.

mahal verilmemesi uygun görülmüştür. Bu gibi hareketlere kalkışan memurlar ceza kanunnamesi gereğince cezalandırılmıştır⁴⁶.

Osmanlı'da hapishaneleri inceleyen ve rapor sunan bir diğer şahıs ise İngiltere'den getirilen Binbaşı Gordon'dur. Bu rapor Meclisi Tanzimat, vükela heyeti ve padişah Abdülmecid tarafından da onaylanmıştır⁴⁷. Böylece ecza infaz sisteminde yer alan kapatma mekânları ilk kez "hapishane" adı altında toplanmıştır⁴⁸. Tanzimat sürecinde ceza ve cezanın infaz edildiği hapishanelerle alakalı binaların fiziki koşullarının iyileştirilmesi ve mahkûmların yaşam koşullarının düzeltilmesi sürekli gündeme getirilen konulardan biri olmuştur. Konunun sık sık gündeme getirilmesi devlet ricalinin bu konudaki istekli oluşlarını da ortaya çıkarmıştır. Hatta bu süreçte hapishanelerle alakalı yapılacak reformların kalıcı hale gelebilmesi için hapishane konusunda uzman olan İngiliz binbaşı Gordon İngiltere'den getirilerek devlet hizmetine alınmış ve Gordon'un önerileriyle Meclis-i Mahsûs-ı Muvakkat" adında bir meclis kurulmuştur. Bu mecliste tutuklu ve hükümlü mahkûmların ayrı yerlerde tutulması ve suç cinsine ve ağırlığına göre mahkûmların farklı yerlerde barındırılması yönünde karar alınmıştır⁴⁹.

Gordon'un raporuna göre hapishanelerde ıslahat yapılmalı ve mahkûmların durumları iyileştirmelidir. Gordon'a göre "*Bir hapishaneyi cehenneme çevirmek için onu ihmal etmek yeterlidir*". Bunun en iyi örneği de tersane zindanıdır. Çünkü 70 kişinin barınabileceği hapishaneye 300 kişinin hapis edildiği belirtilmiştir⁵⁰.

Islahat fermanından sonra Gordon'un raporlarına dayandırılarak Osmanlı Devleti'nde 1858 yılında yayımlanan ceza kanunnamesinin özelliklerine bakıldığında, bu kanunname batı hukukunun yer aldığını, bazı maddelerin tamamen batı hukukundan aynen Türk ceza kanununa geçtiğini görmekteyiz. 1858 ceza kanununun temeline bakıldığında 1810 tarihli Fransız ceza kanunnamesinden esinlenerek hazırlandığı anlaşılmaktadır. Osmanlı'da yayımlanan 1858 tarihli ceza kanunu kurulan bir komisyon tarafından hazırlanmıştır. Bu

⁴⁶ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, C. V., Ankara 2011, s. 250. Ayrıca Bkz. Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, C. VI, s. 3-4.

⁴⁷ Yıldız, "Osmanlı Hapishaneleri Üzerine Bir Değerlendirme; Karesi Hapishanesi Örneği", s. 94.

⁴⁸ Serap Sunay, "Son Dönem Osmanlı Taşra Hapishanelerine Bir Örnek: Bolvadin Hapishanesi", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 20, S. 1, Haziran 2018, s. 45.

⁴⁹ Gülnihal Bozkurt, *Batı Hukukunun Türkiye'de Benimsenmesi, Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne Resepsiyon Süreci (1839-1939)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1996, s. 109. Ayrıca Bkz. Said Nuri Akgündüz, "Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukukunun Kaynakları", *AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 4, S. 8, Güz 2016, s. 7.

⁵⁰ Yıldız, *Mapushane: Osmanlı Hapishanelerinin Kuruluş Serüveni (1839-1908)*, s. 173-174.

Komasyon üyelerinin tamamı sekiz kişilik Meclis-i Tanzimat'ın üyeleridir. Komasyon Başkanlığı görevini Ahmet Cevdet Paşa üstlenmiştir.⁵¹

1858 tarihli ceza kanununda suçlar üçe ayrılmıştır. Bunlar cinayet, cünha⁵² ve kabahattir. Bu suçlara karşılık verilen cezalarda farklılık göstermiştir. Cinayet işleyen suçluya kürek ve kalebentlik⁵³ gibi ağır cezalar verilmiştir. Cünha ve kabahat suçu işleyen suçluya ise hapis ve para cezasıyla cezalandırılmıştır⁵⁴. Bu kanun ile suçlara göre hapis cezalarının süreleri de belirlenmiştir. Hapis cezaları adi ve mevsuf⁵⁵ olarak iki kısma ayrılmıştır. Adi hapis cezasının süresi 1 gün ile 3 yıl arası iken mevsuf hapis kürek ve kalebentlik şeklinde olmak üzere süresi 3-5 yıl arasındaydı. Kabahatlerde verilen hapis süresine baktığımızda 1-7 gün arası hapis cezası uygulanmıştır. 1858 ceza kanununda ayrıca evlenme izni olmayan şahıslara 1 ila 6 ay arası hapis cezasının verilmesi uygun görülmüştür. Ayrıca bu kanunun 103. maddesi ile işkencenin resmen ilk defa suç sayıldığını da görmekteyiz⁵⁶.

1860 yılına gelindiğinde bir ıslahhane açıldığını görmekteyiz. İlk olarak bu ıslahevini amacı 5-13 yaşları arasındaki kimsesiz çocukların devlet kontrolü altında yetiştirilmesidir. Islahhanelerde çocuklara pek çok şekilde eğitim verilmiştir. Ayrıca burada çocukların meslek edinmeleri sağlanmıştır⁵⁷. Buradaki çocuklar Müslim ve Gayrimüslim olmak üzere bir ayrılma tabii tutulmamışlardır. 1867 yılına gelindiğinde bu ıslahhanelerin farklı bir amaca da hizmet verdiğini görmekteyiz. 1867 yılında *Islahevleri Nizamnamesi* adıyla bir de nizamname yayınlanmıştır. Bu nizamname ile çocuk suçlular büyük mahkûmlar ile aynı yerde tutulmayıp ıslah evlerine götürülmeleri sağlanmıştır⁵⁸.

⁵¹ Hatice Akın, "Osmanlı Devlet'inde Hapishane Islahatına Dair 1893 Tarihli Bir Nizamname Önerisi", s. 25.

⁵² Cünha: Ufak suçlar ve kabahatten küçük için kullanılan bir terimi ifade etmektedir. Bkz. Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik*, s. 166.

⁵³ Kal'a-bend: Kaleye bağlanmış ve bir kale içinde yaşamaya mahkûm edilmiş anlamını ifade etmektedir. Bkz. Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik*, s. 556.

⁵⁴ Mehmet Gayretli, "1858 Osmanlı Ceza Kanununun Kaynağı Üzerindeki Tartışmalar ve Bu Kanuna Ait Bir Taslak Metnin Bir Kısmıyla İlgili Değerlendirmeler", <http://www.e-akademi.org/makaleler/mgayretli-2.pdf>, s. 4-5-6. Ayrıca Bkz. Öztürk, XIX. Yüzyıl Osmanlı Ceza Sisteminde Dönüşüm: Zindandan Hapishaneye Geçiş, s. 85-87.

⁵⁵ Mevsuf: Vasfolunmuş ve vasıflanmış anlamını ifade etmektedir. Bkz. Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik*, Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik*, s. 739.

⁵⁶ Eren, İyileştirme Kavramı Işığında Kimlik Mücadelesinin Sürdüğü Alan Hapishaneler, s. 61-62.

⁵⁷ Bekir Koç, "Osmanlı Islahhanelerinin İşlevlerine İlişkin Bazı Görüşler", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 6, C. 2, s. 114.

⁵⁸ Meral Güdek, Modernleşme Döneminde Osmanlı'da Çocuk Eğitimi ve Litaratürü, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Anabilimdalı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2012, s. 60. Ayrıca Bkz. Eren, İyileştirme Kavramı Işığında Kimlik Mücadelesinin Sürdüğü Alan Hapishaneler, s. 63.

1870 yılında ise modern anlamda ilk hapishanelerin açılması yönünde çalışmaların başladığını görmekteyiz. Bu doğrultuda atılan ilk adım zaptiye müşirliği binasının Sultanahmet meydanındaki mehterhanenin bulunduğu yere taşınmasıdır. Bu süreçte zaptiye binası ile ayrıca bir de hapishanenin yapılması gündeme getirilmiş ve 27 Ağustos 1870’de çalışmalara başlanmıştır⁵⁹. İnşa edilen hapishane-i umumi 1871 yılı Ocak ayında sadrazam ve vükela⁶⁰ katılımıyla Sultan Ahmet’te açılmıştır. Hapishanede, memurlarından hademelerine kadar görevliler yer almıştır. Yatağından yiyeceğine, çalışmak isteyen mahkûmlar için alet edevat temin edilen, çamaşırhanesi, mutfağı, aşçısı olan, temizliği sağlanan hatta içerisinde cami ve kilise bulunan bir yer haline getirilmiştir. Bunlardan başka hapishane-i umuminin içinde öksüz çocukların ve çocuk suçluların eğitimi için bir de mektep yer almıştır. Ayrıca bu mektebin yanında kadın suçlular içinde ayır bir bölüm inşa edilmiştir⁶¹.

1870’lerin sonlarına kadar Osmanlı’da bu tarz yeni hapishanelerin kurulduğunu görmekteyiz. Bu hapishaneler genel olarak iki katlı yapılardır. Düzenli ısıtma sisteminden yoksun, donanımlarında da bozukluklar mevcuttur⁶². Hapishane-i umumiden de istenilen sonuçlar alınamamıştır. Büyük umutlar ile yapılmış olan hapishane-i umuminin yapımında kullanılan adi malzemeler yüzünde hapishaneden duvarları mahkûmlar tarafından kaşıkla oyulabilmiş böylece firar olayları gerçekleşmiştir⁶³.

1879 yılına gelindiğinde ceza kanunları hazırlanırken hapishanelerin içler açısı durumu gündeme taşınan konulardan birini teşkil etmiştir. II. Abdülhamit, Osmanlı-Rus Harbi (1877-1878) sonrasında toplanan Berlin Kongresi’nden sonra bir müfettiş görevlendirmiştir. Bu müfettişten hapishanelerin ıslahı hakkında rapor tutmasını talep etmiştir. 1880’de çıkarılan nizamnamenin alt yapısı bu şekilde başlamıştır⁶⁴. Bu doğrultuda adliye nezareti tarafından bir nizamname layihası hazırlanıp Padişah’a sunulmuştur. Bütün bu düzenlemeler 1880 yılında çıkartılan “Tevkifhane ve Hapishanelerin İdarelerine Dair Nizamname” ile gerçekleştirilmiştir. Bu nizamname 6 bölüm ve 97 maddeden oluşmuştur. Nizamnamenin birinci bölümü hapishanelerin idaresini, ikinci bölümü hapishane

⁵⁹ Yıldız, “Osmanlı Hapishaneleri Üzerine Bir Değerlendirme; Karesi Hapishanesi Örneği”, s. 95.

⁶⁰ Vükela: Osmanlı imparatorluğu zamanında kabine azası, vekiller ve bakanlar anlamına gelmektedir. Örneğin Meclis-i Vükela; Kabine toplantısını ifade etmektedir. Bkz. Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik*, s. 1343.

⁶¹ Serpil Bilbaşaran, “Hapis Cezasının Örgütsel ve Hukuksal Gelişimi”, *Birikim Dergisi*, S. 136, Ağustos 2000, s. 44-48. Ayrıca Bkz. Yıldız, *Mapushane: Osmanlı Hapishanelerinin Kuruluş Serüveni (1839-1908)*, s. 269-280.

⁶² Eren, *İyileştirme Kavramı Işığında Kimlik Mücadelesinin Sürdüğü Alan Hapishaneler*, s. 64.

⁶³ Yıldız, *Mapushane: Osmanlı Hapishanelerinin Kuruluş Serüveni (1839-1908)*, s. 288.

⁶⁴ Hatice Akin, “Osmanlı Devlet’inde Hapishane Islahatına Dair 1893 Tarihli Bir Nizamname Önerisi”, s. 26.

görevlilerini, üçüncü bölümü mahpusların yiyecek ve içeceklerini, dördüncü bölümü mahpusların çalıştırılmasını, beşinci bölümü koğuşlar ve uyulacak kuralları, altıncı ve son bölümü ise mahpusların ibadetlerini düzenlemektedir⁶⁵. Belirtilen yılda bir de kadın mahkûmlar için “Tezkireyi Aliye Kanunu” adıyla düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemeler hasta ve hamile kadınların hastaneye nakilleriyle alakalıdır. 1880 yılında çıkarılan bu nizamname 1917 yılına kadar hükümetçe benimsenmiş, üzerinde ufak değişiklikler yapılsa da 1930 yılına kadar yürürlükte kalmıştır⁶⁶.

Yukarıdaki paragrafta belirtilen gelişmelerden sonra Osmanlı’da mahkûmların çalıştırılması rızaya uygun olarak yapılmaktaydı. Rızası olmayan ve kendi ihtiyacını karşılayabilen mahkûmlar çalışmak zorunda değildi. Çalışan mahkûmlara belirli bir miktar para verilmesi zorunluydu. Çalıştıkları alanlara göre alacakları paranın yarısı mahpuslara ödenir ve yarısı emanet sandığına konurdu. Tahliye edildikleri zaman bu biriken para mahkûmlara teslim edilirdi⁶⁷. Hükümlünün cezaevinde çalıştırılmasının amacı onun meşgul olmasını sağlayabilmektir. Mahkûm böylece tüm gün iş ile oyalanır kötü düşüncelerin etkisine girmesi böylelikle engellenmesi amaçlanırdı⁶⁸. Böylelikle hem devlete hem de mahkûma faydalar sağlanmış olurdu. Çünkü bu dönemde devletin mali durumu oldukça zayıflamış mahkûmların ihtiyaçlarını karşılayamaz duruma gelmişti. Bu sebeple hapisanelerde mahkûmlar daha çok kunduracılık, terzilik gibi toplumun ihtiyaç duyduğu alanlara yönelik mesleklere yönlendirilmiştir⁶⁹.

Hükümlülerin çalıştırılmasında altı biçim yer almaktadır. Bunlar: kiralama sistemi, sözleşme sistemi, para başına bedel sistemi, devlet kullanımı sistemi, kamu hesabı sistemi ve son olarak bayındırlık işleri ve yollar sistemidir. Kiralama sisteminde; hükümlülerin bakımı, gözaltında tutulması ve üretilen ürünlerin işletmeciyeye verilmesini ifade eden süreci kapsamaktadır. Sözleşme sistemi; devlet ile devlet işinde çalıştırılan mahkûm arasında emeğinin karşılığında bir sözleşmeyi ifade etmektedir. Sözleşmeyi yapan esas işverendir.

⁶⁵ Eren, İyileştirme Kavramı Işığında Kimlik Mücadelesinin Sürdüğü Alan Hapishaneler, s. 65. Ayrıca Bkz. Mehmet Temel, XX. Yüzyılın Başlarında Menteşe Sancağı Hapishaneleri, s. 112.

⁶⁶ Kemal Bozkaya, “Osmanlı’nın Mahpesten Modern Hapishanelere Geçiş Süreci”, İstanbul 2004, s. 21. Ayrıca Bkz. Zafer Atar, “20. Yüzyılın Başlarında Turgutlu Hapishanesinin Genel Durumu”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 9, S. 1, Mart 2011, s. 88.

⁶⁷ Ata, “Osmanlı Döneminde Bozkır hapishanesi”, s. 394.

⁶⁸ Yıldız, “Mapushane: Osmanlı Hapishanelerinin Kuruluş Serüveni (1839-1908)”, s. 382. Ayrıca Bkz. Beyza Karakaya, “Musul Vilayeti Kadın Hapishaneleri ve Kadın Mahkûmlar”, *Kültür Ocağı Vakfı*, Mayıs 2017, s. 5.; Julide Akyüz Orat- Fadimana Çelik, “Diyarbakır Vilayeti Hapishaneleri”, s. 78.

⁶⁹ Avcı, “Osmanlı Döneminde Bozkır hapishanesi”, s. 145.

⁶⁸ Öztürk, XIX. Yüzyıl Osmanlı Ceza Sisteminde Dönüşüm: Zindandan Hapishaneye Geçiş, s. 26.

⁶⁹ Saadet Tekin-Sevilay Özkes, “Cumhuriyet Öncesi Türkiye’de Hapishane Sorunu”, *ÇTTAD*, C. VII, S. 16-17, Bahar-Güz 2008, s. 195.

İşveren mahkûmların üretim için ihtiyacını karşılamaktadır. Parça başına bedel sistemin de girişimciye ürettiği ürün adedine göre yapılan ödenektir. Fakat bu uygulama adil olmadığı düşünüldüğünden daha sonra kaldırılmıştır. Devlet kullanımı sistemi ise oldukça yaygın olan bir sistemdir. Burada hem mahkûmun hem devletin gereksinimlerinin karşılanması amaçlanmıştır. Kamu hesabı sisteminde, ceza evinde üretilen ürünler pazarlarda satılmasıdır. Bu sistem bugün de geçerlidir. Son olarak bayındırlık işleri ve yollar sisteminde mahkûmlar oto yollar köprüler de çalıştırılmışlardır⁷⁰.

Osmanlı Devleti'nde erkek hapisanelerden farklı olarak kadın hapisanelerinin de varlığını görmekteyiz. Suça bulaşmış kadınlar erkeklerden ayrı yerlerde hapis edilmişlerdir. Bu kadınlara verilen cezalar iki türlü olmuştur. Bunlardan ilki hapis ikincisi ise sürgün cezası şeklindedir. 1730-1830 yılları arasında bu tarzda suç işleyen özellikle fahişe kadınlara ağır cezalar verildiği görülmüştür. Bahsedilen yıllarda kadınlar Baba Cafer zindanına kapatılmışlardır. Ancak hapis cezası sadece zindanla sınırlı kalmayıp imam evlerinde de hapis edilen kadın mahkûmların bulunduğunu bilmekteyiz. Bunun yanında III. Selim döneminde imam evlerinde hapis cezası çeken kadınların olduğu, bu kadınların zaman zaman boğularak öldürüldüğüne dair kayıtlar da mevcuttur⁷¹.

Sonraki devirlerde kadın mahkûmlara nisa hapisaneleri adı verilen yerler tahsis edilmiştir. Buralar diğerlerine oranla daha güvenilir yerlerdi. Kaza yöneticileri tarafından bu evlere kadın mahkûmların güvenliğinden sorumlu tutulan bir kadın görevli tayin edilmiştir⁷². Daha sonraları ise ilk kadın hapisanesinin 1883 yılında Karesi sancağında devlete ait olmayan özel bir hapishanenin açıldığını görmekteyiz⁷³.

⁷⁰ İlkay Savcı, "Cezaevi İşyutları", *Hapishane Kitabı*, (Editör: Emine Gürsoy Naskalı-Hilal Oytun Altun), Kitabevi Yayınları, İstanbul 2005, s. 229-230.

⁷¹ Öztürk, XIX. Yüzyıl Osmanlı Ceza Sisteminde Dönüşüm: Zindandan Hapishaneye Geçiş, s. 59.

⁷² Ali Karaca, "XIX. Yüzyılda Osmanlı Devletinde Fahişe Hatunlara Uygulanan Cezalar: Hapis ve Sürgün", *Hapishane Kitabı*, (Editör: Emine Gürsoy Naskalı-Hilal Oytun Altun), Kitabevi Yayınları, İstanbul 2005, s. 160. Ayrıca Bkz. Saadet Tekin, "Osmanlı'da Kadın ve Kadın Hapishaneleri", s. 91.

⁷³ Ata, "Osmanlı Döneminde Bozkır Hapishanesi", s. 396.

1. BÖLÜM

KAYSERİ SANCAĞI MERKEZ HAPİSHANESİ

1.1. Hapishanenin Kuruluşu ve Fiziki Durumu

Osmanlı hukuk sisteminde suçlulara çeşitli cezalar verilirken caydırıcılık esası gözetilmiş, cezanın ıslah ediciliği ile pişmanlık duygusu yaratılarak suçluda bir davranış değişikliği oluşturulması amaçlanmıştır. Bu sebeple de suç türlerine göre cezalar verilerek hapis cezası ile mahkûmlar hapis edilmek suretiyle ıslah edilmeye ve topluma kazandırılmaya çalışılmıştır. Suçun infaz edildiği yerler olarak bilinen hapishaneler, Osmanlı'nın farklı idari merkezlerinde olduğu gibi Kayseri sancağında da varlığını göstermiştir.

Kayseri'de Osmanlı'nın son devirlerine kadar “hapishane” adı altında başlı başına bir kurum bulunmamaktaydı. Hapishane olarak Kayseri kalesi içinde zindan olarak ifade edilen bir bölüm bulunmakta ve 16. yüzyıldan itibaren mahkûmların infaz işlemleri burada gerçekleştirilmekteydi. Bu dönemlerde Kayseri kalesinin beş adet kapısı bulunmaktaydı. Bunlar; Sivas kapısı, meydan kapısı, boyacı kapısı, yeni kapı ve kiçi kapılarıydı. Kalenin alt katında tutukluların bulunduğu zindan, üst katında ise gece bekçilerinin daireleri, askeri depolar ve çeşitli idare binaları bulunuyordu⁷⁴. Kayseri kalesi içerisinde hapishane mekânı olarak kayıtlara geçen ilk yer Zamzak sokaktaki işte bu zindandır. Kayıtlarda “Emlak-ı Hümayun” olarak geçmiştir. Mahkûmlar işledikleri suçlara göre bu zindanda ve kale içerisindeki mekânlarda tutulmuşlardır⁷⁵.

Osmanlı'nın son devrine gelindiğinde mahkûmların tutuklu olarak buldukları yerler için kullanılan zindanlar zamanla hapishane olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Kayseri sancağı merkez hapishanesiyle ilgili bilgilere ise geniş ölçüde resmi yazışmalar, hapishane yoklama cetvelleri, hapishane sual varakaları, hapishane izahat varakaları, hapishane görevlileri ve hapishanedeki mahkûmlarla alakalı arşiv kayıtlarından ulaşılmıştır.

Kayseri'de zindandan farklı olarak hapishane kavramının ne zamandan beri kullanılmaya başlandığı ve hapishanenin tam olarak ne zamandan beri var olduğu kesin olarak bilinmemekle beraber 14 Kasım 1878 tarihli bir yazıda Kayseri sancağı

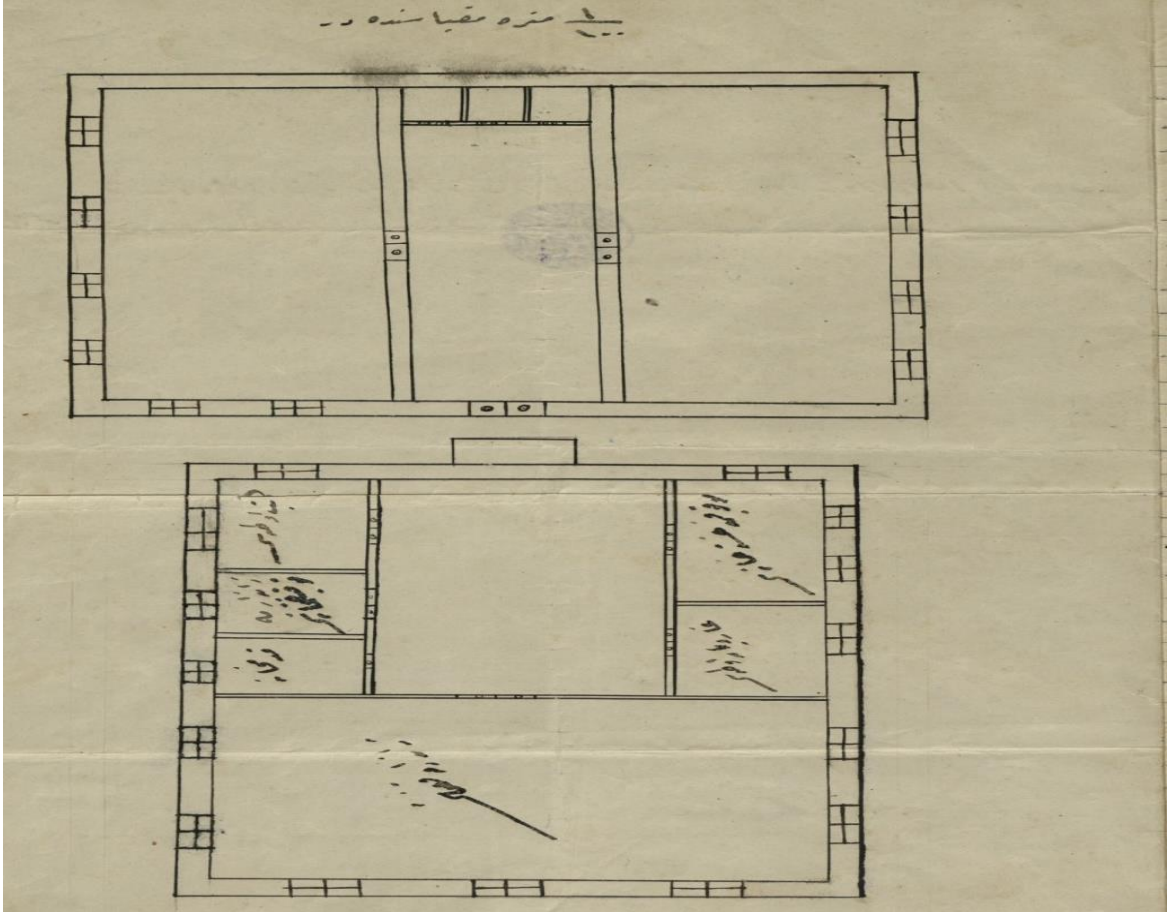
⁷⁴ Mehmet İnbacı, *16. YY. Başında Kayseri*, Kayseri İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Kayseri 1992, s. 36. Ayrıca Bkz. Yıldırım Özbek-Celil Arslan, *Kayseri Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri*, C. 1, Kayseri 2008, s. 18.; Mustafa Denктаş, *Kayseri'de Yıkılan Anıtlarımız*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, II. Katalog, Kayseri 1918, s. 14.

⁷⁵ Hüseyin Cömert, *19. YY. 'da Kayseri*, Mazaka Yayıncılık, Kayseri 2019, s. 259.

hapishanesindeki hasta mahkûmların tedavi edilebilmesi için çeşitli taleplerde bulunulması 21 Mayıs 1888 tarihli bir diğer yazıda, hapishanede bulunan mahkûmların fazlalığından dolayı koğuşların yetersiz kaldığı, bu sebeple mevcut yere dört oda daha ilave edilmesi gerektiği için para tedarikinden bahsedilmesi gibi bilgiler bu tarihten önce de Kayseri’de bir hapishanenin bulunduğuna işaret etmektedir⁷⁶.

Kayseri hapishanesinin fiziki yapısıyla alakalı bilgilerin yer aldığı bir başka belge 1 Mart 1905 tarihli krokidir. Krokiyi incelediğimizde bizlere hapishanenin fiziki yapısıyla ilgili önemli bilgiler vermektedir. Krokiye göre hapishanenin 100 m² alana sahip olduğu ve iki farklı ana binadan oluştuğu anlaşılmaktadır. Hapishanenin mahkûmlar kısmı üç bölümdür. Hapishane görevlilerin yer aldığı kısım ise tabip odası, jandarma tevkifhanesi, mahkûmların muayene edildiği revir, gardiyan odası, kademhane (tuvalet), jandarma koğuşu ve koridor olmak üzere yedi odadan ibarettir⁷⁷. Bkz. Kroki-1.

Kroki-1: Tamire Muhtaç Durumda Olan Kayseri Hapishanesine Ait Keşif Varakası.

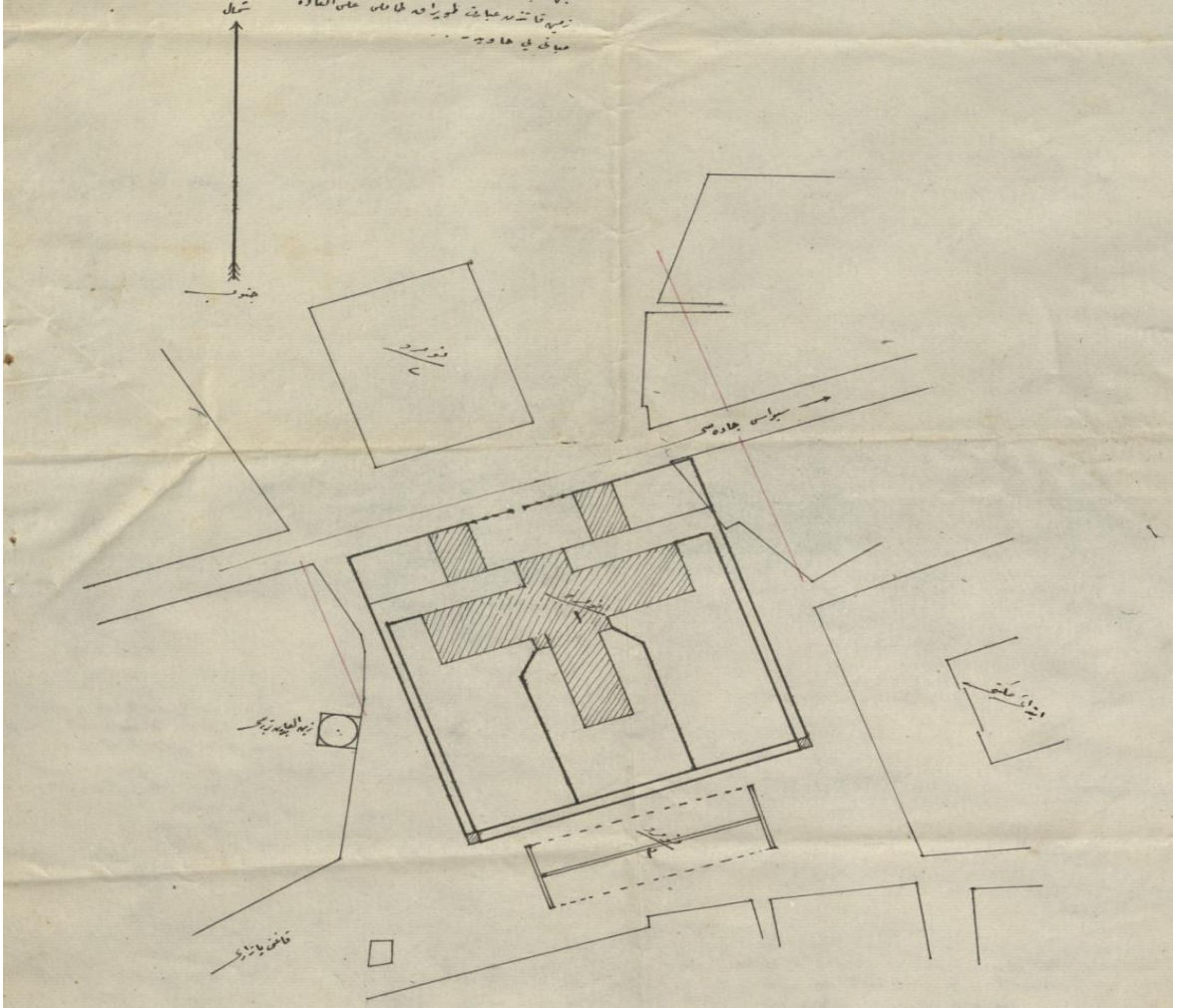
Kaynak: BOA. DH. TMIK. S. 63/33-1.

⁷⁶ BOA. DH. MKT. 1528/71.; Bkz. BOA. ŞD. 272/50-3.

⁷⁷ BOA. DH. TMIK. S. 63/33-1.

26 Mayıs 1918 tarihinde kale içinde bulunan hapisanenin ihtiyacı karşılayamaması nedeniyle yine kale içinde bulunan bazı meskenlerin hapisaneye tahsis edilerek hapisanenin fiziki yapısı genişletilmiştir. Ayrıca kale dışında da belediyeye ait kömürcülük mevkiindeki arsanın istimlak edilerek yeni bir hapisane yapılması için inşaat tahsisatı talebinde bulunulmuştur. Bunların gerçekleştirilmesi durumunda 300 mahkûmun burada kalabileceği öngörülmüştür. Ancak kale dışında kurulması talep edilen hapisanenin kurulup kurulmadığına yönelik bilgi mevcut değildir. Kale içinde bulunan Kayseri Hapishanesi'nin mevki olarak kuzeyinde Sivas Caddesi, Doğusunda Kayseri İbtida Mektebi, Batısında Zeynel Abidin Türbesi ve Güneybatı tarafında da Kağnı Pazarı bulunmaktadır⁷⁸. Bkz. Kroki-2.

Kroki-2: Kayseri Kalesi İçinde Bulunan Hapishanenin Kroki.

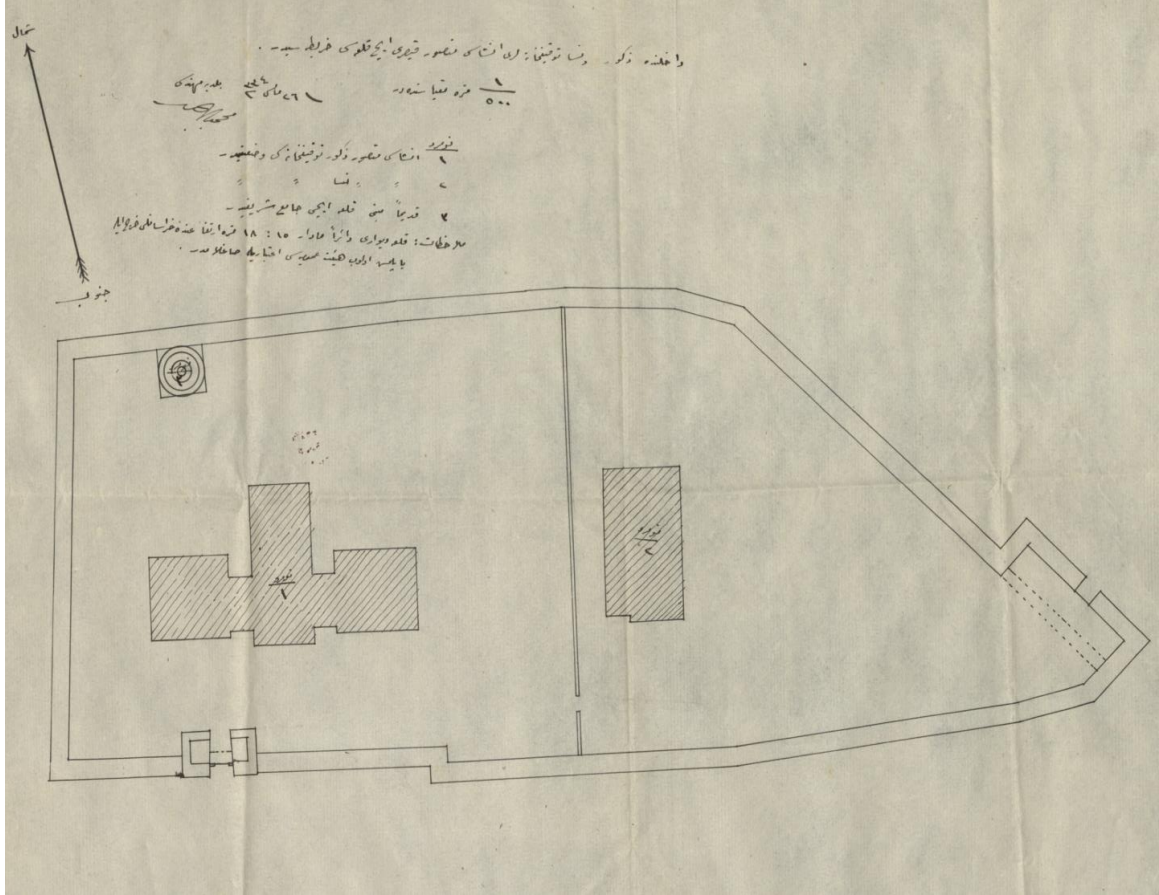

Kaynak: BOA. DH. MB. HPS. M. 33/117-1-1.

⁷⁸ BOA. DH. MB. HPS. M. 33/117-1.

26 Mayıs 1918 tarihinde verilen diğer bir belgede kale içinde bulunan erkek hapisanesinin yansıra kadın hapisanesi ile bir de caminin bulunduğu görülmektedir. Kroki üzerinde 1 numaralı alan erkek tevkifhanesi, 2 numaralı alan kadın tevkifhanesi olarak kullanılırken 3 numaralı alan olarak da hapisanenin yakınındaki cami-i şerifi göstermektedir⁷⁹. Bkz. Kroki-3.

Kroki-3: Kayseri Kalesi İçinde Bulunan Camii, Erkek ve Kadın Hapishanenin Krokisi.

Kaynak: BOA. DH. MB. HPS. M. 33/117-2-1.

1.1.1. Hapishanesinin Yetersizliği ve Genişletilmesi

16. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar kale içinde kullanılan Kayseri hapishanesinin mahkûmları barındırmakta yetersiz kaldığı ve süreç içinde çeşitli dönemlerde tamirat ve tadilat geçirdiği anlaşılmıştır. Bunun en önemli nedenlerinden birinin mahkûm sayısının fazla olması ve yapılan nakillerle hapishanedeki huzursuzluğun artması gösterilebilir. Artan mahkûm sayısı ile birlikte hapishane sağlıklı, rutubetli, havasız bir ortam haline gelmiş ve mahkûmlar yoğunluktan dolayı hastalanmaya başlamıştır. Bütün bu sebepler hapishane içerisinde yapılacak olan tamir ve tadilatı gerekli kılmıştır. Hapishanenin tamir edilmesi gerektiği yönündeki ilk bilgilere 1888 yılına ait kayıtlardan anlamaktayız.

⁷⁹ BOA. DH. MB. HPS. M. 33/117-2.

1888’de hapishaneye dört oda ilave edilmiştir⁸⁰. Bunun haricinde hapishanenin iç kısımları da bazı olumsuz durumlar neticesinde zarar görmüştür. Hapishanenin yapımında kullanılan adi harçlar zamanla dökülmüş, nem ve rutubetten dolayı duvarlarda çürümeler meydana gelmiştir. Duvarların çürümesiyle birlikte bu durum mahkûmların firar etmesine sebep olmuştur.

1888 yılında hapishanede yapılan tamir ve tadilatlar yeterli olamadığı için 11 Mart 1905 tarihinde ve 23 Nisan 1906 tarihinde eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır. 1905 yılında hapishanenin tamir ve tadilat için istenilen malzemeler ve fiyatları aşağıdaki gibidir. 1905 yılında hapishaneye toplam 44,390 kuruş harcanmıştır. Bu iş için bir ustabaşı iki de usta görevlendirilmiştir⁸¹. Bkz. Tablo-1.

Tablo-1: Kayseri Hapishanesinin Tamir ve Tadilatı İçin Gerekli Olan Malzeme Listesi.

Malzemenin Cinsi	Malzemenin Miktarı	Beher ⁸² , Arşın ve Kıyye		Kuruş
		Kuruş	Para	
Taş	1520 Arşın	3	20	5275
Kireç	20,000 Kıyye		5	2500
6 Arşın ⁸³ uzunluğunda döşeme ağacı	180 Adet	10		1800
5 Arşın uzunluğunda tahta	400 Adet	6		2400
Tavan Tahtası	400 Adet	3	20	1400
Çatı Tahtası	300 Adet	3		900
Çatı için kullanılacak çam tahtası	300 Adet	2	20	750
9 Arşın uzunluğunda çatı için kullanılacak makas ağacı	10 Adet	250		250
6 Arşınlık tavan ağacı	150 Adet	5	20	775
5 Arşınlık direk	50 Adet	15		750
4 Arşınlık kuzine	40 Adet	6		240
5 Arşınlık bölme ağacı	150 Adet	5	20	750
Çivi	300 Kıyye ⁸⁴	1	30	525
Tuğla	20,000 Adet	Bin tanesi 90		1800
Duvar kuşağı	300 Adet		4	1200
5 Arşınlık Payanda ⁸⁵	50 Adet		7	3500
9 Arşınlık Taban	15 Adet		25	375
5 Metrelik kalas	150 Adet		7	1050
Kapılar için 4/16/5 ebadında kasa	10		12	120
Pencereler için 5 arşınlık 5/10 kasa	80 Adet		6	480
Kalas 5/25/4	41		20	800
Pencereler ve kapılar için demir	400 Kıyye		2	800

⁸⁰ BOA. DH. MKT. 1528/71.

⁸¹ BOA. DH. TMIK. S. 63/33-1.

⁸² Beher: Her biri anlamını ifade etmektedir. Bkz. Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik*, s. 90.

⁸³ Arşın: Yaklaşık 68 santimetreye eşit olan uzunluk ölçüsünü ifade etmektedir. Bkz. Şemsettin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, s. 29.

⁸⁴ Kıyye: Okka, 400 dirhem anlamını ifade etmektedir. Bkz. Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik*, s. 596.

⁸⁵ Payanda: Destek ve dayak (Rabita) anlamını ifade etmektedir. Bkz. Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik*, s. 1001.

Kalas 5/20/5	20 Adet		25	500
5 Metrelik 2/5/22 ebadında kalas	10 Adet		9	90
Gâzâl tahtasından tavan tahtalarının pervazları genişliği 4,5 fiyatı 2	400 Adet		1	400
3/25 Ebadında 4 metrelik kalas	20 Adet		9	180
Kum	60,000 Kıyye	Bin kıyyesi 13		780
Usta yevmiyesi	Toptan yevmiyesi 500		9	4500
Kalfa Yevmiyesi	Toptan yevmiyesi 500		6	3000
Çırak Yevmiyesi	Toptan yevmiyesi 800		5	4000
Ayrıca masraflar için	Toptan yevmiyesi 800		5	2500
			Toplam	44.390

Kaynak: BOA. DH. TMİK. S. 63/33-1.

14 Nisan 1906 tarihine gelindiğinde de hapishanenin farklı bölümlerinin tamiratına devam edilmiştir. Bu dönemde hapishanenin duvarın onarılmış, pencereler değiştirilmiş, camlar ve demir parmaklıklar takılmıştır. Ayrıca hapishanedeki süvari koğuşları da tamir edilerek alçı ve kireç ile tadilatlar gerçekleştirilmiştir. Bütün bu tamir ve tadilatlar için gerekli malzemeler yazılmış ve fiyatları çıkarılmıştır⁸⁶. Yapılan tadilatlar için duvarcı ustasına yevmiyesi 12 kuruştan, ameleye yevmiyesi 20 para 4 kuruştan, dülger⁸⁷ ustasına yevmiyesi 10 kuruştan ödemeler yapılmıştır⁸⁸. Bkz. Tablo-2.

Tablo-2: 1906 Yılına Ait Kayseri Hapishanesi'nde Yapılan Tadilat Giderlerini Gösteren Cetvel.

İnşaat Kalemleri	Ebadı			A d e t	K ı y y e	Kullanılan Malzeme	Dört Köşeli	Bedeli Kuruş	Toplam Kuruş	Toplam
	Y ü k s e k l i k	G e n i ş l i k	U z u n l u k							
Çatı onarımı için ameleyevmiyesi				30				4	120	
Hapishanenin kuzeyinden güneyine olan duvarın inşası	6	100	20,12	0	0	123		12	1476	
Mevcut olan üç taraflı duvarın üzerine bir arşın kadar daha ilave duvar inşası	1	100	42,00	0	0	42		14,5	609	

⁸⁶ BOA. DH. TMİK. S. 63/33-3.

⁸⁷ Dülger: Yapıların kaba ağaç ilerini yapan kimseyi ifade etmektedir. Bkz. Şemsettin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, s. 633.

⁸⁸ BOA. DH. TMİK. S. 63/33-2.

Hapishanenin bir bölümüne yapılacak karaduvvar inşası	6	100	22	0	0	132		14,5	1914	
Ağaç kolonlarının altına konulacak Çengel karataşından kürsü (sütün) inşası	1	100	1	12	0	12		14,5	147	
Hamam odasının iki tarafının birer arşın daha yükseltilmesi	1	1	16	0	0	16		14,5	232	
Yeni yapılacak pencereler için demir ihtiyacı				10	90	325 -10 315		2	170	4678 -145 4533
Pencereleere takılacak cam bilgileri				10				20	200	
Dam için kullanılacak ardıç direk ihtiyacı				13 0				8	1040	
Mahpushaney e damında yapılacak tamiratlar için gerekli olan toprak vesairesi		14	22				308		392	
İki takım kapı				2				100	200	
Tamir edilen odalarda yapılan sıva ücreti ve malzeme giderleri	6		116				696	1	696	
Düşen tavan tahtalarının değiştirilmesi ve eksilen direklerin giderilmesi		14	14				196	6	1176	3704
İki koğuş için harcanacak olan toplam inşaat bedeli										8237
Tevkifhaneye ilave edilen süvari koğuşunda yapılan ahşap inşaat giderleri	3,17		42				156	5	780	
Pencere kenar boşlukları için kullanılan taş, kireç ve alçı giderleri				28				6	168	

Pencerelere takılan demir parmaklıklar				7	63			2	126	
Eksik çerçevelerin onarımı ve cam temini									60	1134
Mahpushaned e döşenen tahta ebatları ve fiyatı		12,12	29,12				368	6	2211	2211
									Toplam	1582

Kaynak: BOA. DH. TMIK. S. 63/33-3.

17 Temmuz 1911 tarihinde yine hapishanenin çeşitli bölümleri tamir edilmeye devam edilmiştir⁸⁹.

1914 yılında hapishanenin jandarmaya ait koğuşunun ve müdür odasının tamire muhtaç hale gelmesi üzerine Kayseri Sancağı Mutasarrıflığı tarafından hapishaneler genel müdürlüğüne bilgi verilmiş ve bu tamiratın yapılabilmesi için gerekli olan 1775 kuruşun gönderilmesi talep edilmiştir. Gerekçede de koğuş duvarlarının yıkılmaya yüz tuttuğu, tahrip edildiği ve sıvalarının düşmüş olduğu belirtilmiştir. Tamire muhtaç olan bu duvar, şiddetli bir rüzgâra maruz kalması durumunda yıkılabileceği ya da rutubetten daha da fena hale gelme ihtimalinin bulunduğu belirtilmiş ve buradaki keşiflerin hızlı bir şekilde yapılmasının zorunlu olduğu arz edilmiştir. Bunun üzerine konuyla ilgilenen genel müdürlük mutasarrıflığın talebini yerinde görerek istenilen meblağın Kayseri'ye havale edileceğini 23 Mayıs 1914 tarihli yazıda belirtmiştir. Genel müdürlüğün bu kararı üç aylık bütçenin 17. hapishaneler tamirat faslında da ifade edilmiştir. Kayseri Mutasarrıflığı'na uygun olarak görülen bütçe, 1 Haziran 1914 tarihinde takdim edilmiştir⁹⁰. Tamirat yapılacak kısımlarla alakalı giderler kalem kalem aşağıda belirtilmiştir. Bkz. Tablo-3.

Tablo-3: Hapishanede Bulunan ve Jandarmaya Ait Olan Koğuşun ve Müdür Odasının Tamiri İçin Gerekli Olan İnşaat ve Masraf Giderleri

Tamirat Açıklaması	Adet	Ebadı			Miktarı	Beheri		Toplam	
		Uzunluk	Genişlik	Yükseklik	Dört Köşeli	Para	Kuruş	Para	Kuruş
		Arşın	Arşın	Arşın	Arşın				
Duvar için gerekli olan malzeme	580 Taş					20	0		290
Çalıştırılacak Yapı veya Nefer ⁹¹	4					00	15		60

⁸⁹ BOA. DH. İD. 6/18-1.; Ayrıca Bkz. BOA. DH. İD. 6/18-2.

⁹⁰ BOA. DH. MB. HPS. 7/4-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 7/4-3. 1.; BOA. DH. MB. HPS. 7/4-3. 2.; BOA. DH. MB. HPS. 7/4-4. 1., BOA. DH. MB. HPS. 7/4-4. 2., BOA. DH. MB. HPS. 7/4-5. 1., BOA. DH. MB. HPS. 7/4-5-2.

⁹¹ Nefer: İnsan sayısını bildiren sözler için kullanılmaktadır. Bkz. Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik*, s. 957.

ahşap ustasının adedi ve ücreti									
Kullanılan malzemenin cinsi ve bedeli	15 Kiraz Kerestesi					00	3		45
Taş duvar usta ücreti	580				1	00			580
Alçı kireci miktarı ve ücreti	200 Batman ⁹²				1	20			200
Kum taşınması için kullanılacak eşek sayısı ve bedeli	20 Eşek				1	00			20
Kesme taş noksanı	80				2	00			160
Sıva ve badana giderleri		17		4	68				204
Toplam									1659
Belirtilmeyen Giderler									116
Toplam Gider									1775

Kaynak: BOA. DH. MB. HPS. 7/4-2-1.

1914 yılında jandarma ve müdür odasının tamiratından başka hapishanenin diğer bölümlerinin tamiratının yapılmasına dair yıl içerisinde farklı aylarda mutasarrıflık birimleri ile yönetim merkezinin ilgili birimleri arasında çeşitli yazışmalar yapılmıştır. Bu yazışmaların içeriği farklı olmakla birlikte talep edilen masraf bedelleri de farklı olmuştur ve mutasarrıflığın talepleri karşılanmaya çalışılmıştır. Talep edilen meblağlardan biri 1500 kuruştur. Bu miktar yönetim merkezi tarafından kabul edilerek Kayseri'ye gönderilmek üzere postaya verilmiştir. Ancak para postada kaybolmuştur. Bu durum anlaşıldıktan sonra emniyet birimleri haberdar edilmiştir. Bunun üzerine iki yıl sonra yani 6 Nisan 1916 tarihinde emniyet mensuplarınca soruşturma başlatılmıştır. Soruşturma neticesinde paranın postanede kaybolduğu anlaşılmış daha sonra para tedarik edilerek Kayseri'ye havale edilmiştir⁹³.

Kayseri mutasarrıflığı tarafından hapishanenin çeşitli ihtiyaçları için yine 7 Mayıs 1914 tarihinden yıl sonuna kadar Dâhiliye Nezareti'nden toplamda 5900 kuruş talep edilmiştir. Bu talep doğrultusunda hapishane giderleri için istenilen meblağ toplu halde değil parça parça gönderilmesi uygun bulunmuştur. İlk olarak 3000 kuruş gönderilmiş, akabinde 2000 kuruşluk tahsisat sağlanmış olup geriye kalan 900 kuruşun ise sene sonuna

⁹² Batman: Ölçü birimidir. Bir okkadan sekiz okkaya kadar olan ağırlığı ifade etmektedir. Bkz. Şemsettin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, s. 258.

⁹³ BOA. DH. MB. HPS. 56/66-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 56/66-2.; BOA. DH. MB. HPS. 8/68-1.; BOA. DH. MB. HPS. 8/68-2.; BOA. DH. MB. HPS. 8/68-8. 1.; BOA. DH. MB. HPS. 8/68-8. 2.

kadar gerekli görülmesi halinde iletileceği taahhüt edilmiştir⁹⁴. Bunların haricinde Mutasarrıflık tarafından 4626 kuruş daha hapisane giderleri için ek bir para talebi söz konusu olmuştur⁹⁵.

25 Şubat 1915 tarihinde de hapisanenin çeşitli birimlerinde tamir ve tadilatlar gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda gerekli görülen malzemelerin ebatları, boyutları, malzemenin ihtiyaca göre hesaplanan fiyatları çıkarılmıştır. Ayrıca tamir ve tadilatı yapacak olan usta, çırak ve amele ücretleri ile malzemelerin nakliyesi için gerekli araçlar temin edilmiştir⁹⁶. Bu bağlamda işlerin yürütülebilmesi için mutasarrıflık tarafından Dâhiliye Nezareti'nden 5.000 kuruşluk bir bedelin ivedilikle gönderilmesi talep edilmiştir⁹⁷. Bkz. Tablo-4.

Tablo-4: 1915 Yılına Ait Kayseri Sancağı Merkez Hapishanesi'ne Ait İnşaat Giderleri.

Malzeme Listesi	Amele ve Nakliye	Tul ⁹⁸		Arzi ⁹⁹	Tahti ¹⁰⁰	Kıyye			Adet	Malzeme Fiyatı	
		Metre	Santim	Santim	Santim	Metre	A t i k	Cedid		Kuruş	Para
Acı Kireç							1				37
Su Kireci							1				37
Alçı							1				25
Duvar Taşı			25	10	06	1			100	12	
Oltu Taşı			75	38	28	1			13	32	
Çıralı Tahta		3		375	1				1	8	
Çayır Eli Tahta veya Sütun		3		35	2				1	10	
Çayır Eli Tahta		2		30	3				1	12	
Beyaz Çırasız Tahta veya Sütunluk		5		20	20				1	22	
Beyaz Çırasız		5		20	60				1	30	
Beyaz Çırasız Tahta		5	50	30	90			1		40	
Beyaz Çırasız Tahta		4	50	10	30			1		7	
Çubuk							1			3	60

⁹⁴ BOA. DH. MB. HPS. 151/14-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 57/25-2.

⁹⁵ BOA. DH. MB. HPS. 8/14-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 8/14-2.

⁹⁶ BOA. DH. MB. HPS. M. 13/16-3-1.

⁹⁷ BOA. DH. MB. HPS. M. 36/13-13.

⁹⁸ Tul: Uzunluk anlamını ifade etmektedir. Bkz. Şemsettin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, s. 904.

⁹⁹ Arz: Genişlik anlamını ifade etmektedir. Bkz. Develoğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik*, s. 45.

¹⁰⁰ Testi (Tahti): Ölçü bir kabın alabileceği miktarı ifade etmektedir. Bkz. Şemsettin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, s. 403.

Demir											
Oluk Kiremidi Yerli								1			12,5
Dere Kumu						1				6	
Horasan						1				15	
Karfiçe ¹⁰¹							1			3	
Yerli veya Efreç							1			3	
Kurşun Boru							1			6	
Kurşun Tahta Yerli veya Avrupa'nın							1			5	
Kaynamış Bezir Yağı							1			13	
Bezir Yağı							1			4	
Alet Takımı							1			7	
Elvan Boya							1			6	50
İspirto							1			9	
Mermer Kireci							1				75
Oluklu Düz ve Galvanizli Sac							1			3	25
Adi Sac							1			3	
Dülger Yevmiye	15										
Duvarcı Yevmiyesi	15										
Taşçı Yevmiyesi	20										
Sıvacı Yevmiyesi	15										
Boyacı Yevmiyesi	15										
Tenekeci Yevmiyesi	20										
Tamirci ve Çilingir	20										
Rençber	8										
Bargir ¹⁰²	12										
Deve	0										
Çift Bargirli araba ücreti	30										
Tek	19										

¹⁰¹ Karfiçe: Orta boy ve küçükbaşlı çiviye ifade etmektedir. Bkz. Şemsettin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, s. 1063.

¹⁰² Bargir: Yük tutan, Yük kaldıran anlamını ifade etmektedir. Örneğin; Beygir, At. Bkz. Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik*, s. 80.

Bargirli araba ücreti											
Manda Arabası	30										
Öküz Arabası	15										

Kaynak: BOA. DH. MB. HPS. M. 13/16-3-1.

3 Nisan 1915 tarihinde hapishanenin tamir ve tadilatı için gerekli olan amele ve nakliye ücretleri için Bkz. Tablo-5 ve Tablo-6.

Tablo-5: 1915 Yılına Ait Kayseri Merkez Hapishanesinin Tamirâtı İçin Gerekli Olan Amele ve Nakliyat Giderleri.

Açıklama	Götürü Verilmiş Miktarı Ücreti	Nakliye Ücreti		Amele Yevmiyesi			Kuruş	Para
		Nakliyenin Nevi	Kıyası Ücreti	Amelenin Sanatı	Kıyası Ücreti	Yevmiye Adedi		
Alçı nakliyesi		Merkep		0	0	0	2	
96 ip hızar parası	72			0	0	0	72	
İnşaat için ahşap	26			0	0	0	36	20
				Dülger	10	6	60	
				Dülger	10	6	60	
				Dülger	10	4/5	45	
				Dülger	6	10	60	
				Duvarcı	8	3	24	
				Hızarcı	8	9	72	
				Aşçı	12	9	108	
				Aşçı	10	9	90	
				Kalfa	17	10	170	
				Dülger	10	2	20	
				Amele	5	8	40	
				Amele	8	4	32	
				Kalfa	17	3	51	
			2				10	
				Kalfa	7	10	70	
				Taşçı	10	9	90	
				Amele	7	3	21	
				Amele	8	6	48	
				Kalfa	17	6	102	
				Dülger	7	4	28	
				Dülger	10	4	40	
				Taşçı	10	5/5	55	
				Amele	6/30	5/5	37 +	
							1443	10
				Kalfa			5	
				Kalfa	22	5	110	
				Taşçı	18	6	108	
				Taşçı	16	5	80	
				Taşçı	10	5	50	
				Dülger	15	5	75	
				Taşçı	11	1	11 +	
							1882	20

Kaynak: BOA. DH. MB. HPS. 74/46-2.

Tablo-6: 1915 Yılında Kayseri Merkez Hapishanesi Tamirâtı İçin Gerekli Olan Malzeme ve İnşaat Giderleri.

Açıklama	Malzemenin İsmi	Miktarı			Müfredat		Toplam		
		Adet	Dirhem ¹⁰³	Kıyye	Arşın	Santim	Arşın	Santim	
	Alçı	0	0	144	1	15	33		
	Çam Tahta	137	0	0	11		1507		
	Oluk Taban	11			10		160		
	Taban	20					540		
	Taban	2			25		50		
	Oluk	2			6	20	13		
	Çam Tahta	2			15		30		
	Oluk Ardıç	1			6		6		
	Demir Parmaklık	0	250	65	18		197		
	Döşemelik Saç			12			47	10	
	Alçı			144	1	15	33		
	Döşemeci		200	5	18		21		
	Alçı			144	1	10	33		
	Çerçvelik Çam	1			24		24		
	Muhtelif	0		0	0		27	20	
	Parmaklık		300	66	18		35	10	
	Saç Boru		200	22	21		78	30	
	Pencere Saçı Ücreti	111					267		
	Kireç			36	2		12		
	Saç		700				6	30	
	Demir Saç			114	2		38		
	Alçı			36	1	15	8	10	
	14 Yük Kum		14		1	20	7		
	İş boyası						7	30	
							+		
							Toplam:	3182	20
	Alçı			270	1	15	61	30	
	35 Yük Kum		35		0	30	26	10	
	Oltu Taşı		101		1	30	176	30	
	Ardıç direk		24		10	30	261		
	Saç			12	17	30	35	20	
							+		
							Toplam:	3743	30

Kaynak: BOA. DH. MB. HPS. 74/46-3.

Tablo-5 ve Tablo-6’da belirtilen malzemeler genel hapishaneler idaresi talimatnamelerine göre hazırlanmış ve satın alınmıştır. Hapishanenin tamiratında görev alacak usta, amele, çırak, hızarıcı, aşçı, taşçı ve dülgerlerin yevmiyeleri bu talimatnameye göre belirlenmiştir. Tüm bunlar mülki idare amirlerinin imzasına bırakılmıştır.

1916 tarihine gelindiğinde hapishane tamir ve tadilatının halen devam ettiği görülmüştür. Yıl içerisinde hapishanenin ıslahına yönelik bazı tedbirler alınmıştır. Bu tedbirler kapsamında Mutasarrıf aracılığıyla eski hapishanenin bazı bölümlerinin tamir edilmesi gerektiği Dâhiliye Nezareti’ne bildirilmiştir. Bu bağlamda eski hapishanenin pencereye ihtiyacı olduğu beyan edilerek yeni pencerelerin açılması gerektiği gündeme getirilmiştir. Ve açılacak pencere için masraf bedelleri çıkarılmıştır. Pencerelerin açılması meselesinin yanında hapishane içerisindeki koşulların da badanaya ihtiyacının olduğu

¹⁰³ Dirhem: Gümüş ve altın parayı ifade etmektedir. Bkz. Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik*, Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik*, s. 214.

ifade edilmiştir. Bu doğrultuda hazırlanan masraf cetveline göre badana yapılacak koşullar için 178 kuruş fiyat çıkarılmıştır. Çıkarılan bu fiyat listesi nezaret tarafından eylül ayı içerisinde onaylanmıştır¹⁰⁴. Kayseri hapisanesi fiziki yapısı dolayısıyla tamir ve tadilatlardan ne yazık ki tam olarak kurtulamamıştır. Aynı yıl içerisinde bir de hapisaneye çamaşırhane yapımı gündeme getirilmiştir. Ancak mahkûmların temizliği açısından planlanmış olan bu çamaşırhane inşası için gerekli olan para 1916 yılı içerisinde temin edilememiştir. Yaklaşmakta olan kış mevsimi gerekçesiyle mahkûmların zor durumda kalacakları düşüncesiyle hapisanede çamaşırhane inşası Mutasarrıf Kemal tarafından 1918 yılında tekrar gündeme getirilmiş ve gerekli olan 40.000 kuruşluk bütçe merkez tarafından onaylatılarak 18 Kasım 1918 tarihinde çamaşırhanenin yapımı gerçekleştirilmiştir¹⁰⁵.

1917 yılının temmuz ayında da hapisanedeki mevcut tamir ve tadilatlar bitmemiştir. Ancak bu eksiklikler hapisanenin yegâne sorununu oluşturmamıştır. Çünkü dönem içerisinde mahkûmların ihtiyaçlarının karşılanması gerektiği de gündeme gelmiştir. Dolayısıyla bu dönemde Mutasarrıf aracılığıyla Dâhiliye Nezareti'ne yazılan yazılar hapisanelerin genel masraf giderlerini oluşturmuştur. Bu bağlamda ilk olarak hapisanenin tamir ve tadilatının sağlanması için 60.000 kuruş istenirken ayrıca da hapisanenin genel ihtiyaçları için 645.000 kuruş talep edilmiştir. Ancak bu masraf bedellerinin hapisane ihtiyaçlarını tamamen karşılayamayacağı Mutasarrıflıkça anlaşılmıştır. Bu sebeple yapılacak havalenin yanında ek olarak 15.000 kuruş daha ilave edilmesi istenmiştir. Böylelikle toplam masraf bedelinin 9 Eylül 1917 tarihi itibarıyla 720.000 kuruşa tekabül edeceği ifade edilmiştir. Ancak Dâhiliye Nezareti'nin bu talebi karşılayıp karşılayamadığı hususunda herhangi bir bilgi tespit edilememiştir¹⁰⁶.

Bu talepten başka aynı yıl içerisinde yani 19 Ekim 1917 tarihinde hapisane içerisinde yapılan tamir ve tadilatlar mutasarrıflık tarafından yeterli bulunmamıştır. Çünkü hapisaneye daha önceden her ne kadar badana yapıp pencereler açılmış olsa da hapisanenin fiziki yapısı gereği sürekli tamire muhtaç bir halde gelmiştir. Ekim ayı

¹⁰⁴ BOA. DH. MB. HPS. 11/58-1.; Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 11/58-2.; BOA. DH. MB. HPS. M. 34/39-2.

¹⁰⁵ BOA. DH. MB. HPS. M. 36/13-3. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. M. 36/13-4.; BOA. DH. MB. HPS. M. 36/13-5.; BOA. DH. MB. HPS. M. 36/13-6.; BOA. DH. MB. HPS. M. 36/13-7.; BOA. DH. MB. HPS. M. 36/13-8.; BOA. DH. MB. HPS. M. 36/13-9.; BOA. DH. MB. HPS. M. 36/13-10., BOA. DH. MB. HPS. M. 36/13-11.; BOA. DH. MB. HPS. M. 36/13-12.

¹⁰⁶ BOA. DH. MB. HPS. M. 32/71-2. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. M. 32/71-4.; BOA. DH. MB. HPS. M. 32/71-4-1.; BOA. DH. MB. HPS. 32/71-5.; BOA. DH. MB. HPS. M. 32/71-5-1; BOA. DH. MB. HPS. M. 32/71-6.; BOA. DH. MB. HPS. M. 32/71-6-1.; BOA. DH. MB. HPS. M. 32/71-8.; BOA. DH. MB. HPS. M. 32/71-9.; BOA. DH. MB. HPS. M. 32/71-10.

içerisinde Mutasarrıflık aracılığıyla Dâhiliye Nezareti'ne yazılan resmi yazı ile hapishanenin koğuş kapılarının kullanılamaz halde olduğu bildirilmiştir. Hatta hapishanenin etrafındaki surlar mahkûmların kullanım alanı halinde bulunduğu için mahkûmlar tarafından tahribatlara maruz kalmıştır. Bu durumu mahkûmların firar etmelerine yol açmak suretiyle suiistimallerini beraberinde getirmiş ve mahkûmların hapishaneden kaçma girişimleri bu dönemde oldukça artmıştır. Bütün bu sorunlar için tamir ve tadilatlar gerekli olmuştur. Yapılan incelemeler neticesinde gerek hapishanene ve gerekse surların tamiri için 12.982 kuruş masraf çıkarılmıştır. Hapishanede kullanılmak üzere Mutasarrıflık tarafından talep edilen bu masraf bedeli 19 Ekim 1917 tarihinde Dâhiliye Nezareti'nce uygun bulunmuştur¹⁰⁷.

1918 tarihiyle birlikte hapishane içinde tamir ve tadilatlar ne yazık ki son bulmamıştır. Mutasarrıflık tarafından hapishanenin ıslah edilerek çağın gerekli koşullarını sağlayabilmesi için girişimlerde bulunulmuştur. Bu doğrultuda ihtiyaca binaen gerekli olan malzemeler ve amele nakliye ihtiyacını belirten cetvellerin yazılıp ilgili yerlere gönderilmesi sağlanmıştır. Yazılan cetvellerde tamire muhtaç halde bulunan kısımların onarılması gerektiği belirtilmiştir¹⁰⁸. Mutasarrıflık tarafından 1918 yılı içerisinde dikkat çekilen bir diğer konu da kalenin içinde yer alan hapishanenin çok sağlıklı bir durumda olmadığıdır. Çünkü kalenin süreç içinde çok fazla tahrip edilmesinden dolayı tamirinin de artık çok kolay bir şekilde yapılamayacağı anlaşılmıştır. Hapishane olarak kullanılan kalede mahkûmların kaçmasına müsait delikler mevcuttur. Bu da asayişin teminini zorlaştırmıştır. Bu sebeple mahkûm sayılarının azaltılması gerektiğini 18 Kasım 1918 tarihinde Mutasarrıf Kemal Bey tarafından jandarma kumandanlığına bildirmiş ve bu doğrultuda çalışmalar başlatılmıştır¹⁰⁹. Geriye kalan mahkûmlar için de 1918 yılında Kayseri merkez ve ona bağlı kazalar için diğer bazı ödeneklerin yapılması gerektiği yazılan telgraflarla beyan edilmiştir. Yıl içerisinde toplam masraf bedeli olarak 35.000 kuruş talep edilmiştir. Bu paranın 25.000 kuruşluk kısmı şubat ayında, 10.000 kuruşluk kısmı da aralık ayında hapishaneler idaresine teslim edilmiştir¹¹⁰.

1919 yılına gelindiğinde hükümet konağı civarında bulunan eski hapishanenin tamir edilip kullanıma dâhil edilmesi planlanmıştır. Tamirat yapıldığı takdirde buranın hapishane ihtiyacının karşılanacağı Mutasarrıflıktan Dâhiliye Nezaretine bildirilmiştir.

¹⁰⁷ BOA. DH. MB. HPS. 120/16-3. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 120/16-3-1.; BOA. DH. MB. HPS. 120/16-4.

¹⁰⁸ BOA. DH. MB. HPS. 14/70-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 14/70-3.

¹⁰⁹ BOA. DH. MB. HPS. 162/53-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 162/53-2.

¹¹⁰ BOA. DH. MB. HPS. M. 36/13-7.

Talep neticesinde hükümet konağı civarındaki hapisane tamir edilmiş ve iç kale hapisanesindeki mahkûmların bir kısmı buraya nakledilmişlerdir. Bu nakledilme işlemleri Yozgat Başsavcılığı tarafından yürütülmüştür¹¹¹. Geride kalacak olan mahkûmların soğuk kış şartlarında rahat etmeleri, yağmur ve çamur gibi hava şartlarında korunmaları için hapisanenin bazı bölümlerinde tamiratlar gerçekleştirilmiştir¹¹².

Eylül 1919'da ise yine kale içerisinde bulunan hapisanede inşaatlar yapılması gerektiği gündeme gelmiştir. Bu yapılacak inşaatların sebebi olarak yaklaşan kış mevsimi gösterilmiştir. Çünkü hapisanenin güvenliğinden sorumlu olan nöbetçilerin ikamet edecekleri kulübeler bozulmuştur. Harap olan bu kulübelerin artık kullanılamayacağı anlaşıldığından hapisaneye yeni nöbetçi kulübelerinin yapılması gerekmiştir. Mutasarrıflık tarafından başlatılan inceleme neticesinde hapisaneye 6 adet gözetleme kulesi ve hapisane etrafının aydınlatılması için ayrıca iki fener yapılması gerekli görülmüştür. Yapılacak olan bu inşaatlar için Dâhiliye Nezareti ile yazışmalar başlatılmıştır. Yazışmalar neticesinde 6 adet kule ve iki fenerin inşaatına karar verilmiştir. İnşaat gideri olarak belirlenen 6.340 kuruş kış mevsiminin yaklaşması nedeniyle kısa zamanda mutasarrıflığa gönderilmiştir¹¹³.

1.1.2. Hapisane Olarak Kullanılacak Mekânlara Ait Kira Bedelleri

Kayseri sancağında hapisane olarak kullanılan mekan sadece kaleden ibaret değildir. Kayseri Sancağı'nda hapisane adı altında resmi olarak bir kurum bulunmadığı için her hangi bir bina hapisane olarak kullanılabilmiştir. Hapisane olarak kullanılan diğer mekanlar ticaret ve nafia dairesi, defter idaresi için kullanılan oda, Jandarma taburu dairesi, emniyet müdürlüğündeki karakol ve Gülük mahallesindeki karakol hapisane olarak kullanılmıştır. Hapisane olarak kullanılan bu mekanlar belirli zamanlar için kiraya tutulmuş ve bu kira masrafları devlet tarafından karşılanmıştır. Aşağıda ifade edilen tabloda bu mekanlara verilen kira bedelleri ve kiraya tutuldukları zaman dilimleri belirtilmiştir¹¹⁴. Bkz. Tablo-7.

¹¹¹ BOA. DH. MB. HPS. 15/22-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 15/22-2.; BOA. DH. MB. HPS. 15/22-3.

¹¹² BOA. DH. MB. HPS. 16/41-3.

¹¹³ BOA. DH. MB. HPS. 16 /41-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 16 /41-3.; BOA. DH. MB. HPS. 16 /41-6.; BOA. DH. MB. HPS. 16 /41-8.

¹¹⁴ BOA. DH. MB. HPS. 44/16-5.

Tablo-7: Kayseri Sancağı'nda Hapishane Olarak Kullanılacak Olan Hükümet Konaklarına Ait Kira Bedellerini Gösteren Cetvel.

Açıklama	İsmi				Kiraya Tutulan Yer		Aylık Kira Ücreti		Kira Bedeli
	Köy	Kaza	Liva	Vilayet Merkez	Kiraya Tutulma Tarihi	Kiraya Tutulma Tarihi	Para	Kuruş	Para/ Kuruş
Altı Aylığı Ticaret ve Nafia Dairesi	.	.	Kayseri	Müttakil	Şubat 1329	R. 1 Ağustos 1329/M.14 Ağustos 1913	83	10	500
Defteri hakani İdaresi için İsticar Edilen Oda	.	.	“	“		R. 1 Nisan 1326/M. 14 Nisan 1910	9	20	114
Jandarma Taburu Dairesi	.	.	“	“	R. 20 Haziran 1330/M. 3 Temmuz 1914	R.1 Temmuz 1329/M. 14 Temmuz 1913	205	10	2463
Emniyet-i Umumiyenin Günlük mahallesi Karakol İcari	.	.	“	“	Şubat 1329	R. 1 Mart 1329/M. 14 Mart 1913	100		1200
Emniyet-i Umumiyenin Günlük Mahallesi Karakol İcari	.	.	“	“	R. 1 Mart 1331/M. 14 Mart 1915	R. 16 Şubat 1328/M. 1 Mart 1913	100		1200
Emniyet-i Umumiyenin Kışıkapa Karakol İcari	.	.	“	“	1 Sene	1 Sene	75		900

Kaynak: BOA. DH. MB. HPS. 44/16-5.

1.1.3. Dâhiliye Nezareti'nden Hapishaneye Gönderilen Çeşitli Ödenekler

Osmanlı Devlet'nde, devlete ait kurumlar ve bu kurumlar bünyesinde çalışan memurlar için yaptığı kamu harcamaları bünyesinde, kurumların talepleri üzerine çıkarılan masraf bedelleri, belirli kaidelere bağlanmıştır. Sağlık kuruluşları, eğitim kurumları, hapishaneler vb. için gerekli olan ihtiyaçlar devlet tarafından karşılanmıştır. Özellikle hapishaneler için ihtiyaçlar karşılanırken devletin yaptığı keşifler sonucu; eksiklikler belirlenmiş, tamir ve tadilat masrafları çıkarılmıştır. Mahkûmların ihtiyaçları, memurların ihtiyaçları, sağlık açısından gerekli olan ilaç temini ayrıca mahkûmların işlerinin temini sağlanmıştır. Bunlardan başka hapishanelerdeki nakiller için yapılacak masraflar da belirlenmiş ve gerekli olan ödenekler devlete Mutasarrıflıklar aracılığıyla bildirilmiştir. Kayseri merkez hapishanesi için genel olarak harcanacak meblağlar adına ilk kayıt 1890 yılına tekabül etmiştir. Bu dönem içerisinde sancaklar ve ona bağlı kazalar için masraf bedelleri toplu olarak kaydedilmiştir. Bu kayda göre Kayseri sancağı ve ona bağlı kazalar için masraf bedellerinin 16.000 kuruş olduğu anlaşılmıştır¹¹⁵. Tamir ve tadilat masrafları

¹¹⁵ BOA. DH. MKT. 1721/87-1-1.

dışında kalan bu ödeneklerden 11 Ocak 1917 tarihinde hapishane içerisinde bulunan mahkûmlardan sevk edilmesi gereken zanlıların nakil olacakları hapishanelere gidene kadar harcanacak masraf bedellerinin teslim edilmediği anlaşılmıştır. Bu doğrultuda çıkarılacak masraf bedellerinin yazılıp Dâhiliyeye teslim edilmesi gerektiği anlaşılmıştır. Ayrıca bu dönemde hapishane içerisinde bulunan müdüriyet ve kalem odası için masa ve sandalye temin edilmesi gerektiği talep edilmiştir. Bu doğrultuda Mutasarrıflık aracılığıyla bir keşif yapılmıştır. Yapılan keşif ile eksikliğin giderilmesi amacıyla 4.500 kuruş masraf bedeli istenmiştir. Ancak dönem içerisinde hapishane ihtiyacı için genel olarak gönderilmiş olan para haricinde ek olarak bir paranın gönderilemeyeceği ve hapishane ihtiyaçlarının önceden gönderilmiş olan paradan karşılanması gerektiği Dâhiliye Nezareti'nden yazılan yazı ile anlaşılmıştır. Akabinde istenilen bu paradan 4.000 kuruşunun 6 Şubat 1918 tarihiyle muhasebeye teslim edildiği beyan edilmiştir¹¹⁶.

1.2. Hapishane Görevlileri ve Maaşları

Osmanlı Devlet'inde her kurum ve kuruluş için ihtiyaç duyulan memurlar belirli kural ve kaidelerle tayin edilmiştir. Bu bağlamda hapishanedeki memur kadrosu için adalet işlerinden anlaması şartı getirilmiştir. Hapishane memurlarının adaleti sağlaması, düzeni sağlaması, kural ve kaidelere uyması, işinin ehli olması, eğitimli olmaları, görevi kötüye kullanmamaları ve suiistimallerde bulunmamaları aranan şartların temelini oluşturmuştur. Ayrıca görevlilerin maaşları belirli bir düzene bağlanmıştır. Ancak zaman zaman bu maaşların yetersiz olduğu gündeme gelmiştir. Bazen devlet yeni düzenlemeler yaparak maaşlara zam yaparken bazen de maaşların yeterli olacağı görüşünü belirtmiş ve zam yapılamayacağını ifade etmiştir.

Hapishane görevlilerine dair ilk nizamnamenin 1876 yılında yayınlanmış olan "Hapishane Gardiyanları Talimatnamesi" olduğu bilinmiş olsa da 1880 yılında "Hapishaneler Nizamnamesinin" yayınlanmasıyla birlikte "Hapishane Gardiyanları Talimatnamesinin" kaldırıldığı anlaşılmıştır. Ayrıca "1880 Hapishaneler Nizamnamesi" ile birlikte hapishane görevlilerinin yetki ve sorumlulukları açıkça ifade edilmiştir. "1880 Nizamnamesi'ne" kadar hapishanede gardiyan görevini askeri personel yürütmüş ise de nizamnameyle birlikte bu görev resmen gardiyanlara bırakılmıştır¹¹⁷.

¹¹⁶ BOA. DH. MB. HPS. 64/67-1.; BOA. DH. MB. HPS. 64/67-2.; BOA. DH. MB. HPS. 64/67-2-1.; BOA. DH. MB. HPS. 84/4-1.; BOA. DH. MB. HPS. 84/4-2.

¹¹⁷ Ercimet Sarıay, II. Meşrutiyet Döneminde Ankara Vilayetinde Asayiş, Suç ve Ceza, s. 322.

Kayseri sancağında görevli memurlar görev tanımlarına göre şu şekilde adlandırılmıştır. Bunlar hapishane müdürü, gardiyanlar, ser gardiyan (başgardiyan), kâtipler, tabip, çamaşırçı, aşçı, imam ve jandarmalardır.

Kayseri hapishanesi memurların maaşlarına dair ilk kayıt 6 Nisan 1910 tarihlidir. Bu kayıt doğrultusunda hapishane içerisinde 1 adet hapishane müdürü, 1 adet sergardiyan (başgardiyan), 4 adet hapishane gardiyanı ve 1 adet de kadın gardiyanın bulunduğu anlaşılmıştır. Ayrıca bu memurların alacakları maaşlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir¹¹⁸. Bkz. Tablo-8.

Tablo-8: Kayseri Sancağı Merkez Hapishanesinde Çalışan Memurların Maaşlarını Gösteren Cetvel.

Açıklama	Adet	Aylık Maaş		
		Aylık	Toplam Para	
Merkez Liva Hapishane Müdürü	1	450	800	1
Merkez Liva Hapishane Ser Gardiyan	1	150	400	1
Merkez Liva Hapishane Gardiyanları	4	150	400	3
Merkez Liva Hapishane Nisa Gardiyanları	1	100	300	3

Kaynak: BOA. DH. MB. HPS. M. 52/25-6.

1911 yılına gelindiğinde her sancak ve kazadan ayrı ayrı memurların maaşlarını ve memur sayılarını belirten cetvellerin teslim edilmesi gerektiği Dâhiliye nezaretince beyan edilmiştir. Bu kapsamda Çorum, Yozgat ve Beypazarı gibi kazalardan kayıtların hemen teslim edildiği anlaşılmış olsa da Kayseri ve Kırşehir kaymakamlıklarından halen cevap alınmadığı anlaşılmıştır. Bu doğrultuda adı geçen bölgelerin memuriyetlerinde bir keyfi durumun söz konusu olduğu anlaşılmıştır. Kayıt cetvellerinin teslim edilmesi gerektiği yazılan yazılarla sürekli talep edilmiştir¹¹⁹. Aradan iki sene geçmesiyle birlikte istenilen maaş ve memur sayılarını gösteren cetvellerin Mutasarrıflık aracılığıyla Dâhiliye Nezareti'ne gönderildiği ve bu kaydın 1913 yılı Mart ayından Ağustos ayına kadar olan altı aylık memur maaşını kapsadığı ifade edilmiştir. Altı aylık toplam masraf bedelinin ise 2.700 kuruş olduğu anlaşılmıştır. Ancak talep edilen 2.700 kuruş için tahsisatın yapılması Dâhiliye nezaretince uygun görülen meblağ dışında ek bir paranın gönderilmesi 24 Nisan 1913 tarihiyle reddedilmiştir¹²⁰. Bkz. Tablo-9.

¹¹⁸ BOA. DH. MB. HPS. M. 52/25-6.

¹¹⁹ BOA. DH. MB. HPS. 85/38-2.

¹²⁰ BOA. DH. MB. HPS. 88/27-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 85/38-2.; BOA. DH. MB. HPS. 88/27-4; BOA. DH. MB. HPS. 88/27-8.

Tablo-9: Kayseri Hapishanesinde Çalışan Memur Maaşını İfade Eden Cetvel.

İsmi	Memuriyet Görevi	Memuriyetin Başlama Tarihi	Memuriyetin Bitiş Tarihi	Aldıkları Maaş
Emin Efendi	Hapishane Müdürü	R.22 Kanunievvel 1325/M. 4 Ocak 1910	R.24 Ağustos 1329/M. 6 Eylül 1913	
Besim Efendi	Hapishane Müdür Vekili	R.25 Ağustos 1329/M. 4 Eylül 1913	-	Mesif Maaşla
Mustafa Efendi	Hapishane Kitabeti	R.1 Mart 1326/M. 14 Mart 1910	R.31 Ağustos 1328/M. 13 Eylül 12	
Rıfat Efendi	“	R.4 Eylül 1328/M. 14 Eylül 1912	-	150 Kuruş
Hacı Osman Efendi	Hapishane Gardiyanı	R.10 Teşrinisani 1324/M.28 Kasım 1908	-	“
Mustafa Ağa	“	R.9 Eylül 1324/M.22 Eylül 1908	R.11 Eylül 1328/M.24 Ağustos 1912	
Nakipzade Mustafa Efendi	“	R.16 Eylül 1328/M.29 Eylül 1912	-	150 Kuruş
Hamamcı Oğlu Mustafa Ağa	“	R. 7 Teşrinisani 1311/M.19 Kasım 1985		“
Bahar Altın Ağa	“	R.5 Teşrinievvel 1322/M. 18 Ekim 1906	R.26 Eylül 1328/M. 9 Ekim 1912	
Hasan Ağa	“	R.27 Eylül 1328/M.10 Ekim 1912	-	150 Kuruş
Hacı Bekir Ağa	“	R.11 Eylül 1322/M.24 Eylül 1906	-	“
Kezban Hanım	Kadın Gardiyanı	R.29 Kanunievvel 1330/M.11 Ocak 1915	R.11 Mayıs 1328/M. 24 Mayıs 1912	
Hatice Hanım	“	R.13 Mayıs 1328/M. 26 Mayıs 1912	R.23 Şubat 1328/M. 8 Mart 1913	
Faik Ağa	“	R.26 Şubat 1328/M. 11 Mart 1913	-	150 Kuruş

Kaynak: BOA. DH. MB. HPS. 88/27-8.

Zaman zaman mahkûm sayısının fazlalığından dolayı hapishane içerisinde gardiyanlar mahkûmlara yeterli olamamıştır. Bu sebeple hapishane tarafından gardiyan atamalarının yapılması gerektiğine dair yazılar ilgili makamlara bildirilmiştir. Bu doğrultuda ilk olarak 10 Mart 1912 tarihiyle Kayseri hapishanesinde şuanda mevcut olan beş adet gardiyanın mahkûmları muhafaza etmekte zorlandığı ifade edilmiştir. Bu sebeple dört adet gardiyanın temin edilmesi hapishane müdürü tarafından talep edilmiştir. Bu talep neticesinde Dâhiliye nezaretinden yazılan 21 Mart 1912 tarihli yazıyla gardiyanların sayısının yeterli olduğu bildirilmiştir ve bütçede daha fazla gardiyan alınabilecek miktarda

para bulunamamasından dolayı talep edilen dört gardiyanın gönderilemeyeceği anlaşılmıştır¹²¹.

29 Eylül 1914 tarihiyle birlikte Kayseri hapishanesi müdürünün maaşı 300 kuruştur ve verilen bu maaşın gayet uygun olduğu Mutasarrıflık aracılığıyla bildirilmiştir. Ancak dönem içerisinde önceki dönemlerde de olduğu gibi hapishanedeki memurların yetersiz kaldığı anlaşılmıştır. Vazifeye getirilecek olan memurların da temini hemen sağlanamayacağı için burada görev yapan hali hazırdaki memurların maaşlarına zam yapılması uygun görülmüştür. Yapılacak olan düzenlemeye göre hapishane müdürünün maaşına 150 kuruş ilave edilmesi ile müdür maaşı 450 kuruştan hesap edilmiştir. Bu bağlamda müdür, kâtiplik görevini de üstlenmek zorunda kalmıştır. Kâtiplik görevinin de müdüre devredilmesinden sonra kâtiplik işlerinin aksayacağı anlaşılmıştır. Bu sebeple hapishaneler idaresi müdüriyetince kayıtların tasviye edilmesine karar verilmiştir. Hapishane kâtipliği ilga edilmiştir. 1915-1916 yıllarında ise müdüriyet ve kâtiplik haricinde diğer hapishane memurları için verilecek maaşın 100 kuruştan hesaplanacağı ayrıca ifade edilmiştir¹²².

14 Şubat 1917 tarihine gelindiğinde Kayseri hapishanesinde altı memurun görev yaptığını görmekteyiz. Bahsedilen yıllarda hapishane müdürü veya müdür bulunmadığı zaman onun görevini yerine getirmekle sorumlu olan gardiyan ya da başgardiyanın ismi Mehmet Nuri Efendi iken hapishane içerisinde ayrıca bir kâtibin bulunmadığı anlaşılmaktadır. Gardiyan olarak 6 adet memur görev yaptığı ve bu memurların isimlerinin sırasıyla Serçeönü mahallesinden Odabaşıoğlu Ahmet, Karagörgücü mahallesinden Eskicioğlu Şaban, Hacıkasım mahallesinden Hacı Bilaloğlu Hacı Ahmet, Çakılöz mahallesinden Otçuoğlu Nuh, Erzurum muhacirlerinden Dervişoğlu Osman Çavuş, Bakçok Akdamağ mahallesinden Hakalioğlu Muharrem olduğu görülmektedir¹²³.

Kayseri merkez hapishanesi çalışanları sadece devlet memurlarından ibaret değildir. Siyasi suçlular hariç hapishane içerisinde ceza süreleri altı ay kalmış olan şahıslardan yol tamirciliği vs. gibi işlerde çalıştırılabilecek erkek mahkûmlardan 43 kişinin, kadın mahkûmlardan ise 3 kişinin bulunduğu anlaşılmıştır. Bütün bunlar dışında hapishanenin kendi işlerinde çalışanlar, hususi olarak alınan siparişlerin yapımında çalışanlar ve diğer işlerde çalıştırılacak olan mahkûmların adedi ise 64 kişi olduğu ve ifade

¹²¹ BOA. DH. MB. HPS. 85/61-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 85/61-2.; BOA. DH. MB. HPS. 85/61-3.

¹²² BOA. DH. MB. HPS. 91/6-2. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 156/83.

¹²³ BOA. DH. MB. HPS. 27/31-4-1.

edilen bu 64 mahkûmdan 5 marangoz, 8 kunduracı, 2 kuyumcu, 2 saraç, 2 muhtabı¹²⁴, 2 terzi, 5 çivici, 3 çömlekçi, 4 demirci, 2 çulhacı¹²⁵, 2 yemenici, 4 mescinin görev yaptığı anlaşılmıştır¹²⁶.

1.2.1. Memurların Suiistimalleri

Kayseri hapishanesinde görevli memurlardan her ne kadar işini layıkıyla yapanlar olsa da bu vazifeyi suiistimal eden yani görevini kötüye kullanan memurların da bulunduğu tespit edilmiştir. Memurların bu suiistimallerini tetikleyen en önemli unsurun maaşlarla alakalı olduğu anlaşılmıştır. Çünkü zaman zaman bu maaşlardan kesinti yapılması memurların şikâyetlerine sebep olmuştur. Maaşları düzenli ödenmeyen memurlar hapishane içerisindeki mahkûmlardan para almışlar ve mahkûmların huzursuzluklarıyla karşı karşıya kalmışlardır. Ayrıca hapishane içerisine işini ihmal eden memur, tahliyeleri geciktirmiş, hapishanede kullanılması yasak maddelerin hapishaneye kaçak yollarla girişini sağlamış ve zaman zaman da padişah aleyhinde konuşmalar yapmışlardır. Bütün bunlar üzerine hakkında soruşturma açılan memurlar görevlerinden azledilmiş ve yargılanıp ceza almıştır. Kayseri hapishanesi içerisinde görevini suiistimal eden memurlarla alakalı tespit edilen ilk kayıt 1895 yılı içerisinde ortaya çıkmıştır. Çünkü bu dönem içerisinde memurların maaşlarında 10 kuruşluk bir kesintinin yapıldığı anlaşılmıştır. Bu kesintinin ise hapishaneye alınacak kâtip ve gardiyan maaşının ödenebilmesi için yapıldığı hapishane müdürü Burhan Ağa tarafından izah edilmiştir. Bu olay üzerine hapishane içerisindeki gardiyanlar, maaşlarından %9 oranında bir kesintinin yapıldığını, bunun sebebinin ise müdür Burhan Ağa olduğunu ve haksız para naklinin engellenmesi gerektiğini Dâhiliye Nezareti'ne ilettikleri şikâyet dilekçeleriyle bildirmişlerdir. Aradan beş altı yıl geçmesine rağmen bu konu hakkında bir inceleme başlatılmamış, müdür sadece şikâyet edilmesiyle kalmıştır. Sonraki süreçlerde olayın akıbeti ile ilgili bir kayıt elde edilememiştir¹²⁷.

1910 yılına gelindiğinde Kayseri hapishanesi içerisinde vazifelendirilmiş olan memurların suiistimallerinin devam ettiği anlaşılmıştır. Bu durum daha fazla kötüye gittiği için 1913 yılında mahkûmlardan Çorumlu Şakir isimdeki şahıs İngiltere'deki elçilik binasına bir telgraf çekmiştir. Bu telgrafın bir kopyasının emniyete bildirilmesi ile birlikte

¹²⁴ Mûy-tâb: Kıl dokuyan, kıldan eşya yapan anlamını ifade etmektedir. Bkz. Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, s. 814.

¹²⁵ Çûha: Yün, kumaş, çuha anlamını ifade etmektedir. Bkz. Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, s. 179.

¹²⁶ BOA. DH. MB. HPS. 27/31-4-1.

¹²⁷ BOA. DH. MKT. 404/24.1-2. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MKT. 2511/37.; BOA. DH. MKT. 1156/40-1.

hapishane içerisindeki jandarma kumandanının ve hapishane memurunun nizamla uygun hareket etmediği anlaşılmıştır. Konu üzerine Mutasarrıflık aracılığıyla bir inceleme başlatılmıştır. Kayseri jandarma muhafaza koramiral kumandanı Ahmet'in asker odası koğuşundan dört kişiyle 6 mecediye karşılığında mahkûmları tahliye ettiği tespit edilmiştir. Çorumlu Şakir tarafından alınan bu telgraf ile mahkûmlardan alınan paralar kendilerine geri iade edilmiştir. Memurlar hakkında tahkikat yapılması uygun görülmüş fakat bunun da düzenli bir şekilde yapılamaması nedeniyle mahkûmların tekrardan şikâyetlerine sebep olmuştur. Sene içerisinde bu nizamsızlıklara çare bulunamadığı için mahkûmlar tarafından jandarma kuleleri harap ve tahrip edilmiştir. Mahkûmlar hayatlarının bu sebep ile tehlikede olduğunu Dâhiliye Nezareti'ne yazdıkları şikâyet dilekçelerinde ifade etmişlerdir¹²⁸.

Aynı yıl içerisinde yine memurların davranışlarında uygunsuzluk olduğu gündeme gelmiştir. Kayseri posta ve telgraf müdür Sadık Efendi padişah aleyhinde konuşmaya cüret etmiştir. Bu memur hemen görevinden azledilmiş ve hakkında soruşturma açılmıştır. Bu soruşturmada "Tefevvuhat-ı Lisaniye" maddesinden yargılanması yapılmış ve neticesinde kendisine üç ay hapis cezası verildiği ve Ankara vilayetince de onaylandığı anlaşılmıştır¹²⁹.

1913 yılı içerisinde memur suiistimallerinin bir diğeri ise Kayseri hapishanesi müdürü Emin Efendi'nin hapishane içerisinde mahkûmlara izinsiz tütün satmasıdır. Yapılan takibat ile vazifesinin üçte ikisini bu durumla ihlal eden hapishane müdürü Emin Efendi görevden uzaklaştırılmıştır. Bu olayın detaylı bir şekilde araştırılmasının ardından bir çocuk aracılığıyla bu tütünün hapishaneye sokulduğu tespit edilmiştir. Çocuğun kimliği tespit edilememiş olsa da bu suiistimallerin bir numaralı sorumlusunun müdür olduğu ifade edilmiştir. Müdülden başka gardiyan ve nöbetçi jandarma memurlarının da göz ardı ve suiistimleri değerlendirilmiştir. Olayda sorumlu tutulan memurlar hakkında da tahkikat kararı çıkarılmıştır. İnceleme neticesinde hapishane mahkûmlarından olan Kasım adındaki şahsın tütünü hapishanede sattığı ve müdür Emin Efendi'nin de bu tütün satışının üzerinden para kazandığı ortaya çıkarılmıştır. Emin Efendi bu tütün satışından elde edilen %5 kısımlık karın %2'lik kısmını aldığı bu sebeple de tütün satımına göz yumduğu ifade edilmiştir. Kasım'ın hapishanede sattığı tütünlerin "Rus" menşeli olduğu da kayıtlarda belirtilen bir diğere husustur. Netice itibariyle Emin Efendi memuriyetinden azledilmekle kalmamış işlediği suç hem içeride hem de dışarıda tehdit olarak kabul edileceğinden idam cezasıyla yargılanması uygun görülmüştür. Bu konuda gereğinin yapılması için ilgili

¹²⁸ BOA. DH. MB. HPS. 96/30- 1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 96/30-2.

¹²⁹ BOA. DH. SYS. 111/8-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. SYS. 111/8-2.

mercilere bildirilmiştir. Daha sonraki dönemlerde Kayseri hapishanesi müdürü Emin Efendi hakkındaki davanın hangi merci tarafından görüleceği tartışma konusu olmuştur. Davanın merci konusunda çıkan tartışmanın sebebi mahalli ve adliye mahkemeleri arasında çıkan ihtilaftır. Bu çıkan ihtilaf neticesinde davanın görüleceği merci 30 Haziran 1913 tarihiyle “Şûrâ-yı Devlet” yani bugünün ifadesiyle “Danıştay” olmuştur. Ancak daha sonra 17 Eylül 1915 tarihiyle birlikte Kayseri hapishanesi müdür Emin Efendi ve oğlu hakkındaki bu dava “Cihet-i Mülkiye’e” devredilmiştir. Davanın seyrinde idamın uygulanıp uygulanmadığı hakkında bir kayıt tespit edilememiştir¹³⁰.

1918 yılına gelindiğinde memur suiistimallerinin hala devam ettiği tespit edilmiştir. Bu dönemde görevini suiistimal edenlerden Arif Hikmet Efendi görevini layıkıyla yerine getirmediği gerekçesiyle konu olmuştur. Bu sebeple Mutasarrıflık vasıtasıyla bir inceleme başlatılmıştır. İncelemeler neticesinde Arif Hikmet Efendi görevden alınarak İzmit ziraat memurluğuna tayin edilmiştir. Fakat burada da vazifesini suiistimal ettiği anlaşılmıştır. Bunun üzerine mahkeme tarafından Arif Hikmet Efendi altı ay açığa alınmış ve 25 lira para cezasına mahkûm edilmiştir. Ancak daha sonra alınan bir karar ile Arif Hikmet Efendi görevinden ihraç edilmiştir. İhraç kararı Dâhiliye Nezaretince uygun görülmüştür¹³¹.

Aynı yıl içerisinde Kayseri hapishanesi müdürü Ramiz Efendi'nin cezalarını tamamlayan ve tahliye edilmesi gereken mahkûmlardan yedi şahsı hala serbest bırakmadığı anlaşılmıştır. Hapishane kâtibi buna şahit olmuş ve bir mahkûmu altı günden fazla hapiste tuttuğunu söylemiştir. Hapishane müdürünün bu sorumsuzluğu kanunun 203. maddesinde suç olarak kaydedilmiştir. Adliye müfettişliğinden Mülkiye müfettişliğine bu durum bildirilmiş ve teftiş yapılması uygun görülmüştür. Kayseri hapishanesinde Mülkiye müfettişi Nedim Bey tarafından yapılan teftiş neticesinde bazı mahkûmların mahkûmiyet sürelerinin bitmiş olmasına rağmen tahliye edilmedikleri anlaşılmıştır. Yapılan soruşturma neticesinde oluşturulan raporlar ilgili mercilere taktim edilmiştir. Hapishane müdürü Ramiz Efendi'nin kanunları ihlâl eden tutumları ortaya çıkarılmıştır. Başta hapishane müdürü Ramiz Efendi olmak üzere vazifesini ihmâl eden memurlar hakkında tahkikat çıkarılmıştır. Yazılan rapor hapishaneler müdüriyetine de ayrıca gönderilmiştir. Hapishane müdürü Ramiz Efendi ve orada görevli olup vazifesinin yerine getirmeyen memurlar

¹³⁰ BOA. BEO. 4211/ 315800. Ayrıca Bkz. BOA. DH. İD. 192-1. 2-1.; BOA. DH. İD. 192-1. 2-2.

¹³¹ BOA. DH. EUM. 2. ŞB. 49/40. 1-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. EUM. 2. ŞB 49/40. 2-1.

hakkında tahkikat yapılması uygun görülmüştür. Ancak bu tahkikatlar neticesinde ilgili memurların ceza alıp almadıklarına dair herhangi bir kayıt tespit edilememiştir¹³².

1919 yılında Kayseri hapisanesinde görevli toplam dört müdür ve sekiz gardiyan yaptıkları çeşitli usulsüzlüklerden dolayı azledildikleri anlaşılmıştır. Azledilenlerin yerine bu görevleri icra etmenin zorluğu göz önünde bulundurularak yeni görevlendirileceklerin maaşlarına zam yapılması uygun bulunmuştur. Buradaki amaç yeni görevlendirilecek olanların kanunsuz işlere bulaşmasını engellemektir. Azledilen gardiyanların miktarı ile her birine verilen maaş 300-400 kuruş olduğu tespit edilmiştir. Bu dönemde gardiyanlık yapacak ehli bir kimse olmadığı, olanların da bu görevi kötüye kullanıp suiistimallerde bulunduğu anlaşılmıştır. Bu sebeple hapisanede görevi başında bulunan gardiyanlar ve müdürlerin hem ahlak bozukluğuna sebebiyet vermemeleri hem de kanunun kurallarını tatbik etmelerinden dolayı maaşlara zam yapılması talep edilmiştir. Talep edilen zammın uygulanıp uygulanmadığına dair bir bilgi elde edilememiştir¹³³.

1.3. Hapishanenin Kayıt Defterleri

Hapishanelerde önemli olan bir husus da buradaki mahkûmların kayıt defterleridir. Bu kayıt defterlerinde suçlunun cinsiyeti, işlediği suçun türü, suçun işlendiği tarih ve mekâna yer verilmiştir. Ayrıca bu defterlerde firar eden mahkûmların kayıtları da yapılmıştır. Bu noktada suçlu yakalanabilirdiyse yakalandığı tarih yazılmıştır. Suçlu yakalanamadı ise yakalanamama gerekçesi bu defterde yer almış ve ihmaller değerlendirilmiştir¹³⁴.

Tutulan bu defterler sayesinde mahkûmların sayıları, aldıkları cezalar, işledikleri suçlar, mahkûmiyet süreleri, tahliyeleri ve nakilleri hakkında bilgi sahibi olabilmekteyiz. Kayseri hapisanesi kayıt cetvellerindeki ilk kayıt 1912 yılına aittir. Ankara valisi imzalı 1912 yılına ait kayıta Çorum, Kırşehir, Kayseri ve Akdağ Madeni gibi kaza hapishanelerinde bulunan mahkûmların istatistik kayıtları yer almıştır¹³⁵.

1917 Ocak ayı itibariyle Kayseri hapisanesi ve tevkifhanesinde bulunan toplam mahkûm sayısı 204'tür. Tevkifhanede 58 erkek ve 6 kadın mahkûm bulunurken bunların içerisinde yaşı on sekizden küçük olan tutukluların sayısı ise 19'dur¹³⁶. Ayrıca Mart ayı itibariyle Kayseri hapisanesinde yaşı on sekizden küçük 20 mahkûmun tutuklu

¹³² BOA. DH. MB. HPS. 94/3- 1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 94/3- 2.

¹³³ BOA. DH. MB. HPS. 160/ 26-1.

¹³⁴ Öztürk, XIX. Yüzyıl Osmanlı Ceza Sisteminde Dönüşüm: Zindandan Hapishaneye Geçiş, s. 64.

¹³⁵ BOA. DH. MB. HPS. 145/38-1. 1.

¹³⁶ BOA. DH. MB. HPS. 27/31-4-1.

bulunduğu, bunların dışında ayrıca divân-ı harp mahkemesinde vatana ihanet suçundan yargılanan 8 mahkûmun da yer aldığı anlaşılmıştır. Toplam 28 mahkûmun aldıkları hapis cezalarının süreleri, haps edildikleri tarihler ve hapisanede kaldıkları süreleri gösteren kayıt bilgileri aşağıda verilmiştir¹³⁷. Bkz. Tablo-10

Tablo-10: Kayseri Sancağı Divân-ı Harp Mahkemesi Tarafından Yargılanan On Sekiz Yaşından Küçük Mahkûmlara Ait Liste.

ADLİYE MAHKÛMİYET										
Kalan Müddet		Hapis Kaldığı Süre		Sene	Mahkûm Edildiği Tarih	Mahkûmiyet Süresi		İsmi	Kazası	Karyesi
Sene	Ay	Sene	Ay			Sene	Ay			
	1	3	8	13	R. 24 Temmuz 1329/M. 6 Ağustos 1913	3	9	İsmail Oğlu Şevket	Germir	Kayseri
2	3	2	9	17	R. 7 Mayıs 1330/M.20 Mayıs 1914	5		Osman Çavuş Oğlu Kadir	Zincidere	Kayseri
2	3	2	9	16	R. 7 Mayıs 1330/M.20 Mayıs 1914	5		İsmail Oğlu Hasan	Zincidere	Kayseri
4	5	3	1	15	R. 8 Nisan 1330/M. 21 Nisan 1914	7	6	İspireli Salih Mahzumi Arif	Elmalı	Bünyan
4	5	3	1	17	R. 8 Nisan 1330/M. 21 Nisan 1914	7	6	Salih Oğlu Musa	Elmalı	Bünyan
5	5	2	1	17	R. 15 Şubat 1331/M. 28 Şubat 1916	7	6	Mahmud Oğlu Kasım	İspidin	Kayseri
5	4	2	2	17	R. 27 Kanunievve 1330/M. 9 Ocak 1915	7	6	Kasap Muharrem Oğlu Mükrem	Kayseri	Kayseri
1	11	1	10	16	R. 9 Mayıs 1331/M.22 Mayıs 1915	3	9	Derviş Oğlu Durmuş	***	...
1	10	1	20	16	R. 14 Kanunievve 1331/M.27 Aralık 1915	3		Salih Oğlu Hacı	Epece	Kayseri
1	10	1	2	16	R. 14 Kanunievve 1331/M.27 Aralık 1915	3		Yakup Oğlu Mustafa	Epece	Kayseri
1	10	1	2	16	R. 14 Kanuni Evvel 1331/M.27 Aralık 1915	3		Ali Oğlu Salih	Epece	Kayseri
1	9		3	15	R. 7 Haziran 1331/M. 20 Haziran 1915	2		Kahraman	TuzHisar	Bünyan
	2	1	5	17	R. 20 Teşrinievvel 1331/M.2	1	7	Vehbi Oğlu Yusuf	Molu	Kayseri

¹³⁷ BOA. DH. MB. HPS. 116/43-3-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 116/44-2.

					Kasım 1915						
	2	1	5	16	R. 20 Teşrinievvel 1331/M.2 Kasım 1915	1	7	Sabit Ağa Oğlu Hacı Ali	Molu	Kayseri	
5	5	2	1	17	R. 14 Şubat 1330/M. 27 Aralık 1914	7	6	Koptur Oğlu Nuri	Emir Hacı	Bünyan	
5	5	2	1	17	R. 14 Şubat 1330/M. 27 Aralık 1914	7	6	Kara Oğlan Oğlu Emir Osman	Emir Hacı	Bünyan	
	11	2	1	17	R. 14 Şubat 1330/M. 27 Aralık 1914	3		Hasan Oğlu Mustafa	Epçe	Kayseri	
	4	1	7	17	R. 11 Ağustos 1331/M. 24 Ağustos 1915	1	11	*Oğlu Kadir	Kayse ri	Kayseri	
	2		3	16	R. 25 Kanunievve 1 1332/M.11 Ocak 1917		5	Ahmet Oğlu Salih	Hisarc ık	Kayseri	
3	1		8	15	R. 29 Temmuz 1332/M. 11 Ağustos 1916	3	9	Zeyfi Oğlu Zeyfi	Çotun	Develi	
DİVÂN-I HARP MAHKÛMİYETİ											
1	3	1	3	15	R. 2 Kanunievve 1 1331/M. 16 Aralık 1915	2	6	Sarrafi Oğlu Cani Namı Cedidi Müddet	Eğlence Köyü	Boğazlıyan	
1	3	1	3	19	R. 14 Kanunievve 1 1331/M. 27 Aralık 1915	2	6	Manik Oğlu Dede Cedidi Musa	Karakuyu	Boğazlıyan	
1	3	1	3	15	R. 14 Kanunievve 1 1331/M. 27 Aralık 1915	2	6	Davut Oğlu Manik Cedidi Osman	Karakuyu	Boğazlıyan	
6	3	1	3	17	R. 14 Kanunievve 1 1331/M. 27 Aralık 1915	7	6	Keşiş Oğlu Duran Cedidi Hurşit	Karakuyu	Boğazlıyan	
5	10	1	2	17	R. 23 Kanunievve 1 1331/M.5 Ocak 1916	7		Hacı Ahmet Oğlu *	Hacılar	Kayseri	
13	1	1	11	17	R. 3 Nisan 1331/M. 15 Nisan 1915	5		Tomarzalı Oğlu Aram Namı Cedidi	Everek	Develi	
5	2	1	10	17	R. 18 Mayıs 1331/M.31 Mayıs 1915	7		Sarı Oğlan Oğlu Karait Cedidi Celal	Köseler	Develi	
5	11	1	7	16	R. 24 Ağustos 1331/M. 6 Eylül 1915	7	6	Ördek Oğlu Serkes Cedidi	***	Sivas	

Kaynak: BOA. DH. MB. HPS. 116/44-2.

1917 yılının Aralık ayında Kayseri hapishanesinde tutulan ve Ankara Vilayetine gönderilen kayıt defterlerinden hapishane içerisinde çeşitli suçlamalardan mahkûm olan suçluların hangi suçlardan tutuklu olduklarına dair bilgilere ulaşmaktayız. Buna göre; kayseri merkez hapishanesinde mevkûf¹³⁸ 6 kadın ve 101 erkek mahkûmun bulunduğu anlaşılmıştır. Divân-ı harp mahkemesinde yargılanıp cezası kesinleşmiş erkek mahkûm sayısı ise 8'dir. Hapishanede cünha suçundan 1 kadın ve 6 erkek mahkûm bulunmaktadır. Divân-ı harp mahkemesinde cünha suçundan yargılanıp suçlu olan mahkûm kadın mahkûm bulunmazken bu suçtan mahkûm olan erkeklerin sayısı ise 10'dur. Cinayet suçundan mahkûm olan kadın bulunmazken erkek mahkûm sayısı ise 86 kişi olduğu anlaşılmıştır. Divân-ı harp hapishanesinde cinayet suçundan hüküm giyen 8 kadın mahkûm bulunurken erkek mahkûmların sayısı 109'dur. Merkez hapishanede toplam 7 kadın hükümlü ve tutuklu 192 erkek hükümlü ve tutuklu yer aldığı divân-ı harp hapishanesinde ise toplam 8 kadın hükümlü ve tutuklu 120 erkek hükümlü ve tutuklu bulunduğu tespit edilmiştir¹³⁹. Bkz. Tablo-11.

Tablo-11: 1917 Yılına Ait Kayseri Hapishanesi Yoklama Cetveli.

Açıklama	Tutuklu		Kabahatten		Cünhadan		Cinayetten		Hükümlü ve Tutuklu Toplam	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Kayseri Merkez Hapishanesi'nde Bulunan Mahkûmlar	6	101	0	0	1	6	0	86	7	193
Kayseri Merkez Hapishanesi'nde bulunan ve Harp Divânında Yargılanan Mahkûmlar	0	8	0	0	0	13	8	109	8	120

Kaynak: BOA. DH. MB. HPS. M. 32/16-11-1.

1918 yılında mutasarrıflık birimlerince hapishane yetkililerinden mahkûmların bilgilerini içeren kayıt defterleri talep edilmiştir. Her yılın sonunda hapishane müdürlüğünden mutasarrıflık birimlerine gönderilen bu defterlerin 1918 yılında gönderilip

¹³⁸ Mevkûf: Tevkif edilmiş kimseler, tutukluklar anlamını ifade etmektedir. Bkz. Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedi Lugatı*, s. 738.

¹³⁹ BOA. DH. MB. HPS. M. 32/16-11-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. M. 32/16-12.; BOA. DH. MB. HPS. M. 32/16-13.

gönderilmediği hususunda bilgi tespit edilememiştir. Büyük ihtimal bu kayıt defterleri 1919 yılı içerisinde gönderilmiştir¹⁴⁰.

1.4. İdam, Kürek, Kalebent, Gasp ve Vatana İhanetle Yargılanan Tutuklu ve Hükümlülerin Mahkûmiyet Sebepleri ve Aldıkları Cezalar

Kayseri sancağı hapishanesinde idam, kürek ve kalebent cezasıyla yargılananlar da hapishane içerisinde bir süre kalmıştır. Özellikle kürek ve kalebent cezasıyla yargılanan mahkûmlar sorguları bitene kadar hapishanede tutulmuş ve daha sonra cezaları gereği uygun görülen beldelelere nakledilmişlerdir. Bu bağlamda kürek cezası alan mahkûmlar tersanelerde çalıştırılacakları için tersane bulunan mahallere, kalebent cezası alan mahkûm ise uygun kalebent mevkilerine gönderilmeleri uygun görülmüştür. İdam cezasıyla yargılanan mahkûmların ise infazları kalede gerçekleştirilmiştir.

Kayseri hapishanesinde idam cezasıyla yargılanan mahkûmlar hakkında ilk kayıt 1908 tarihlidir. Bu kapsamda Adana'dan Kayseri merkez ve taşra hapishanelerine nakledilen ve idam cezasıyla yargılanmakta olan mahkûmların idamları hakkında bazı veriler elde edilmiştir. Bu verilerde adı geçen mahkûmların isimleri, suçları ve yargılamaları hakkında bilgiler bulunmaktadır. Tüm bunlar "Meclisi Mahsusa" kararıyla adliye nezaretine tebliğ edilmiştir. Haziran 1909 tarihine gelindiğinde idam cezasıyla yargılanan mahkûmların idamları hakkında herhangi bir tebligatın yapılmadığı görülmüştür. Dolayısıyla bu tebligatın yapıp elde edilen verilerin ivedilikle Dâhiliye Nezareti'ne teslim edilmesi gerektiği Mutasarrıflığa bildirilmiştir. Aynı ay içerisinde yazılan cevap ile mahkûmların idamlarının gerçekleştiği anlaşılmıştır. Bunun üzerine bir daha uygunsuzluklara mahal verilmemesi gerektiği Dâhiliye Nezareti tarafından Mutasarrıflık yöneticileri uyarılmıştır¹⁴¹.

Yine aynı yıl içerisinde Kayseri hapishanesinde idam cezasıyla yargılanan mahkûmlar hakkında hapishane yönetimi tarafından Mutasarrıflık birimine malumatlar verilmiştir. Bu malumatlara göre hapishane içerisinde yaptıkları eylemlerle hapishanede huzuru bozanların idam cezasıyla yargılananlar olduğu anlaşılmıştır. Yine 1912 bu şikayetlerin benzeri yaşanmıştır. Gasp ve benzeri suçlamalarla mahkûm edilen Haşim Bin Ali ve arkadaşı hakkında şikayetlerin artması üzerine Sadrazam makamına mektuplar iletilmiştir. Fakat bu şikayet mektupları neticesinde sadaret makamından bu konu hakkında

¹⁴⁰ BOA. DH. MB. HPS. M. 31/37-2. Ayrıca Bkz. BOA. DH. UMVM. 161/6-2.

¹⁴¹ BOA. DH. MUİ. 25-2/13-1-2. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MUİ. 25-2/13-2.; BOA. DH. MUİ. 25-2/13-3-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MKT. 2808/7-1.; DH. MKT. 2808/7-1-1.; DH. MKT. 2808/7-2.; DH. MKT. 2808/7-2-2.

bir cevap alınamamıştır. Gereken cevabın alınamaması sebebiyle bu mahkûmlar hakkında bir şey yapılmamış ve bazı tedbirlere başvurulmuştur. Bu tedbirlerden biri de af kanunu çıkarmak olmuştur. Bu dönemde çıkartılan afla cinayet ve benzeri suçlular, tutuklu ve hükümlüler af edilmiş ve toplumsal barış sağlanmak istenmiştir¹⁴².

1915 yılında hapishane içerisinde mahkum olan ihtilâlcilerden idam, kürek ve müebbet hapis cezasıyla divân-ı harp tarafından yargılan şahıslar hapishane içerisinde huzursuzluklara sebebiyet vermiştir. Hapishane yetkililerinin Mutasarrıflık birimlerini haberdar etmesi üzerine Mutasarrıflık aracılığıyla bir inceleme başlatılmıştır. 16 ve 31 Mayıs 1915 tarihleri arasında Kayseri’de yargılanıp idam, müebbet hapis ve kürek cezasıyla mahkûm edilen 69 şahsın dosyaları hakkında verilen ve padişah tarafından da tastik edildiği Ankara beşinci kolordu kumandanlığına bildirilen yazıdan anlaşılmıştır¹⁴³.

Yine aynı yıl içerisinde Kayseri Mutasarrıfı Zekai tarafından yapılan inceleme ile Ermeni Zarof Efendi’nin müebbeden küreğe mahkûm edildiği tespit edilmiştir. Kürek cezasıyla yargılanan bu mahkûmun hangi kürek mahaline nakledileceği hususunda Mutasarrıflık birimince Dâhiliye Nezareti’ne yazılmış ancak cevap verilip verilmediğine dair bir kayda rastlanmamıştır¹⁴⁴.

1.4.1. Gasp Suçu

Arapça bir kelime olan gasp, “zorla alma” anlamına gelmektedir. Gasp suçu iki şekilde ifade edilmektedir. Bunlardan birincisi gasb-ı emval ikincisi gasb-ı nükuddur. Gasb-ı emval malların zorla alınması anlamına gelirken gasb-ı nükud paraların zorla alınması anlamına gelmektedir¹⁴⁵. Kayseri hapishanesinde gasp suçundan mahkûm olan şahıslar hakkında ilk kayıt 1902 yılına aittir. Kayseri Yozgat güzergâhında bulunan bir Köprüde meydana gelen bu gasp olayının failleri Çevillo ve Küçük Hasan adında iki şahıs olduğu anlaşılmıştır. Bu şahıslar 84.163 kuruş parayı gasp etmeleri nedeniyle hapis cezasına mahkûm edilmişlerdir. Mahkûmlardan 23.483 kuruş para tahsil edilmiş kalan 61.689 kuruşun tedarikinin sağlanabilmesi için Mutasarrıflık vasıtasıyla bir inceleme başlatılmıştır. Bu inceleme sürecinde Çevillo’nun kayınpederinin hanesi ve bir miktar arazisi satılması kararlaştırılmıştır. Akabinde satılmış fakat borcun tamamını karşılayamamıştır. Çevillo ve arkadaşı Küçük Hasan’ın başkaca mülkü ve emlaki

¹⁴² BOA. DH. MUI. 25-2/13-5-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MUI. 25-2/13-6.

¹⁴³ BOA. DH. ŞFR. 53/285-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. ŞFR. 482/19-1.

¹⁴⁴ BOA. DH. ŞFR. 486/95-1.

¹⁴⁵ Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s. 320.

bulunmadığı gerekçesiyle geriye kalan miktarın tahsil edilmesinin mümkün olmadığı anlaşılmış ve bu şekilde dosya kapatılmıştır¹⁴⁶.

1918 yılına gelindiğinde başka bir gasp hadisesi meydana gelmiştir. Bu gasp olayı Kayseri'nin Hacılar kazasında vukuu bulmuştur. Bu gasp eylemini ve asker firarisi olan Musa adındaki şahıs tarafından gerçekleştirilmiştir. Musa adındaki şahıs Hanlı karyesinden Osmanoğlu Âlim'i gasp etmiştir. Fakat daha sonrasında yaptığı suçtan pişmanlık duyup teslim olmaya karar vermiştir¹⁴⁷.

1.4.2. Vatana İhanet Suçu

Kayseri hapishanesinde ayrıca siyasi suçlardan yargılanan mahkûmların da bulunduğu tespit edilmiştir. Siyasi suçlular için divân-ı harp adı verilen bir mahkeme kurulmuş ve burada yargılanmışlardır. Yargılamaları yapılan mahkûmlar suçlu bulunmaları halinde Divân-ı Harp Hapishanesine¹⁴⁸ gönderilmişlerdir¹⁴⁹.

Tablo-12: Kayseri Divân-ı Harp Hapishanesi Olarak Kullanılan Binanın Tamir ve Tadilat Bilgilerini Gösteren Cetvel.

Tamirat	Ebadi			Dört Köşeli	Kuruş	Toplam Kuruş
	Uzunluk	Genişlik	Yükseklik			
Kiremitsiz olan merdiven altı üzerine kısmen göçük koğuş üzerine kiremit	5	6	0	30	16	480
Ayrıca tamir edilmesi gereken yerlerin de tamirinin yapılması için	0	0	0	40	8	320
Toplam						800 +50 850 kuruş

Kaynak: BOA. DH. MB. HPS. 115/23-2.

Siyasi suçlardan yargılananların önemli bir bölümü ihtilal yanlısı Ermenilerdir. Vatana ihanet suçundan yargılanan buyruklu mahkûmlar işlemiş oldukları suçlara göre

¹⁴⁶ BOA. İ. DH. 01396/3-1. Ayrıca Bkz. BOA. İ. DH. 01396/4-1.; BOA. DH. MKT. 495/43-1.; BOA. DH. MKT. 495/43-2.

¹⁴⁷ BOA. DH. EUM. 6. ŞB. 40/2-2.

¹⁴⁸ Kayseri Kalesi içinde kayseri hapishanesinde başka bir de Divân-ı Harp Hapishanesi adı altında bir başka hapishane bulunmaktadır. Bu hapishanenin bir bölümünün 1915 yılı itibarıyla tahrip olduğu anlaşılmıştır. Burası önceden jandarma koğuşu olarak kullanılan bir yer iken sonraki süreçte divân-ı harp mahkûmlarının hapsedildiği bina haline getirilmiştir. Bu bina zamanla oldukça eskimiş ve çatısı çökmüştür. Yağmur ve kar sularıyla da çürümeye yüz tutmuştur. Bu gerekçelerle Kayseri divân-ı harp hapishanesi olarak kullanılan binanın yarısının tamir edilmesi gereği duyulmuştur. Yapılan incelemeler neticesinde tamir ve tadilat için gerekli olan masraf bedelinin 850 kuruş olacağı belirlenmiştir. Mutasarrıflık tarafından Dâhiliye Nezareti'nden talep edilen bu masraf bedeli 1916 yılının şubat ayında teslim edilmiştir. Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 115/23-1.; BOA. DH. MB. HPS. 115/23-2.; BOA. DH. MB. HPS.156/92-1. ve BOA. DH. MB. HPS.156/92-1. 2. Ayrıca Bkz. Tablo-12.

¹⁴⁹ Divân-ı Harp: askeri mahkeme anlamını ifade etmektedir. H. 21 Şevval 1286/M. 24 Ocak 1870 tarihli eski askeri ceza kanuna göre bu mahkemenin beş asker üyesi bulunmaktadır. Bkz. Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s. 214.

kürek, kalebent ve idam cezasına çarptırıldıkları anlaşılmıştır. Kayseri hapishanesinde Ermeni kökenli mahkûmların bulunduğu dair ilk kayıt 1897 tarihlidir. Bu dönemde Ermeniler, Ermeni olayları ile gündeme gelmişlerdir. Bazıları suçlu bulunmuş bazıları ise tahliye edildiği anlaşılmıştır. Affedilip tahliye edilen Ermeniler'in fotoğraflarının çoğaltılıp bir suretinin yönetim merkezine diğer nüshaların ise vilayetlere gönderilmiştir¹⁵⁰.

Kayseri sancağı merkez hapishanesinde Türk mahkûmlardan başka Ermeni ve Rum mahkûmlar da kalmıştır. Bu gayrimüslim mahkûmlar hapishane koşullarını bahane ederek zaman zaman iç işleri bakanlığına şikâyet dilekçeleri yazmışlardır. Bu dilekçelerde hapishanede kendilerine işkence ve eziyet edildiğini belirtmişlerdir. Bu olay üzerine Mutasarrıflık vasıtasıyla 1906'da incelemeler başlatılmıştır. Kayseri hapishanesinde cinayetle yargılanan mahkûmlardan Hacı Artin ve kayın biraderi, Mardiros Ovakat Artin ve biraderi Matuvi, Papaz Okup, Mancusunlu Mükremiç, Serkat, Kerküklü Tilki Oğlu Artin, Vekil Arun, Sivaslı Ohan, Kayserili Mamas, Deli Artin Oğlu ve Yozgatlı Hanter isimli şahıslar doktor tarafından muayene edilmişlerdir. Yapılan muayene neticesinde mahkûmların iddia ettiklerinin aksine gayet iyi durumda oldukları ve herhangi bir işkence belirtisine rastlanmadığı anlaşılmıştır. Şikâyet edilen hususların doktor tarafından yazılan rapor ile asılsız olduğu kanıtlanmıştır. Böylelikle hapishanede hiçbir mahkûma eziyet ve ya işkence edilmediği, hukuk kurallarının dışına çıkılmadığı ispat edilmiştir. Ayrıca tahkikat sonunda mahkûmlara bir gün bile eziyet ve işkence edilmediği, tutulan resmi zabıt belgelerinde ifade edilmiş ardından Ankara Valisi tarafından savaş halinde bulunulan devletlereresmi yazı ile bildirilmiştir¹⁵¹.

Yine aynı yıl içerisinde hapishane müdürlerinden Remzi Bey ile Refik Efendi Kayseri hapishanesindeki mahkûmların sıhhatleri hakkında söylenelere karşılık bir inceleme başlatmışlardır. Yapılan bu incelemelerde ele alınan konulardan biri de hapishanedeki azınlık mahkûmların eziyet ve işkenceye maruz kaldıkları söylentilerine yöneliktir. Konu dâhilinde adı geçen Müfrediç, Artin Oğlu Kemer kale, Tilki Oğlu Artin, Armite, Mahir'in mübaşir Oğlu Ohan, Yozgatlı Sanlis ve Armittek isimindeki mahkûmlar doktorlar tarafından muayene edilmiştir. Muayene neticesinde kontrol edilen mahkûmlardan hiç birinde işkence ve eziyete rastlanmadığı tabip raporuyla belgelenmiştir. Hapishane içerisindeki koşuhta muayene edilen Payas'ın verdiği malumata göre de kendisinin sağlık durumunun gayet iyi olduğu hapishanede eziyet ve işkencenin

¹⁵⁰ BOA. DH. TMİK. M. 27/57-1.

¹⁵¹ BOA. HR. TH. 332/70-2. Ayrıca Bkz. BOA. HR. TH. 332/70-3.; BOA. HR. TH. 332/70-4.

yapılmadığı bu olayların asılsız olduğunu belirtmiştir. Tüm bu tutanaklar Hariciye nezaretine taktim edilmiştir¹⁵².

1915 yılına gelindiğinde ihtilal yanlısı Ermenilerin hapisanedeki sayılarının daha da arttığı görülmüştür. Divân-ı harp mahkemelerince mahkûm olan ve ihtilâl suçuyla yargılanan mahkûmların isimleri ve mahkûmiyet sebepleri Mutasarrıflıkça Dahiliye Nezareti'ne bildirilmiştir¹⁵³. Bu bildirimler Mutasarrıf Ahmet Mithat tarafından yapılmıştır. bu raporlardan divân-ı harpte yargılanıp suçlu bulunan Ermenilerin kimler olduğu anlaşılmıştır. Bu rapora göre, 17 divân-ı harpçe mahkûm edilen Ermeni ihtilâlcilerden Mebus Mirasyan Karait, Hiktamyacı Hacı Karait, İşiyacı Kefurun, Zerilyacı, Agop, Camcıacı Hacı Karait, Kopumcıacı, Hacı Karinin, Danyal, Zamyakcıacı, Ovadis, Tuşhurlu Oğlu Kuyumcu Ohannes, Runcun, Mercan Hacı Artin, Bakracı Oğlu Karait, Surcu Oğlu Yakup ve Mardin Oğlu Agop'un idam cezasına mahkûm olmuşlardır. Keza ihtilâlcilerden Ohan Oğlu Mihran, İshakcıacı Ohannes, Mesam Minas Vesiyacı, Mertos Livan Monosyan ve Elmacı Oğlu Sitran kalebentlik cezasıyla cezalandırılmışlardır. Nuruzhacı Karait, Karait, Kitapçı Falos Karait, Semurluacı Agop ve Zirliacı Agop on beşer sene kürek cezasına mahkûm edildikleri anlaşılmıştır. Halaçıacı, Keşan, Yeruat, Sersiyacı, Şifacı Mihran Agop ve Maşacı Merat Oğlu Binun onar sene kalebent cezasına mahkûm ediliken Zamzakcıacı Karait, Minas Oğlu Cinas, Bedros, Sarraf Mardiros Losaran, Fırıncı Oğlu Artin, Uski Uskiyacı, Aram İstanbuluacı, Matpas Oğlu Hacı Karait, Hifaf, Hacı Kerkur ve Oğlu Serkes on beşer sene kalebent cezasına mahkûm edilmişlerdir. Buhkiacı Artin, Pemriçiyacı Artin, Çaput Oğlu Ohan ve Balcı Oğlu Hacı üçer sene kalebent cezasıyla, Oğlu Hacı Agop, Ahanyacı, Dikran, Timurcu Haçin ve Dülger Elmacıoğlu Krait'in ikişer sene hapis ve elliser lira para cezasına çarptırılmışlardır¹⁵⁴.

Vatana ihanet suçuyla yargılanan Ermeniler dışında silah ve adam kaçakçılığı yapan Ermenilerin de divân-ı harp mahkemesinde yargılandıkları olmuştur. Bu mahkûmlardan biri İpekçıacı adındaki kişidir. Bu şahıs 1916 yılında Edirne'den Kayseri hapisanesine nakledilmiştir. Kayseri divân-ı harp mahkemesinde vatana ihanet etme, silah ve adam kaçakçılığı suçlamasıyla yargılanmıştır. Kayseri'ye gönderilen bu İpekçıacı'nın

¹⁵² BOA. HR. TH. 332/70-1. Ayrıca Bkz. BOA. HR. TH. 332/70-2.; BOA. HR. TH. 332/70-3.; BOA. HR. TH. 332/70-4.; HR. TH. 332/69-1.

¹⁵³ BOA. DH. ŞFR. 53/43-1.

¹⁵⁴ BOA. DH. ŞFR. 471/96-1.

Hayık Arkalyan takma adıyla anılıp anılmadığına dair ayrıca bir inceleme başlatılmıştır. Bu yargılamanın neticesine yönelik bilgiler arşiv kayıtlarında tespit edilememiştir¹⁵⁵.

1.5. Mahkûmların İaşe Temini

Osmanlı'da sosyal devlet anlayışı hâkimdir. Bu anlayışa göre devlet, vatandaşların ihtiyaçlarını karşılamakla sorumlu tutulmuştur. Bu doğrultuda Kayseri sancağı hapishanesi içerisindeki mahkûmların da ihtiyaçları devlet tarafından karşılanmış ve iaşelerinin temin edilmesi oldukça önem arz etmiştir. Kayseri hapishanesi mahkûmlarının iaşeleri düzenlenmesi gerektiğine yönelik ilk kayıt 1918 tarihlidir. Çünkü yıl içerisinde mahkûmların yiyeceklerinin tedariki ve temini hususunda düzensizlikler olduğu anlaşılmıştır. Bu düzensizlikler mahkûmların çeşitli hastalıklara yakalanmasına sebep olmuştur. Bu kapsamda iaşelerin düzenli bir şekilde verilmesi ve hapishanenin ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla Haziran ayı içerisinde bir komisyon kurulmuştur. Komisyon tarafından yapılan keşifler neticesinde iaşe için ekmeçlik dahi bulunmadığı anlaşılmış ve hapishane için temin edilecek iaşe 3000 liradan iki aylık için 6000 liraya çıkarılması uygun görülmüştür. Ayrıca komisyonda tabip Mahmut Şevket, hastane müdürü Ramiz ve polis komiseri Muhammed Efendi tarafından hazırlanan rapor ile bazı kararlar alınmıştır. Hapishane içerisinde bulunan mahkûm ve tutuklulara 570 ile 700 gram arasında verilen ekmeç gramajının yetersiz olduğu tabip tarafından belirtilmiş ve ardından ekmeğin 900 grama çıkartılmasının daha uygun olacağı kararlaştırılmıştır. Ayrıca diğer bir karara göre hapishane içerisindeki mahkûmların yeterli gıda alamaması sebebiyle aralarında huzursuzluğun arttığı anlaşıldığından iaşelerin düzenli gönderilmesi ve gerekirse fazla para tedariki ile huzursuzluğun önüne geçilmesi gerektiği beyan edilmiştir. Bu doğrultuda Haziran ayı ile birlikte mahkûmların iaşeleri ve erzak teminleri için 550.000 kuruş talep edilmiştir. Temmuz ayı itibariyle bu talep değerlendirilip Kayseri hapishanesine istenilen meblağ teslim edilmiştir. Yine aynı yıl içinde Kayseri hapishanesinden mahkûmların iaşeleri için bazı para taleplerinde bulunulmuştur. Bunlardan başka bir de Eylül ayında mahkûmların iaşelerinin karşılanması için Mutasarrıflık birimlerince 200.000 kuruş daha talep edilmiştir. Talep edilen bedelin 100.000 kuruşluk kısmı hapishane idaresine teslim edilmek üzere Mutasarrıflığa havale edilmiştir¹⁵⁶.

¹⁵⁵ BOA. DH. ŞFR. 53/238. Ayrıca Bkz. BOA. DH. ŞFR. 54/79.

¹⁵⁶ BOA. DH. MB. HPS. 66/13-1-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 66/33-3-1.; BOA. DH. MB. HPS. 66/13-2-1.; BOA. DH. MB. HPS. 66/13-2-2.; BOA. DH. MB. HPS. 66/13-4.; BOA. DH. MB. HPS. 66/13-5.

1.6. Mahkûmların Nakil ve Tahliyeleri

Nakiller mahkûmların zaman zaman bir hapishaneden diğer hapishaneye gönderilmek suretiyle yapılmıştır. Nakiller, bazen hapishane içerisinde huzuru bozan mahkûmların başka bir memlekete sürülmesiyle, bazen de mahkûm ailelerinin talepleri ve özel durumları nedeniyle olmuştur. Bunlardan ilk olarak Kayseri hapishanesine diğer hapishanelerden yapılan nakillerdir. Bunun ilk örneği 1915 yılındaki nakildir. 1915 Ekim ayı içerisinde Erzurum hapishanesinde divân-ı harp mahkemesi tarafından yargılanan ve iki sene hapis cezasına çarptırılan Beyazıt jandarma taburunun Beyazıt bölüğünde görevli olan Edirneli Mehmet İzzet Efendi'dir. Mehmet İzzet Efendi mahkûmiyetini tamamlamaya çalışırken onun hemşerisi olan Kayseri menzil zabıtasında görevli Kamil Efendi mahkûmun Kayseri hapishanesine nakledilmesi talebinde bulunmuştur. Bu talep neticesinde ile siyasi suçlardan yargılanan Edirneli Mehmet İzzet Efendi Aralık ayında ilk olarak Sivas hapishanesine sevk edilmiştir. Dönem içerisinde bu müracaat değerlendirilmiş, mahkûmun Kayseri hapishanesine nakledilmesinde bir sakınca olup olmadığı Mutasarrıflıkça araştırılmıştır. Araştırmalar neticesinde bu nakil için bir sakınca bulunmadığından mahkûmun naklinin yapılması uygun görülmüştür. 1916 yılının Şubat ayında Edirneli Mehmet İzzet Efendi kalan cezasını tamamlamak üzere Kayseri hapishanesine nakledilmiştir¹⁵⁷.

Kayseri hapishanesine her ne kadar diğer hapishanelerden nakiller yapılmış olsa da Kayseri hapishanesinden de diğer hapishanelere zaman zaman nakiller gerçekleştirilmiştir. Bu nakiller hapishanedeki bazı olumsuz durumlardan kaynaklanmıştır. Gerek hapishanenin sağlıksız koşulları, gerekse tamire muhtaç olanların zamanında yapılmayışi, bunun yanında mahkûmların çıkardığı huzursuzluklar ve bu huzursuzluklara yol açan firar olayları en önemli etkeni oluşturmuştur¹⁵⁸. Ayrıca hapishanede hapis cezası dışında kürek, kalebent ve sürgün cezası alan mahkûmların cezalarına uygun mevkilere nakilleri de gerçekleştirilmiştir. Kayseri hapishanesinden diğer hapishanelere yapılan nakiller hakkında bilgi veren ilk kayıt 1898 tarihli yazıdır. Kayseri sancağına bağlı Cırlavuk köyü ahalisinden Ördekoğlu Mehmet adlı şahıs hırsızlık, eşkıyaya yamaklık ve yardımcılık suçlarından Kayseri hapishanesinde mahkûm edilmiştir. Hapishanede kaldığı süre içerisinde ıslah olmamış ve köy ahalisinden kimselere zarar verdiği anlaşılmıştır. Köy ahalisinden olan Karcıoğlu adlı şahsa musallat olmuş, ele geçirmiş ve ona zarar vermiştir.

¹⁵⁷ BOA. DH. MB. HPS. 106/6-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 106/6-2.; BOA. DH. MB. HPS. 106/6-3.; BOA. DH. MB. HPS. 106/6-4.; BOA. DH. MB. HPS. 106/6-5.; BOA. DH. MB. HPS. 106/6-6.

¹⁵⁸ BOA. DH. ŞFR. 650/11-1.

Bu sebeple de bir sene daha hapis cezası verilmiştir. Ancak Ördekoğlu Mehmet'in kendisine verilen cezalardan ders çıkarmaması ve suç işlemeye devam etmesi üzerine başka bir hapishaneye nakil edilmesi uygun görülmüştür. Akabinde mahkûmun hangi hapishaneye nakledildiği hakkında hiçbir kayıt tespit edilememekle birlikte bu mahkûmun serserilik ve cinayetle yargılanan mahkûmlara yapılan muamelelerle yargılanması gerektiği Ankara Vilayetine bildirilmiştir¹⁵⁹.

1912 yılında on beş sene kürek cezası ile cezalandırılan ve Yozgat hapisanesinde mahkûm bulunan Hayrullah'ın, Kayseri hapisanesine nakledilmesi için validesi Hatice imzasıyla bir talep dilekçesi yazılmıştır. Bunun üzerine adı geçen şahsın naklinin uygun olup olmadığı ve ne kadar daha hapis cezasının kaldığı araştırılmıştır. Netice itibariyle Hatice tarafından yazılan yazıya cevaben, liva hapisane ve tevkifhanelerinin mevcudunun çok fazla olması gerekçe gösterilerek mahkûm Hayrullah'ın naklinin mümkün olmayacağı ve tek bir şahsın diğer hapishaneye nakledilmesinin de sakıncalı olduğu bu sebeple mahkûmun kalan cezasını Yozgat hapishanede tamamlayıp tahliye edilmesi gerektiği Dâhiliye Nezareti'nden bildirilmiştir¹⁶⁰.

1915 yılına gelindiğinde Kayseri hapisanesinde divân-ı harp mahkemesince yargılanan Ermeni ihtilalcilerden müebbed hapis, geçici kalebentlik ve kürek cezasıyla mahkum edilen yirmi beş şahsın Diyarbakır'a sevk edilmeleri gündeme gelmiştir. Bu yirmi beş şahıs önce Sivas tarafına daha sonra da Diyarbakır'a sevk edilmek üzere Eylül ayında Kayseri hapisanesinden nakilleri gerçekleştirilmiştir. Kayseri Mutasarrıflığının yazdığı rapordan anlaşılmıştır¹⁶¹.

1917 yılında da hapishaneden bazı nakil işlemlerinin halen gerçekleştirildiği anlaşılmıştır. Bu dönemde Kayseri hapisanesinde cinayet suçuyla yargılanıp on beş sene hapis cezası alan Gömeçli Hidayetoğlu Hacı Mehmet'in hapishanede asayiş ve düzeni bozduğu ve bu duruma arkadaşlarının da yardım ettiği anlaşılmıştır. Özellikle Zekeriya, Hacı Mustafa ve Derviş Mehmet adındaki şahıslar hapishanede memur ve mahkûmlar arasında huzursuzluk çıkarmış ve tehditlerle asayiş bozmuştur. Bunlar hem içeride huzuru bozmuş hem de mahkûmların firar etmelerini teşvik etmiştir. Bu süreçte birçok kişi firara teşebbüs etmiş bunlardan çoğu başarısız olmuştur. Başka türlü firar olaylarına mahal

¹⁵⁹ BOA. BEO. 1250/93714-2.

¹⁶⁰ BOA. DH. MB. HPS.104/14-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS.104/14-2.; BOA. DH. MB. HPS.104/14-3.

¹⁶¹ BOA. DH. ŞFR. 54/111-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. ŞFR. 54/200-1.; BOA. DH. ŞFR. 477/91-1.; BOA. DH. ŞFR. 54/97.

vermemek adına bu grup mahkûmun Ankara hapisanesine nakil edilmesinin daha doğru olacağı ve bu şekilde asayişin temin edileceği Kayseri mutasarrıflığınca Dâhiliye Nezareti'ne bildirilmiştir¹⁶².

1918 yılı içinde yine Kayseri hapisanesinden diğer hapisanelere nakiller gerçekleştirilmiştir. Özellikle Ağustos ayında on sekiz kalebent mahkûmunun Çorum ve Kırşehir gibi kalebent mahallerine gönderilmesi gündeme getirilmiştir. Ancak uygun bulunma daha sonra bu mahkûmların Diyarbakır ve Sinop hapisanesine nakledilmesi talep edilmiştir. Mutasarrıflık aracılığıyla bu nakillerin gerçekleştirilip gerçekleştirilemeyeceği adına incelemeler yapılmıştır ve Aralık ayı içinde bu nakillerin yapılması kesinleşmiştir. Nakledilecek olan mahkûmların isimleri, mahkûmiyet süreleri, tutuklandıkları tarihleri defterlere kaydedilmiştir. Böylelikle on sekiz kalebent mahkûmunun Diyarbakır ve Sinop'a gönderilmesi uygun görülmüştür. Bu mahkûmların aralarında siyasi suçlardan yargılanan Ermeni mahkûmların da bulunduğu anlaşılmıştır. Toplamda on sekiz mahkûmun olduğu bunlardan bir tanesinin adliyede yargılandığı kalan on yedi mahkûmun ise davası ise divân-ı harp mahkemesinde görüldüğü anlaşılmıştır¹⁶³. Bkz. Tablo-13.

Tablo-13: Kayseri Sancağı Hapishanesi'nden Sinop ve Diyarbakır Kale Hapishanelerine Nakil Edilen On Sekiz Şahsın Kayıt Cetveli.

ADLİYE							
Sıra No	Tevkif Edilme Tarihi	İşlediği Suç	Mahkûmiyet Süresi	Mahallesi	Mahkemesi Temyiz İlamının Tarihi	No	İsmi ve Lakabı
1	R. 30 Kanunisanı 1331/M. 12 Şubat 1916		5 sene		R. 12 Teşrinisani 1333/M. 12 Kasım 1917	2000	Bünyan telgraf müdürü Mustafa Oğlu Arif Efendi
DİVÂN-I HARP							
Sıra No	Tevkif Edilme Tarihi	İşlediği Suç	Mahkûmiyet Süresi	Mahallesi	Makuminin Ali-i Hazreti Padişahiye Efrad Ettiği Tarih	No	İsmi ve Lakabı
1	R. 9 Mayıs 1331/M. 22 Mayıs 1915	“	5 sene	Çomaklı	R. 24 Eylül 1332/M. 7 Ekim 1916	1756	Omarat Oğlu Nişan
2	R. 9 Mayıs 1331/M. 22 Mayıs 1915	“	9 sene	“	R. 3 Teşrinievvel 1332/M. 16 Ekim 1916	224	Hatun Oğlu Mikail
3	R. 9 Mayıs 1331/M. 22 Mayıs 1915	“	“	“	R. 3 Teşrinievvel 1332/M. 16 Ekim 1916	424	Şencili Oğlu Hiparsum
4	R. 9 Mayıs 1331/M. 22 Mayıs 1915	“	“	“	R. 3 Teşrinievvel 1332/M. 16 Ekim 1916	424	Tenecir Oğlu Tanil

¹⁶² BOA. DH. MB. HPS.106/31-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS.106/31-2.; BOA. DH. MB. HPS.106/31-3.

¹⁶³ BOA. DH. ŞFR. 94/46. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 97/20-1-1.; BOA. DH. MB. HPS. 97/20-2.; BOA. DH. MB. HPS. 97/20-3.; BOA. DH. MB. HPS. 97/20-4.

5	R. 9 Mayıs 1331/M. 22 Mayıs 1915	“	3 sene	“	R. 22 Eylül 1332/M. 5 Ekim 1916	425	Elbiz Oğlu Manuk
6	R. 18 Mayıs 1331/M. 31 Mayıs 1915		7 sene	Everek	R. 22 Eylül 1332/M. 5 Ekim 1916	425	Sarı Oğlak Oğlu Karait
7	R. 16 Mayıs 1331/M. 29 Mayıs 1915		12 sene	Everek	R. 3 Teşrinievvel 1332/M. 16 Ekim 1916	424	İzaros Oğlu Karait
8	R. 16 Mayıs 1331/M. 29 Mayıs 1915		9 sene	“	R. 3 Teşrinievvel 1332/M. 16 Ekim 1916	424	Menak Oğlu Nişan
9	R. 16 Mayıs 1331/M. 29 Mayıs 1915		7 sene	“	R. 22 Eylül 1332/M. 5 Ekim 1916	425	Üç Fırdaş Oğlu Mihran
10	R. 25 Mayıs 1331/M. 7 Haziran 1915		3 Sene	Everek	R. 22 Eylül 1332/M. 5 Ekim 1916	425	Hacı Avak
11	R. 10 Haziran 1331/M. 23 Haziran 1915		12 sene	Everek	R. 22 Eylül 1332/M. 5 Ekim 1916	425	Kalfa Oğlu Zirun
12	R. 10 Mayıs 1331/M. 23 Mayıs 1915		4 sene	Everek	R. 22 Eylül 1332/M. 5 Ekim 1916	425	Gözübüyük Oğlu Toros
13	R. 10 Mayıs 1331/M. 23 Mayıs 1915		8 sene		R. 22 Eylül 1332/M. 5 Ekim 1916	425	Oluk Oğlu Karait
14	R. 19 Mayıs 1331/M. 1 Haziran 1915		5 sene	İncesu	R. 4 Teşrinievvel 1332/M. 17 Ekim 1916	443	Vartan Oğlu
15	R. 14 Mayıs 1331 M. 27 Mayıs 1915		15 sene	Everek	R. 22 Eylül 1332/M. 5 Ekim 1915	425	Vali Serkes Oğlu Zeytun Namı Cedidi Kasım
16	R. 14 Şubat 1330 M. 27 Şubat 1915		15 sene	Everek	R. 22 Eylül 1332/M. 5 Ekim 1916	425	Kaleci Oğlu * Zevcesi *
17	R. 9 Mayıs 1331/M. 22 Mayıs 1915		3 sene	Everek	R.22 Eylül 1332/M.5 Ekim 1916	425	Nişan
18	R. 23 Mayıs 1331/M. 5 Haziran 1915		13 sene		R. 1 Teşrinievvel 1332/M.14 Ekim 1916	44	Papaz Oğlu Mikail

Kaynak: BOA. MB HPS. 97/20-2.

1919 yılında Kayseri sancağı civarında faaliyet gösteren Topsakal Oğlu Osman çetesi ile Kozanlı İsmail Bey çetesi reislerinin bulaştıkları suçlar nedeniyle şikâyetlere konu edilmiştir. Bu çetelerin sancak dâhilinde zararlı faaliyetlerinin durdurulması için Mutasarrıflık yetkililerince çalışmalar başlatılmıştır. Bu çalışmalar neticesinde iki çete reisi ve çeteye bağlı şahıslar yakalanmıştır. Kayseri hapishanesine getirilen bu şahıslar ilk olarak tutuklu yargılanmışlardır. O çete başları ve elemanlarının yakalanması ile birlikte hapishanede bulunan mahkûm sayısı otuz kişi daha artmıştır. Hapishanedeki mahkûm sayılarının artması huzursuzlukları da beraberinde getirmiştir. Bu gerekçelerle bir kısım mahkûmun başka hapishanelere nakledilmesinin daha doğru olacağı kararına varılmıştır. Nakil edilmemeleri halinde hapishanedeki durumun daha da kötüleşeceği, önü alınmaz bir

hale varacağı anlaşıldığından nakil işlemleri 1920 yılının ocak ayında gerçekleştirilmiştir¹⁶⁴.

Yine aynı yıl Aralık ayında bazı hapisanelerde mahkûm yoğunluğu yaşandığı savcılık makamlarınca Dâhiliye Nezareti'ne bildirilmiştir. Bu doğrultuda fazla mahkûm barındıran Yozgat, Kayseri ve Kırşehir hapisanelerindeki mahkûmların başka hapisanelere nakillerinin yapılması kararlaştırılmıştır. Bu karar kapsamında adı geçen hapisanelerden yirmi beşer mahkûmun diğer hapisanelere nakledilmesi uygun bulunmuştur¹⁶⁵.

Hapisanelerde nakiller ve tahliyeler yapılırken zaman zaman bazı kuralların ihlâl edildiği anlaşılmıştır. Yapılacak olan nakillerin de her ne olursa olsun bakanlık izni aranmıştır. Fakat bazı nakillerde bu kanuna uyulmadığı anlaşılmıştır. Bu duruma örnek olarak 1909 yılındaki nakil gösterilebilir. Yedi buçuk sene kürek cezasına çarptırılan ve Ankara hapisanesinde mahkûm olan Kayseri'nin Tavlusun köyü ahalisinden Demircioğlu Kadir'in kalan cezasını Kayseri hapisanesinde tamamlamak istemesi üzerine yazdığı dilekçe ile Ankara hapisanesinden Kayseri hapisanesine nakline müsaade edilmiştir. Ancak yapılan bu nâkilin bakanlıktan izin alınmadan gerçekleştirildiği anlaşılmıştır. Yapılan bu sevk işlemleri için sadece Ankara ve Yozgat mahkemeleri bilgilendirilmiştir. Ancak bakanlık izni olmadan yapılan nakil ve ya sevk işlemlerinde hatası bulunan hapisane memurları hakkında soruşturma başlatılmıştır. Soruşturma neticesinde benzer konularda bir daha Dâhiliye Nezareti'nin izni bilgisi olmadan herhangi bir nakil işlemlerinin yapılmaması yönünde yetkililer uyarılmıştır¹⁶⁶.

Osmanlı'da her hapisanede olduğu gibi Kayseri hapisanesinde de mahkûm edilen şahısların mahkûmiyet süreleri biter bitmez tahliye edilip özgürlüklerine kavuşturulmuşlardır. Kayseri hapisanesinde 1913 ve 1915 yıllarında toplu tahliyelerin gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Yıl içerisinde temmuz ayı itibariyle mahkûmiyet süreleri biten otuz şahsın tahliye işlemlerinin Mutasarrıflıkça gerçekleştirildiği Mutasarrıflık biriminden Dâhiliye Nezareti'ne gönderilen yazıdan anlaşılmaktadır¹⁶⁷.

1918 yılında da toplu tahliye işlemlerinin yapıldığı anlaşılmıştır. Muhtelif mahallerdeki hapisanelerde bulunan mahkûmların cezalarını tamamladıkları ve cezası biten 238 şahsın tahliye edilmeleri gerektiği Mutasarrıflık birimlerince adliye nezaretine

¹⁶⁴ BOA. DH. MB. HPS. 17/43-11. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 17/43-12.

¹⁶⁵ BOA. DH. MB. HPS. 17/43-13.

¹⁶⁶ BOA. DH. MB. HPS. 103/39-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 103/39-2.

¹⁶⁷ BOA. DH. EUM. 2.ŞB/9-2-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. EUM. 2.ŞB/9-2-2.

gönderilen yazıdan anlaşılmıştır. Bu kapsamda Aydın merkez asker hapishanesiyle Cebel Lübnan, Adana, Akhisar Tabarya, Bafra, İdlip, Mara, Siverek, Diyarbakır, Mardin, Zile, Erbaa, Sinop, Akdağ Madeni ve Kayseri hapishanelerindeki cezası biten mahkûmların tahliye edilmelerine izin verilmiştir. Eylül ayı itibariyle de cezasını tamamlayan 94 mahkûmun Mardin, Adana, Çorum ve Kayseri’de bulunan hapishanelerden tahliye edildikleri anlaşılmıştır. Tahliye edilenlerin içinde siyasi suçlardan tutuklu 68 mahkûm da bulunmaktadır. Ekim ayına gelindiğinde Elmalı, Kilis, Rum Kale, Zile, Tokat ve Kayseri hapishanelerinde mahkûm olan bazı şahısların cezalarını tamamladıkları anlaşıldığından bunların da tahliye işlemleri mutasarrıflıkça sağlanmıştır. Tahliye edilen 30 mahkûmun isimleri hapishane defterine kaydedilmiştir. Kasım ayında ise cezası bittiği anlaşılan 42 mahkûmun serbest bırakıldığı anlaşılmıştır. Yapılan bu tahliyelerle birlikte mahkûmların isimleri, mahkûmiyet süreçleri ve suçlarını belirten tutanaklar hazırlanıp mutasarrıflık kanalıyla Dâhiliye Nezareti’ne bildirilmiştir¹⁶⁸.

Bütün bunların yanında zaman zaman hapishanede tahliyesi gelen mahkûmların tahliye işlemlerinin yapılmadığı da olmuştur. Özellikle 1916-1917 yılları arasında mahkûmların muamelelerinin yapıldığı ancak tahliye edilmedikleri tespit edilmiştir. Mahkûmların verilen cezadan fazla süre hapsedildiklerinin anlaşılması üzerine Mutasarrıflık görevlileri tarafından hapishanede bir soruşturma başlatılmıştır. Bu soruşturma neticesinde 1919 yılında tahliye edilmeyen mahkûmların cezalarını tamamladıkları anlaşılmış ve ivedilikle serbest bırakılmaları sağlanmıştır. Bu süreçte ihmallerin sebebi olarak hapishane memurlarının ihmalleri ve memurların işlerini layıkıyla yapmamaları gösterilebilir¹⁶⁹.

Her ne kadar hapishane içerisinde mahkûmiyet süreleri dolan şahısların tahliye edildiği bilinse de hapishane içerisinde özel sebeplerden dolayı tahliyelerini talep eden mahkûmlar da bulunmuştur. Bu mahkûmlar özel durumlarını dilekçelerinde beyan etmiş ve uygun görülenlerin tahliyeleri gerçekleştirilmiştir. Özel sebepler nedeniyle tahliyeleri gerçekleştirilen şahıslar hakkında bilgi veren ilk kayıt 1902 yılına aittir. Kayseri hapishanesinde cinayet suçundan kürek cezasıyla cezalandırılan Hacı Osman adındaki mahkûm yazdığı dilekçesinde 1902 yılından beri hapsedildiğini, bu dönem içerisinde de hastalığının daha da arttığını ifade etmiştir. Bunun üzerine de mahkûmun hapis mülkiye ve askeriye

¹⁶⁸ BOA. DH. MB. HPS. 35/93-2. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 35/93-5.; BOA. DH. MB. HPS. 35/93-6.; BOA. DH. MB. HPS. 35/93-7.; BOA. DH. MB. HPS. 35/93-8.; BOA. DH. MB. HPS. 35/93-9.; BOA. DH. MB. HPS. 35/93-10.; BOA. DH. MB. HPS. 35/93-11.; BOA. DH. MB. HPS. 35/93-12.

¹⁶⁹ BOA. DH. MB. HPS. 81/17-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 81/17-2.

yetkililerinden izin alınarak hapisane de muayene edilmesi sağlanmıştır. Muayene neticesinde M. 3 Temmuz 1906 tarihinde tabip tarafından bir rapor yazılmıştır. Bu rapora göre Hacı Osman'ın tedavisi olmayan bir hastalığa yakalandığı, hapisanede kaldığı sürece hastalığının daha da artacağı belirtilmiştir. Bu gerekçelerle tutulan rapor Adliye görevlilerince mutasarrıflığa oradan da Dâhiliye Nezareti'ne bildirilmiştir. Mahkûmun talebi yerinde bulunmuş ve mahkûm bu özel nedenlerinden dolayı tahliye edilmiştir¹⁷⁰.

Hastalığı nedeniyle hapisaneden tahliye edilen Minarecioğlu Bekir'in tahliye istemesi de 1907 yılında gerçekleşmiştir. Minarecioğlu Bekir yakalandığı hastalığı gerekçe göstererek kaleme aldığı dilekçe ile bu durumu mutasarrıflığa bildirmiştir. Mutasarrıflık birimlerinde yapılan incelemeler neticesinde mahkûmun tahliye edilmesine kanaat getirilmiştir. Dâhiliye Nezareti'nden alınan izinle tahliye işlemleri gerçekleştirilmiştir.¹⁷¹

Benzer bir hadise de 1925 yılında yaşanmıştır. Divân-ı harp hapisanesinde mahkûm bulunan Serkes Torosyan adlı şahıs Padişah'a yazdığı bir mektupla affını talep etmiştir. Ancak bu talebin karşılanıp karşılanmadığına dair bir kayda rastlanmamıştır¹⁷².

Osmanlı Devlet'i içerisinde zaman zaman mahkûmların affedilmeleri için umumi aflar çıkarıldığı olmuştur. Bu umumi aflar genelde padişah değişikliklerinde ve bayram zamanlarında yapılmıştır. Bu kapsamda 1911 yılında bir af çıkarılması için Kayseri hapisanesinde yatan mahkûmlar adına Dâhiliye Nezareti'ne telgraf çekilmiştir. Ancak mahkûmların bu af talebi uygun bulunmamıştır¹⁷³.

1912 yılında divân-ı harp mahkemesi kararıyla yargılanıp suçlu bulunan ve Kayseri hapisanesinde mahkûm olan Ceylanlı Mustafa'nın belirtilen yılda aftan yararlanmasına rağmen tahliye edilmediği ve aftan yararlanmak istediği Dâhiliye Nezareti'ne yazılan yazıdan anlaşılmıştır. Ancak mahkûmun aftan yararlanıp yararlanmadığına dair bir kayıt bulunmamıştır¹⁷⁴.

1.7. Mahkûmların Genel Sağlık Koşulları

Kayseri sancağı hapisanesindeki mahkûmlar gerek izdiham ve hapisanenin olumsuz hava koşulları gerekse salgın hastalıklar nedeniyle zaman zaman çeşitli sıkıntılar yaşamıştır. Bunlardan en önemlisi de hapisanede özel bir hastane bulunmadığı için salgın hastalıklar rahatlıkla yayılabilmektedir.

¹⁷⁰ BOA. İ. AZN. 68/4-2. Ayrıca Bkz. BOA. İ. AZN. 68/4-1-1.

¹⁷¹ BOA. BEO. 3163/237191-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. TMIK. M. 255/57-1-2.

¹⁷² BOA. DH. EUM. 2.ŞB/64/30-1.

¹⁷³ BOA. DH. MB. HPS. 108/4-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 108/4-3

¹⁷⁴ BOA. DH. SYS. 51/1-15/5-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. SYS. 51/1-15/1.

Farklı tarihlerde yayınlanan nizamnamelere göre, her hapishanede bir hastane bulunması zorunluydu. Fakat hastane olmadığı için hasta mahkûmların koğuşlarda diğer mahkûmlarla birlikte kaldığı ve bu sebeple de sağlıklı olan mahkûmlara hastalıkları bulaştırdıkları anlaşılmıştır. Ayrıca lazım olan ilaçların da zaman zaman temin edilemediği anlaşılmıştır. Kayseri hapishanesi sağlık koşulları hakkında ilk kayıt 1878 tarihlidir. Bu tarihte Kayseri sancağı hapishanesinde hasta mahkûmların tedavi edilebilmesi için ayrıca bir hastane yoktu. Hastane olmadığı için hapishane içerisinde bir oda mahkûmların tedavi edilmeleri için kullanılmıştır. Mahkûmların hastalıkları ağır ise taşradaki hastaneye sevk edilmişlerdir. Bu bağlamda tedavi için taşraya gidecek olan mahkûmların zaman zaman muhafazasının sağlanamadığı ve muhafaza edilemeyen mahkûmların ise hastaneye nakil sırasında firara teşebbüs ettikleri anlaşılmıştır. Bu tarz olaylara fırsat verilmemesi için yapılacak olan hastanenin hapishane şeklinde ve korunaklı olması mutasarrıflık birimlerince ifade edilmiştir. Bu sebeple hapishane dâhilinde bir inceleme yapılması Dâhiliye Nezareti tarafından mutasarrıflık birimlerine iletilmiştir. Mutasarrıflık tarafından yapılan incelemeler neticesinde hazırlanan raporlar ile hapishane içerisine ayrı bir hastane yapılması talep edilmiştir. Dâhiliye Nezareti'nden alınan cevap ile hapishaneye ait olmak üzere dört oda ve iki tuvaletten ibaret olan bir hastane inşa edilmesi 1879 yılı itibarıyla kararlaştırılmıştır. Mutasarrıflık tarafından yapılacak olan hastane için masraf bedelleri çıkarılmıştır. Buna göre inşaat masrafının 11.850 kuruş olduğu ve bu meblağın Dâhiliye Nezareti tarafından gönderilmesi talep edilmiştir¹⁷⁵. Hastane için istenilen bu meblağın gönderilmediği, ayrı bir hastanenin yapılmadığı, 1905 yılına ait arşiv kayıtlarından anlaşılmıştır. Bu dönemde de hapishanenin sağlıksız bir ortamda hizmet verdiği tespit edilmiştir. Hijyenik olmayan böyle bir ortamda mahkûmların tutuklu bulunması mahkûmlar arasında huzursuzluğa yol açmıştır. Yıl içerisinde hapishanenin bu durumunun düzeltilmesi gerektiği Mutasarrıflık aracılığıyla Dâhiliye Nezareti'ne bildirilmiştir. Bu taleplerin karşılanıp karşılanmadığına yönelik bir kayıt bulunamamıştır. 1907 yılına gelindiğinde hapishane müfettişler aracılığıyla teftiş edilmiştir. Hapishanenin durumunda halen bir düzelmeye olmadığı anlaşılmıştır. Bu doğrultuda hapishanenin ıslahı için ıslahat komisyonu tarafından her türlü ihtiyacın karşılanacağı kararlaştırılmıştır¹⁷⁶.

¹⁷⁵ BOA. ŞD. 272/50-1. Ayrıca Bkz. BOA. ŞD. 272/50-2.; BOA. ŞD. 272/50-3.; BOA. ŞD. 272/50-4.

¹⁷⁶ BOA. DH. TMIK. S. 67/36-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. TMIK. S. 67/36-2.; BOA. DH. TMIK. S. 50/41-1.; BOA. DH. TMIK. S. 50/41-2.; BOA. DH. TMIK. S. 50/41-3.

1.7.1. Mahkûmların Tedavi Edilmeleri

Kayseri hapishanesinde tedavileri yapılamayan hasta mahkûmlar hastaneye nakil edilmişlerdir. Bu tedavi sürecinde hapishaneye gerekli malumatlar verilmiş ve hastanın durumunun kontrol altına alınması sağlanmıştır. Bu duruma örnek olarak 1909 yılında yaşanan bir hadise örnek olarak gösterilebilir. 1909 yılında Kayseri hapishanesinde tutuklu bulunan ve cinayet suçundan yargılanan Akçakaya köyü ahalisinden Hacı Ahmet adındaki şahıs şuurunu kaybetmesi sebebiyle hastaneye sevk edilmiştir. Mahkûm, buradaki doktor tarafından muayene edilmiştir. Doktor raporunda bu mahkûmun tedavi edilmesi için bir aylığına Ankara'ya sevk edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Mahkûm bu doğrultuda Ankara'ya gönderilmiştir. Ankara'da Onbaşı Hikmet Efendi tarafından teslim alınmıştır. Bir ay müşahede altında tutulan mahkûmun akıl sağlığının yerinde olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. 1909 yılının Ağustos ayında mahkûmun sağlığı hakkında incelemeler neticelenmiştir. Bu raporlara göre mahkûmun sağlığının yerinde olduğu ve cinayet suçunu işlerken cinnet getirmediğine kanat getirilmiştir. Mahkûmun sağlığı hakkında yazılan raporlar polis kayıtlarına geçirilmiştir. Bir ay tedavi gören Hacı Ahmet'in artık tımarhanede kalmasına lüzum görülmediği bu sebeple de tekrardan hapishaneye gönderilmesi gerektiği tabip tarafından uygun görülmüştür¹⁷⁷.

1919 yılının eylül ayında gerçekleşen bir hadisede ise hapishanede tutuklu bulunan bir mahkûmun vefatıyla alakalıdır. 1919 yılında gerçekleşen olayda Kayseri hapishanesinde mahkûm bulunan dersadeti İbrahim Ziyaeddin Bey rahatsızlanması üzerine hapishane görevlilerince müdahale edilmiştir. Sağlık durumunun kötüye gitmesi üzerine hastaneye kaldırılmıştır. Hastanede yapılan tüm müdahalelere rağmen kurtarılamamıştır. Mahkûmun durumu mutasarrıflığa bildirilmiştir. Mutasarrıflık da bakanlık nezdinde gerekli yazışmaları yapmıştır¹⁷⁸.

1.8. Hapishanedeki Firar Olayları ve Sebepleri

Kayseri sancağı merkez hapishanesindeki firar olaylarının altında yatan birçok sebep bulunmaktadır. Bunların başında mahkûmların içinde buldukları oldukça sıkıntılı hapishane koşulları yer almaktadır. Mahkûm sayılarının oldukça fazla olması izdihamlara yol açmasıdır. Hapishane içerisindeki salgın hastalıklar, hapishanenin tamir ve tadilata duyduğu ihtiyaçlar, hapishane içerisindeki nem, rutubet ve kötü hava koşulları gibi nedenler mahkûmları firar etmeye zorlamıştır. Hapishane içerisinde görevli memurların da

¹⁷⁷ BOA. ZB. 399/130-1. Ayrıca Bkz. BOA. ZB. 399/130-2.; BOA. ZB. 399/130-3-1.; BOA. ZB. 399/130-4-1.; BOA. ZB. 399/130-4-2.; BOA. ZB. 399/130-5.; BOA. ZB. 399/103.; BOA. ZB. 399/114.

¹⁷⁸ BOA. DH. MB. HPS. 98/28-1-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 98/28-2-1.

suiistimalleri tüm bunlara eklenince firar olayları gerçekleşmeye başlamıştır. Bu durum özellikle 1914 yılı ve sonraki dönemlere tekabül etmiştir. Mutasarrıflık görevlilerince bu duruma çözüm bulunmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda idare merkezine gönderilen arzuhallerle hapisanenin bu durumunun düzeltilmesi talep edilmiştir. Ancak hapisanenin bu durumu için herhangi bir önlemin alınıp alınmadığına dair kayıt tespit edilememiştir¹⁷⁹.

1918 yılına gelindiğinde üç firar hadisesi meydana gelmiştir. Bunlardan ilki Ankara'ya bağlı Haymana kazasında meydana gelen bir cinayet hadisesidir. Bu olayda Mahmutoğlu Haydar isimli şahıs katledilmiştir. Yapılan incelemeler neticesinde suçun faillerinin Hamza ve Musa adındaki kişiler olduğu tespit edilmiştir. Bunlar jandarma ekipleri tarafından tutuklanıp Kayseri hapisanesine nakledilmiştir. Adı geçen şahıslar süreç içinde hapisanede çeşitli huzursuzluklara sebebiyet vermişlerdir. Hapishane görevlileri tarafından önlem alınmaya çalışılsa da bu pek mümkün olmamış ve mahkûmlar haziran ayında hapisaneden firar etmişlerdir. Bu firar olayı üzerine jandarmalar tarafından takip ve tahkikatlar gerçekleştirilmiştir. Kısa zamanda firar eden bu iki şahıs tutuklanıp hapisaneye tekrar gönderilmiştir¹⁸⁰.

Yine aynı yılın ağustos ayı içerisinde Kayseri hapisanesinden tutuklu bulunan 15'i asker kaçakları olmak üzere toplam 22 mahkûmun firar etmiştir. Bunun üzerine hemen firarilerin takibatına başlanmıştır. Ancak yakalanıp yakalanamadıkları hakkında bir kayıt tespit edilememiştir¹⁸¹.

Yıl içerisinde kasım ayında meydana gelen diğer bir firar olayında, Kayseri hapisanesinde 28 tutuklu ve 9 mahkûmun ikamet ettikleri koğuş ile kalebendine ait olan duvarları delerek firar ettikleri tespit edilmiştir. Firar hadisesi ile Jandarma, takibata başlamıştır. Bu takibat neticesinde firarilerden bir tanesi hemen yakalanmış diğerlerinin takibati devam ettirilmiştir¹⁸².

Sık sık yaşanan bu firar hadiseleri üzerine 1919 yılında firar olaylarına sebebiyet veren hapisanenin tamir ve tamirata muhtaç alanlarının onarılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bunun için Mutasarrıflık birimlerince Dâhiliye Nezareti'nden 50.000 kuruşluk para talebinde bulunulmuştur. Ancak bu talep edilen para Dâhiliye Nezareti tarafından 1919 yılı bütçesinden tedarik edilememiştir. Bu sebeple talep edilen paranın bir miktarı 1920 yılı bütçesinden harcanabileceği Dâhiliye tarafından Mutasarrıflığa bildirilmiştir. Alınan tüm

¹⁷⁹ BOA. DH. MB. HPS. 150/38-8.

¹⁸⁰ BOA. DH. EUM. 6.ŞB. 40/2-1.

¹⁸¹ BOA. DH. EUM. 6.ŞB. 53/17.

¹⁸² BOA. DH. MB. HPS. 17/43-10.

bu önlemlere rağmen firar olaylarının önüne geçilememiştir. Firar olaylarının artmasıyla birlikte hapishanedeki mahkûmların Ankara, Sivas ve Yozgat hapishanelerine nakilleri Mutasarrıflıkça uygun görülmüştür. Bu nakiller sayesinde hem firar olaylarının azaltılması hem de hapishane içerisinde asayişin temin edilmesi hedeflenmiştir. Bu çalışmalar Ankara, Sivas ve Yozgat hapishanelerinin doluluğu ve Kayseri hapishanesine benzer firar olayları gerçekleşmesi nedeniyle sonuçsuz kalmıştır. Örneğin Ankara ve Sivas hapishanelerinden mahkûmlar lağım giderlerini takip eden tüneller kazarak veya çürük halde bulunan duvarları delerek firar olaylarını gerçekleştiriyorlardı. Alınan tüm önlemlere rağmen firar edip yakalanan mahkûmlar firar ettikleri için suç dereceleri artmış bu da cezalarının uzamasına sebep olmuştur¹⁸³.

Yine aynı yıl içerisinde Kayseri hapishanesinde firar olaylarının devam etmekte olduğu tespit edilmiştir. 4 mahkûm ile 20 tutuklunun bulunduğu iki koğuşun duvarları delinmek suretiyle mahkûmlar buradan firar etmişlerdir. Duvarın delinmesinden sonra kale dışına çıkmak için kalenin duvarını da delmek zorunda kalan mahkûmlardan 3 kişi hemen yakalanmıştır. Diğer mahkûmların yakalanabilmesi için jandarma takibata başlamıştır. Kayseri hapishanesinin bu durumu sebebiyle de bir tamirat gereği duyulmuştur. Tamirat için bir tahsisat sağlanması ve güvenliğin artırılması için jandarma takviye edilmesi Mutasarrıflıkça talep edilmiştir. Ancak talep edilen paranın tedarik edilip edilemediği hakkında bir kayıt elde edilememiştir¹⁸⁴.

1.8.1. Firar Olaylarında Görevlilerin Suiistimalleri

Hapishanelere gerçekleşen firar olaylarının tek sorumlusu sadece mahkûmların kendileri değildir. Zaman zaman mahkûmların firar etmesine yardım ve yataklık eden ve bu süreci kolaylaştıran hapishane görevlileri de olmuştur. Bu durum hapishanede asayişin bozulmasına sebebiyet vermiştir. 1912’de yaşanan bir hadise bu duruma örnek olarak gösterilebilir. 7 Şubat 1912 tarihine denk gelen pazartesi günü saat dokuz buçuk sularında Kayseri hapishanesinin toprak koğuşunda tutuklu bulunan dokuz şahsın firar ettikleri anlaşılmıştır. Firar hadisesi hapishanenin bir duvarın delinmesi sonucu gerçekleştirilmiştir. Olay üzerine jandarma efradı tarafından hemen takibat başlatılmıştır. Yapılan takibat neticesinde Karahisarlı Hanifi Mehmet ve Develi Kazasından İbrahim adlı şahıslar yakalanmıştır. Yakalanan şahısların yanında bulunan diğer iki firarinin de yakalanması için

¹⁸³ BOA. DH. MB. HPS. 17/43-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 17/43-2. ; BOA. DH. MB. HPS. 17/43-3.; BOA. DH. MB. HPS. 17/43-4.; BOA. DH. MB. HPS. 17/43-14. 1.; BOA. DH. MB. HPS. 17/43-14. 2.

¹⁸⁴ BOA. DH. MB. HPS. 14/72-1-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 14/72-2-1.; BOA. DH. MB. HPS. 14/72-2-2.;

takip ve tahkikata devam edildiği Mutasarrıflığa bildirilmiştir. 13 Şubat'ta Osman'ın, 14 Şubat 1912 tarihinde Karahisarlı Mustafa'nın ve 22 Şubat'ta da Everekli Salih'in yakalandıkları ve hapisaneye sevk edildikleri anlaşılmıştır. Bunlardan başka üç firari için yakalama çalışmaları sürdürülmüştür. Gerçekleşen firar olayları sürecinde hatası bulunan memurlar hakkında soruşturmalar açılmıştır¹⁸⁵.

24 Şubat 1919 tarihinde saat 23:30 civarında Kayseri hapisanesindeki yaşanan hadisede 27 mahkûmun tuvaletin tavanını delmek suretiyle firar etmişlerdir. Firar eden mahkûmlardan altısı kısa süre içinde jandarmalar tarafından yakalanmıştır. Gerek yakalanan mahkûmların ifadeleri ve gerekse yapılan soruşturmalar neticesinde olayda hapisane görevlilerinden gardiyan ve müdürlerin suiistimalleri olduğu ve firar hadisesinde belli bir rüşvet karşılığında mahkûmlara yardım ettikleri anlaşılmıştır. Rüşvet alan müdür ve gardiyanlar mahkemeye sevk edilmişlerdir. Yakalanamayan diğer firariler için ise yakalama kararı çıkarılmıştır. Ancak bu mahkûmların yakalanıp yakalanamadıklarına dair bir kayıt tespit edilememiştir¹⁸⁶.

Yine aynı yıl mayıs ayı içinde hapisanede firar hadiseleri devam etmiştir. Kayseri hapisanesindeki mahkûmlardan bazılarının firar etmesinden sonra yapılan araştırma neticesinde firar hadisesine sebep olanlar ve mahkûmlara kaçmaları için yardım edenler hakkında bir Mutasarrıflık aracılığıyla bir inceleme başlatılmıştır. Bu inceleme neticesinde savcı görevinde memur olan Eşref Efendi suçlu tutulmuştur. Eşref Efendi hakkında verilen cezalar ve firariler hakkında herhangi bir bilgi tespit edilememiştir¹⁸⁷.

Osmanlı Devlet'inde genel olarak asayişin bozulmasına sebebiyet veren memurlar hakkında zaman zaman soruşturmalar açılmıştır. Bu soruşturmalar defterler ve varakalar ile kayıt altına alınmıştır. Bu kapsamda 1919 yılında Kayseri hapisanesinde gerçekleşen firar olayında suiistimalleri nedeniyle suçlu bulunan hapisane müdürü İbrahim Bey ve başgardiyan Hasan Efendi hakkında tutulan zabıtlar aşağıdaki gibi verilmiştir¹⁸⁸. Bkz. Tablo-14.

¹⁸⁵ BOA. DH. MB. HPS. 101/9-2. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 101/ 9-3.; BOA. DH. MB. HPS. 101/ 9-5.; BOA. DH. MB. HPS. 101/9-6.; BOA. DH. MB. HPS. 101/ 9-8.; BOA. DH. MB. HPS. 101/ 9-9.; BOA. DH. MB. HPS. 101/9-10.; BOA. DH. MB. HPS. 101/9-11.

¹⁸⁶ BOA. DH. EUM. 6.ŞB. 49/73-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. EUM. 6.ŞB. 49/73-2.

¹⁸⁷ BOA. DH. KMS. 52-1. 29-1.

¹⁸⁸ BOA. ŞD. 1374/27.

Tablo-14: Kayseri Hapishanesi'nde Gerçekleşen Firar Hadiselerinde Suiistimalleri Bulunan Hapishane Müdürü İbrahim Bey ve Başgardiyan Hasan Efendi'nin Soruşturma Kaydı.

Numara	Defter	Adet Varak	Havi Olduğu Evrak	Tarih	Numara
79	4	1	Dâhiliye Nezareti Tezkiresi	R. 6 Nisan 1335 M. 6 Nisan 1919	9873/572
“	“	1	Kayseri Mutasarrıflığının Dâhiliye...	R. 16 Mart 1335 M. 16 Mart 1919	2319/114
“	“	1	Mazbata	R. 15.Şubat1334 M. 15 Şubat 1918	270
“	“	2	Müdür İbrahim Bey'in tebliği ilmu haberi		
“	“	1	Ser gardiyan Hasan Efendi'nin tebliği ilmu haberi		
“	“	1	Zabıt varakası		
“	“	2	Firar eden mahkûmun ismi pusulası		

Kaynak: BOA. ŞD. 1374/27.

1919 yılında firar olayları son bulmadığı gibi firara sebebiyet veren memurların ihmalleri söz konusu olmaya devam etmiştir. Örneğin; Bu dönemlerde hapishanede uyuz hastalığı yayılmıştır. Hastalık mahkûmları oldukça zor durumda bırakmıştır. Bu hastalığın zuhur etmesinin en temel nedeni ise hapishanede ki uygunsuz hava koşulları olmuştur. Mahkûmların bu hastalıkla mücadele etmesi hapishane koşullarında pek mümkün olmamıştır. Bu sebeple Kayseri hapishanesinde uyuz hastalığına yakalanan mahkûmların hamama gönderilmesi Mutasarrıflık tarafınca uygun görülmüştür. Mahkûmlar kolluk kuvvetlerince hamama götürülürken görevlilerin gevşek davranması üzerine durumdan faydalanan 20 kadar şahsın firar etmiştir. Firarilerin yakalanması için hemen takibat kararı çıkarılmıştır. Yapılan soruşturma neticesinde firar olayına sebebiyet verenin jandarma başçavuşu olduğu anlaşılmıştır. Başçavuş hakkında gerekli olan işlemler başlatılmış ve bu gibi hadiselerin bir kez daha yaşanmaması için Dâhiliye Nezareti'nce gönderilen yazı ile görevliler uyarılmıştır. Netice itibariyle firar eden 20 şahıstan 11'i yakalanamamıştır. Bu durum Mutasarrıflıkça Dâhiliye Nezareti'ne bildirilmiştir¹⁸⁹.

1920 yılında Kayseri'nin Kuşçulu köyünden olan Şaki Efe Osman ile aynı köyden Küçük Mehmet isimli şahıslar yargılandıkları davadan suçlu bulunarak on beş seneye mahkûm edilmişlerdir. Bu süreçte bir fırsatını bulup firar ettikleri tespit edilmiştir. Bu olay üzerine Mutasarrıflıkça soruşturma başlatılmıştır. Yapılan soruşturma neticesinde bu iki şahıs tekrardan yakalanarak hapsedilmiştir. Yakalanan mahkûmların sorgulanması neticesinde bu olayın arkasında görevini suiistimal eden jandarma taburu kumandanı Fahrettin Bey çıkmıştır. Fahrettin Bey hemen görevden alınmıştır. Ancak bu hadisede tek suçlu görülen Fahrettin Bey olmamıştır. Merkez memuru Fehmi Bey'in de bu firar

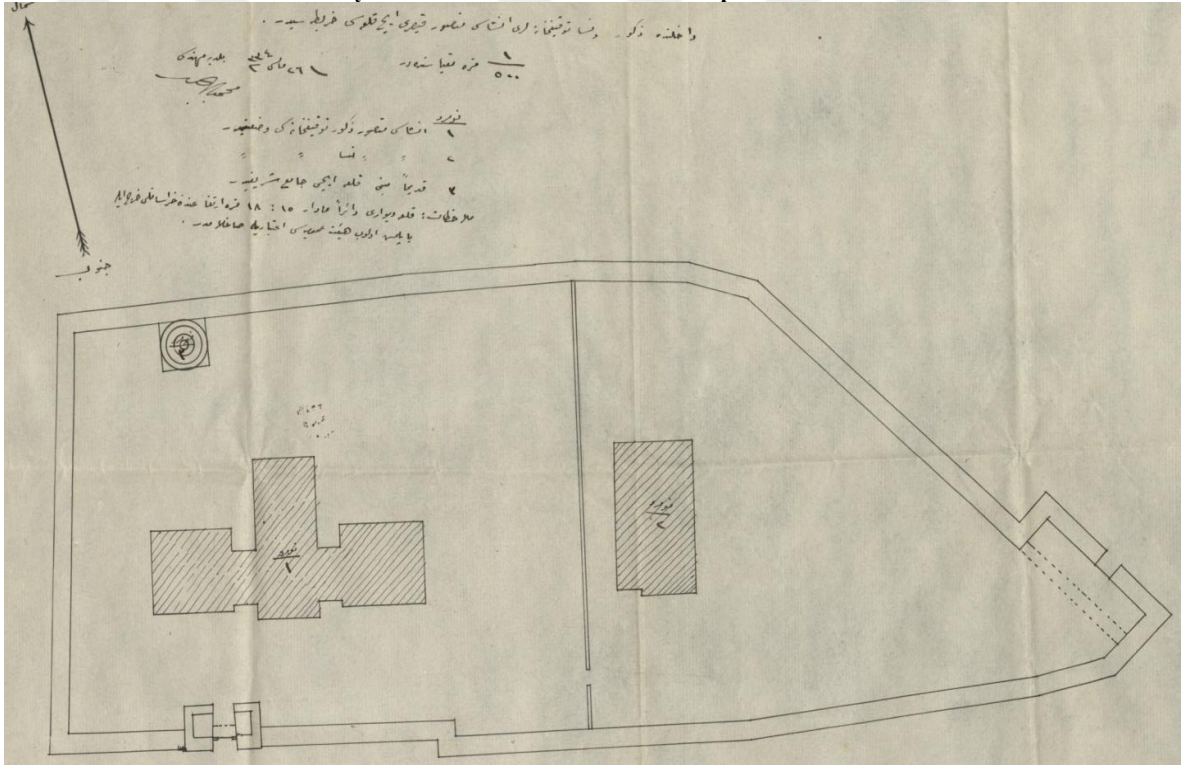
¹⁸⁹ BOA. DH. MB. HPS. 81/41-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 81/41-2.; BOA. DH. MB. HPS. 81/41-3.

hadisesinin meydana gelmesinde katkısının olduğu anlaşılmış ve Fehmi Beyin de Fahrettin Bey gibi cezalandırılması Dâhiliye Nezareti tarafından Mutasarrıflığa bildirilmiştir¹⁹⁰.

1.9. Kayseri Nisa/Kadın Hapishanesinin Fiziki Durumu

Kayseri kalesi hapishanesi içerisinde kadın hapishanesinin tam olarak hangi tarihte kurulduğu bilinmemekle birlikte, 1911 tarihli bir yazıda Kayseri kadın hapishanesinin tamire muhtaç bir halde olduğu dair kayıtlar bulunmaktadır. Bu durum bize bu tarihten önce de Kayseri’de bir kadın hapishanesinin bulunduğunu göstermiştir. Mayıs 1918 yılına gelindiğinde ise bu hapishanenin fiziki yapısını ortaya çıkaran krokilerin mevcut olduğu anlaşılmıştır. Bu krokilere göre 1 numaralı bölgenin erkek hapishanesi, 2 numaralı bölgenin ise kadın hapishanesi olduğu anlaşılmaktadır. Bkz. Kroki-4.

Kroki-4: Kayseri Kalesi’nde Bulunan Kadın Hapishanesine Ait Kroki.

Kaynak: BOA. DH. MB. HPS. 88/27-8.

1.9.1. Hapishanenin Görevlileri

Kayseri kalesi içerisinde yer alan kadın hapishanesi görevli memurları hakkında ilk kayıtlar 1912 yılına aittir. Belirtilen tarihte hapishaneye iki kadın gardiyanın tayin edilmiştir. Bunlardan ilki Kezban Hanım’dır. Kezban Hanım gardiyanlık vazifesini 11 Ocak 1915 tarihine kadar sürdürmüştür. Kezban Hanım ile göreve başlayan diğer kadın gardiyan ise Hatice Hanım’dır. Hatice Hanım gardiyanlık görevini 10 ay yapmış daha

¹⁹⁰ BOA. DH. EUM. AYŞ. 49/28. 1-2.

sonra bu vazifesi sona ermiştir. Hatice Hanımın görevden ayrılmasının ardından Faik Ağa kadın hapishanesine gardiyan olarak atanmıştır. Faik Ağa'nın ne kadar süre bu görevde kaldığı hakkında bir kayıt tespit edilememiştir¹⁹¹. Bkz. Tablo-15.

Tablo-15: 1912-1915 Yılları Arasında Kayseri Kalesi'nin İçindeki Kadın Hapishanesinde Görevli Olan Gardiyanlar ve Aldıkları Maaşlar.

İsmi	Memuriyet Görevi	Görevinin Başlama Tarihi	Görevinin Bitiş Tarihi	Aldıkları Maaş (Kuruş)
Kezban Hanım	Kadın Gardiyanı	24 Mayıs 1912	11 Ocak 1915	50
Hatice Hanım	“	26 Mayıs 1912	8 Mart 1913	50
Faik Ağa	“	11 Mart 1913	-	50

Kaynak: BOA. DH. MB. HPS. 88/27-8.

1913 senesi içerisinde kadın hapishanesinde görevli memurlar 50 kuruştan maaşlarını almışlardır. Bu sebeple mutasarrıflık tarafından kadın hapishanesinin gardiyan maaşı için istenilen meblağların gönderilmesi Mutasarrıflık birimlerince Dâhiliye Nezareti'nden talep edilmiştir. Bu doğrultuda gardiyan maaşı için ihtiyaç olan 50 kuruş ve diğer ihtiyaçlar için 600 kuruş Dâhiliye Nezareti'nce Mutasarrıflığa gönderilmiştir¹⁹².

1.9.2. Hapishanenin Tamir ve Tadilatı

Kale içerisinde erkek mahkûmlara ait hapishanede olduğu gibi kadın hapishanesinin de tamir ve tadilatları ile alakalı bazı sorunlar olmuştur. 1911 yılına gelindiğinde hapishanenin fiziki yapısının bozuk olduğu ve tamire muhtaç bir halde bulunduğu anlaşılmıştır. Kayseri kadın hapishanesinin uygunsuz koşulları sebebiyle tamir edilmesi gerektiği Mutasarrıflık kanalıyla Dâhiliye Nezareti'ne bildirilmiştir. Bu talep nezaretçe uygun bulunarak hapishane için tamirat kararı uygun görülmüştür. Bu kapsamda Mutasarrıflığın bir inceleme yapması ve bu inceleme ile masraf bedellerinin çıkarıp Dâhiliye Nezareti'ne bildirilmesi istenmiştir. Yapılan keşif sonunda Mutasarrıflık tarafından görevlendirilen kişiler 507 kuruş meblağın tamirat için uygun olacağını tespit etmiştir. Bu tespit doğrultusunda kadın hapishanesine gerekli olan söz konusu paranın gönderilmesi Dâhiliye Nezareti tarafından uygun bulunmuştur¹⁹³.

1914 yılında da hapishanenin çeşitli kısımlarının tamir ve tadilatları için ihtiyaç duyduğu anlaşılmıştır. Süreç içerisinde Kayseri kadın hapishanesindeki bir duvarın yıkılmış olması nedeniyle buranın tamir edilmesi Mutasarrıflık görevlileri aracılığıyla yapılan keşif ile tespit edilmiştir. Görevliler, bu tamiratlar için ihtiyaç duyulan toplam

¹⁹¹ BOA. DH. MB. HPS. 88/27-8.

¹⁹² BOA. DH. MB. HPS. 88/27- 5. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 88/27- 6.; BOA. DH. MB. HPS. 88/27- 6-1.; BOA. DH. MB. HPS. 88/27- 9.

¹⁹³ BOA. DH. MB. HPS. 1/34-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 1/34-2.

meblağın 1789 kuruş olduğunu ifade etmişlerdir. Bunun üzerine Dâhiliye Nezareti Mutasarrıflık birimine bir cevap yazmıştır. Bu cevaba göre de hapishanenin tamiri için elde bulunan malzemenin duvarın tamirinde değil de duvarın yeniden inşasında kullanılmasını uygun bulmuştur. 23 Mayıs 1914 tarihinde talep edilen 1789 kuruş gönderilmiş ve tamirat yapılmıştır¹⁹⁴.

1916 yılında ise Kayseri hapishanesi içerisinde oturulmaya müsait bir kısmının ve aynı zamanda kadın hapishanesi gardiyan odasının duvarlarının tamire muhtaç bir hale gelmiştir. Bu tamir için 2000 kuruşa ihtiyaç duyulduğu bulunduğu Mutasarrıflık görevlileri tarafından yapılan keşif ile tespit edilmiştir. Çıkarılan masraf cetveline göre de bu istenilen meblağın Dâhiliye Nezareti tarafından uygun görülmüş ve 2000 kuruşun hapishanedeki ihtiyaçların gönderilmesi için 16 Aralık 1916 tarihinde Mutasarrıflığa havale edilmiştir¹⁹⁵.

1.9.3. Hapishanesinin Sağlık Koşulları

Kayseri merkez hapishanesi kaleden ibaret olduğu için buranın sağlık açısından hiç uygun olmadığı bilinmektedir ve bu durum belgelerde de açıkça ifade edilmektedir. 1916 yılında Kayseri’de bulunan kadın hapishanesi ve diğer hapishanelerin sağlık açısından uygunsuzluğu Mutasarrıflık tarafından Dâhiliye nezaretine bildirilmiştir. Bunun üzerine Adliye müfettişliği tarafından inceleme başlatılmıştır. Bu sağlıksız ortamın mahkûmlar üzerindeki olumsuz etkisi anlaşılmış ve hapishanenin tamirinden ziyade yeni bir hapishanenin inşa edilmesinin daha uygun olacağı ifade edilmiştir. Konu hakkında gereğinin yapılması için adliye nezareti vekili adına yazılan raporla arz edilmiştir. Bu raporda yeni yapılacak hapishaneye mahkûmların nakledilmesi hususu yer almıştır. Ancak bu kapsamda hapishane ne ıslah edilmiş ne de mahkûmlar için yeni bir hapishane yapılabilmıştır¹⁹⁶.

¹⁹⁴ BOA. DH. MB. HPS. 6/11-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 6/11-2-1. ; BOA. DH. MB. HPS. 6/11-2-2.

¹⁹⁵ BOA. DH. MB. HPS. 14/70-2

¹⁹⁶ BOA. DH. MB. HPS. 75/8-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 75/8-2.

2. BÖLÜM

KAYSERİ SANCAĞI KAZA HAPİSHANELERİ

2.1. Kayseri Sancağına Bağlı Kaza Hapishanelerindeki Genel Durum

2.1.1. Develi Kazası Hapishanesi'nin Fiziki Durumu, Tamir ve Tadilatı

Develi kazası hapishanesi 19. yüzyılın son çeyreğinde hizmete geçirilmiştir. Hapishane olarak kullanılan yer günümüzde Develi'nin Elbiz caddesinde bulunan Develi hükümet konağının bodrum kısmıdır. Burası bir dönem hapishane ve tutukevi olarak kullanılmıştır¹⁹⁷.

Develi hapishanesi olarak adlandırılan hükümet konağının hangi tarihte inşa edilip ve hapishane olarak kullanıldığı bilinmemekle birlikte 1903 yılında hapishanenin ıslahı hakkında yazılan tutanaklardan Develi'de bir hapishanenin bulunduğu anlaşılmaktadır. 1903 tarihli bir arşiv kaydından hapishanenin tamir ve tadilata muhtaç bir halde bulunduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda hapishanenin tamir ve tadilatı için Mutasarrıflıkça yapılan incelemeler neticesinde 138.000 kuruş tamir bedeli çıkarılmıştır. Dâhiliye Nezareti bu bedeli uygun bulmuştur ve 1903 yılında gönderilen para hapishanenin tamiri için harcanmıştır.

Ancak zamanla hapishane yine tamire ihtiyaç duymuştur. Bu doğrultuda 1909 yılına gelindiğinde yine bir miktar para talep edilmiştir. Talep edilen para gönderilmiş olsa da bu gönderilen para ihtiyaca cevap veremediği için hükümet konağı ve hapishane tamirâtı bölge ahâlisinin toplamış olduğu para ile bir kısım tamirâtın yapıldığı tespit edilmiştir. Netice itibariyle bu para da yeterli olamaması sebebi ile Mutasarrıflık aracılığıyla 1200 lira daha talep edilmiştir. Talep edilen bu para 29 Mart 1909 tarihiyle bölgeye teslim edilmiştir¹⁹⁸.

1912 yılına gelindiğinde de Develi hapishanesinin çeşitli kısımlarında tamir ve tadilatların sürdürüldüğünü görmekteyiz. Bunlardan başkan bir de mahkûmların temel ihtiyaçlarının karşılanması için de ayrıca talepte bulunulmuştur¹⁹⁹.

Hapishane için istenilen tamir ve tadilat cetvelleri 1914 yılına gelindiğinde ancak çıkarılabilmıştır. Bu doğrultuda Mutasarrıflık vasıtasıyla inceleme başlatılmıştır. Bu inceleme neticesinde inşaata ait gerekli malzemelerin listeleri hazırlanıp ihtiyaç olan malzeme yirmi yedi kalem olarak ifade edilmiştir ve malzemelerin fiyatları 30 Nisan 1914

¹⁹⁷ Kayseri Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri s. 1007.

¹⁹⁸ BOA. DH. MKT. 650/30-1-2. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MKT. 2780/80-1-1.

¹⁹⁹ BOA. DH. MB. HPS. 146/18-1.

tarihiyle taktim edilmiştir. Masraf bedeli 82 para 98 kuruş olarak hesaplanmıştır ²⁰⁰. Bkz.

Tablo-16.

Tablo-16: 1914 Yılında Hapishanenin Tamir ve Tadilatı İçin Gerekli Duyulan Malzeme Listesi.

Malzeme Listesi	Amele ve Nakliye	Tul		Arzı	Testi	Kıyye	Adet	Bir Yük	Malzeme Fiyatı	
		Metre	Santim	Santim	Santim	Atık		Bargir	Kuruş	Para
Acı Kireç						6			2	
Su Kireci									0	
Alçı						6			2	10
Duvar Taşı		0	18	18	18		1		0	8
Oltu Taşı		0	55	21	18		1		0	24
Çıralı Tahta		3		18	3				10	
Beyaz Çırasız Tahta veya Sütunluk		3	18	3					7	
Çubuk Demir						6			15	
Oluk Kiremidi Yerli							100		14	
Dere Kumu								1	1	20
Karfice						6			16	
Yerli Efreç						1			3	20
Bezir Yağı						1			5	
İspirto						1			8	
Adi Sac						6			16	
Dülger Yevmiye	22									
Duvarcı Yevmiyesi	20									
Taşçı Yevmiyesi	15									
Suvacı Yevmiyesi	18									
Boyacı Yevmiyesi	18									
Tenekeci Yevmiyesi	15									
Tamirci ve Çilingir	20									
Rençber	8									
Bargir	8									
Deve	10									
Çift Bargirli Araba Ücreti	40									
Manda Araba Ücreti	35									
Öküz Araba Ücreti	30									

Kaynak: DH. MB. HPS. 13/16-1-4.

1917 yılı itibariyle hükümet konağının içerisinde bulunan hapishanenin iki kısımdan oluştuğu tespit edilmiştir. Hapishane ve tevkifhane olarak adlandırılan bu mekânlardan hapishane üç oda iken tevkifhanenin bir odadan ibaret olduğu anlaşılmıştır²⁰¹.

²⁰⁰ BOA. DH. MB. HPS. 13/16-1-4.

2.1.2. Develi'de Hapishane Olarak Kullanılan Mekânlar

Develi'de hapishanenin sadece hükümet konağından ibaret olmadığı ve hapishane olarak kullanılan başka mekânların da var olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda 1913 yılına ait bir kayıta Develi mal müdürü Ahmet Cemal imzalı bir yazıda hapishane olarak kullanılacak mekânlara ait kira bedelleri ve kira süreleri belirtilmiştir. Hapishane olarak kullanılacak bir hane için aylık 30 kuruş olmak üzere bir senelik kira bedeli olarak 360 kuruşun ödendiği anlaşılmıştır²⁰². Bkz. Tablo-17.

Tablo-17: Develi Kazasında Hapishane Olarak Kullanılacak Mahalin Kira Bedelini Gösteren Cetvel.

Açıklama	İsmi			Kıraya Tutulan Mekânların		Aylık Kira Ücreti	Toplam Kira Ücreti
	Kaza	Liva	Vilayet Merkez	Kıranın Bitiş Tarihi	Kıraya Tutulma Tarihi		
30 Kuruş Kira	Develi	Kayseri	.	.	R. 1 Teşrinisani 1329 M. 14 Kasım 1913	30	360

Kaynak: BOA. DH. MB. HPS. 44/16-4.

1919 yılında da 1913'de olduğu gibi bir hane kiralanmıştır. 1919 yılında hapishane olarak kullanılan yer, Sultanoğlu Serkes adında bir Ermeni'nin hanesidir. Kiralanan bu haneye belediye tarafından kira bedeli olarak 200 kuruş verilmesi uygun görülmüştür. Altı aylığına kiralanan bu hane için sahibine 1200 kuruş ödenmesi 16 Ekim 1919 tarihiyle Develi Kaymakamlığınca talep edilmiştir. Ancak bu talep neticesinde kira bedelinin gönderilip gönderilmediğine dair kayıt tespit edilememiştir²⁰³.

2.1.3. Develi Hapishanesi Mahkûm Kayıtları

Develi hapishanesi içerisinde bulunan mahkûm sayılarına dair ilk bilgiler, 11 Şubat 1917 tarihli izahat varakasında geçmektedir. Bu varakada yer alan bilgilere göre hapishanede bulunan erkek mahkûm sayısı 9, kadın mahkûm sayısı ise 2'dir. Ayrıca hapishane içerisinde bulunan tevkifhanede ise erkek mahkûm sayısının 11 iken kadın mahkûmun bulunmadığı anlaşılmıştır²⁰⁴.

Şubat ayı içerisinde Develi hapishanesinden 17 yaşında bir erkek mahkûm cezasını bitirip tahliye edilmiştir²⁰⁵. Aralık ayına gelindiğinde ise Develi hapishanesindeki mahkûmların suç türleri ve mahkûm sayıları hakkında bilgiler mevcuttur. Mart ayında Develi Hapishanesi'nde tutuklu olan mahkûm bulunmamıştır. Cünha suçuyla mahkûm olan

²⁰¹ BOA. DH. MB. HPS. 27/31.1-1.

²⁰² BOA. DH. MB. HPS. 44/16-4.

²⁰³ BOA. DH. MB. HPS. 48/9-2.

²⁰⁴ BOA. DH. MB. HPS. 27/31-1-1.

²⁰⁵ BOA. DH. MB. HPS. 116/44-2.

2 erkek ile cinayet suçundan mahkûm olan 1 erkek olmak üzere toplamda üç erkek mahkûmun hapishanede bulunduğu, bu mahkûmların da kısa zamanda cezasını tamamlayıp tahliye edilecekleri anlaşılmıştır²⁰⁶. Bkz. Tablo-18.

Tablo-18: 1917 Yılı Aralık Ayına Ait Develi Kazası Hapishanesi'nin Yoklama Cetveli.

Açıklama	Tutuklu		Kabahatten		Cünhadan		Cinayetten		Hükümlü ve Tutuklu Toplam	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Develi Kazası Hapishanesi'nde Bulunan Mahkûmlar	0	0	0	0	0	2	0	1	0	3

Kaynak: BOA. DH. MB. HPS. M. 32/16-11-1.

2.1.4. Develi Hapishanesi Görevlileri

Develi hapishanesi görevlileri hakkında bilgi veren ilk kayıt 1910 yılına aittir. Bu kayıta memur maaşlarıyla alakalı bilgiler verilmiştir. Bu dönemde hapishanede görevli erkek ve kadın gardiyanların maaşlarının 150 kuruş olduğu anlaşılmıştır. Develi erkek gardiyan maaşının 150 kuruştan hesap edildiği ve kadın gardiyan maaşının ise ayrı 50 kuruş olarak ödendiği anlaşılmıştır²⁰⁷. Bkz. Tablo-19.

Tablo-19: 1910 Yılına Ait Develi Kazası Hapishanesi'nde Görevli Memurların Maaş Bilgileri.

Açıklama	Adet	Aylık Maaş	
		Aylık	Toplam
Develi Kazası Gardiyanı	1	150	300
Develi Kazası Nisa Gardiyanı	1	50	150

Kaynak: BOA. DH. MB. HPS. M. 52/25-6.

1910 yılına ait başka bir kayıta ise Develi Hapishanesi'nde gardiyanlık vazifesini üstlenen Hacı Efendi adında bir şahıstan bahsedilmiştir. Bu şahsın da aldığı maaş 150 kuruştur. 10 Temmuz 1910 tarihinde göreve başlayan bu şahsın görev süresiyle alakalı herhangi bir bilgi mevcut değildir²⁰⁸. Bkz. Tablo-20.

Tablo-20: 1910 Yılında Develi Hapishanesi'nde Görev Yapan Memurlara Ait Cetvel.

Memurun İsmi	Memuriyet Görevi	Memuriyete Başlama Tarihi	Memuriyetinin Bitiş Tarihi	Aldığı Maaş
Hacı Efendi	Gardiyan	R. 1 Temmuz 1326 M. 10 Temmuz 1910	-	Dönem içerisinde uygun görülen maaş 150 kuruştan hesap edilmiştir.

Kaynak: BOA. DH. MB. HPS. 88/27-8

Diğer hapishanelerdeki görevliler gibi Develi hapishanesindeki görevlilere maaşları aylık olarak devlet tarafından ödenmiştir. Fakat zaman zaman hapishane görevlilerinin

²⁰⁶ BOA. DH. MB. HPS. M. 32/16-11-1.

²⁰⁷ BOA. DH. MB. HPS. M. 52/25-6.

²⁰⁸ BOA. DH. MB. HPS. 88/27-8.

maaşlarının ödenmesi aşamasında karışıklıkların da olduğu gözlenmiştir. Bu karışıklıklardan biri 29 Mayıs 1912 tarihinde yaşanmıştır. Bu karışıklıklar memur atamalarına da olumsuz bir şekilde yansımıştır. Dolayısıyla yıl içerisinde Develi kadın hapishanesi için talep edilen gardiyanların atamaları ertelenmiştir. Ertelenen bu atamaların bir süre sonra yeniden düzene sokulduğu hatta Develi kadın hapishanesi için Mutasarrıflık tarafından bir kadın gardiyan görevlendirilmiştir. Bu gardiyanın maaşı ise 80 kuruş olarak belirlenmiş ve düzenli olarak ödenmiştir²⁰⁹.

Hapishanelerde görevli memurlardan biri de müdürlerdir. Müdürlerin bulunmadığı zaman hapishane içinde görevli gardiyanlardan biri müdür olarak görevlendirilmiştir. 11 Şubat 1917 tarihinde hapishanede gardiyan olarak görev yapan Develi'nin Abdülbaki mahallesinden Hacı Halil Oğlu Gardiyan Halil Efendi bu göreve getirilmiştir. Adı geçen şahsın bu görevi ne kadar sürdürdüğüne dair bilgiler mevcut değildir²¹⁰.

2.1.5. Develi Hapishanesi'ndeki Sağlık Koşulları

Develi kazası hapishanesi, Develi hükümet konağının bodrum katından ibarettir. Ancak bundan başka Develi'de kiralanarak hapishaneye dönüştürülen evlere de rastlanmıştır. Bu yönüme düzenli ve sağlıklı koşullara sahip bir hapishanenin bulunmaması nedeniyle başvurulmuştur. Bu da mahkûmların sağlıksız ortamlarda uzun süre kalmalarına sebep olmuştur. Hasta mahkûmların da sağlıklı mahkûmların yanında kalmaları hapishane ortamını çekilmez bir çile haline getirmiştir²¹¹.

Develi hapishanesindeki sağlık koşulları hakkında bilgi veren ilk kayıt 11 Mart 1916 tarihlidir. Bu tarihte hapishanedeki hasta mahkûmların iyileşebilmeleri için Mutasarrıflıkça 2000 kuruşluk ilaç gönderilmesi talebinde bulunulmuştur. Ancak ilaç temini hususunda talep edilen bu meblağ merkez tarafından karşılanamamıştır. Bu sebeple Dâhiliye nezaretine ikinci kez bir yazı yazılıp ilaçların temin edilmesi hususu hatırlatılmıştır. Yazılan bu ikinci yazıda 2000 kuruştan başka 1750 kuruş daha eklenip havalenin gönderilmesi talep edilmiştir. Bu taleplerin sadece 1750 kuruşu karşılanmıştır. 1750 kuruş 24 Nisan 1916 tarihinde nezaretçe hapishanedeki yetkililere iletmek üzere Mutasarrıflığa gönderilmiştir²¹².

²⁰⁹ BOA. DH. MB. HPS. 85/91-1-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 85/91-2.

²¹⁰ BOA. DH. MB. HPS. 27/31.1-1.

²¹¹ BOA. DH. TMIK. S. 72/78-1-2.

²¹² BOA. DH. MB. HPS. 60/6-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 60/6-2.; BOA. DH. MB. HPS. 60/6-3.

2.1.6. Develi Kadın Hapishanesi

Develi'de kadın hapishanesi olarak kullanılan mekânlar yöre ahalisinden kiraya tutulan hanelerden ibarettir ve devlet bu haneler için aylık olmak suretiyle kira bedelleri ödemiştir. Develi kadın hapishanesi hakkında tespit edilen ilk kayıt 19 Şubat 1919 tarihidir. Hapishane olarak kiraya tutulan bu hanenin Ermeni milletinden bir şahsa ait olduğu tespit edilmiştir. Kira bedeli olarak 300 kuruşun nakit olarak ödendiği anlaşılmıştır. Ancak bölgede uygun bir bina bulunduğu takdirde bu hanenin boşaltılacağı hane sahibine bildirilmiştir. 1919 yılının Mart'ında bu hanede bazı sorunların ortaya çıkmıştır. Hapishane olarak kullanılan bu hanenin sahibi, binanın tahliye edilmesini talep etmiştir. Boşaltılamaması durumunda yıllık kira bedelinin peşin olarak kendisine ödenmesini istemiştir. Bu doğrultuda uygun bir bina bulunana kadar haneye kira bedeli olarak 150 kuruşun ödenmesi kararlaştırılmıştır. Nihayetinde sene içerisinde hapishane için uygun bir bina bulunmuş ve buradaki mahkûmlar yeni yapılan hükümet konağının altındaki kuruma nakledilmişlerdir. Yeni tutulan hükümet konağı için ise kira bedeli olarak 150 kuruş verilmesi jandarma dairesi tarafından belirlenmiştir²¹³.

2.1.7. Develi Hapishanesi'nde Firar Edip Yakalanan Mahkûmlar

Develi'de hapishane içerisinde çeşitli sebeplerden kaynaklı firar hadiseleri meydana gelmiştir. Firar eden mahkûmların takibi jandarmalar tarafından yapılmıştır. Yapılan takipler neticesinde bazı şahıslar yakalanıp cezalandırılırken bazıları çeşitli sebeplerden dolayı yakalanamamıştır. Yakalanabilen mahkûmlar tekrardan yargılanmışlar ve gerekli cezaları alıp tekrar hapishaneye gönderilmişlerdir. Yaşanan firar olaylarında hapishane görevlilerinin ihmalleri olup olmadığına yönelik çeşitli soruşturmalar başlatılmıştır. Yakalanan mahkûmlar ve yakalanamayan mahkûmlara ait bilgiler 1914 tarihli defterlerde belirtilmiştir. Everek'ten 6, Gazi'den 1, Tomarza'dan 2, Epçe'den 1, Gömedi'den 1, Fenese'den 5, Şahmelik'ten 3 ve Çotun'dan 1 mahkûmun yakalandığı anlaşılmıştır. En çok Everek karyesine mensup mahkûmun firar ettiği fakat bu firar hadisesinden sonra yakalandığını görmekteyiz. Firar etmeden önce hapishanede kaldıkları süreler en az 24 saat en fazla bir buçuk ay olmak üzere kayıtlara geçmiştir. Mahkûmların hangi suçtan yargılandıkları hakkında bir bilgi mevcut değildir. Bkz. Tablo-21.

²¹³ BOA. DH. MB. HPS. 32/8-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 32/8-2.; BOA. DH. MB. HPS. 32/8-3.

Tablo-21: R. 1330/M. 1914-1915 Yılları Arasında Kayseri Sancağı ve Sancağa Bağlı Kazalarda Yakalanan Mahkûmlara Ait Bilgiler.

MAHKÛMUN				Mahkûmiyet Süresi	İşlediği Suç	Sıra No
Firarının Yakalanma Tarihi	Mahkûmun İsmi, Babasının İsmi Ve Lakabı	Karyesi	Kazası			
3 Ekim 1915	Menük Zekeriya Efendi Zevcesi Neslihan	Gömedi	Develi	24 SAAT	Belirsiz	1
3 Ekim 1915	Zelfi Oğullarından Karait Artin	Fenese	Develi	1 HAFTA	“	2
12 Ekim 1915	İbiş Oğullarından Ahmet	Everek	Develi	15 GÜN	“	3
25 Eylül 1914	Alemdar Oğullarından Ahmet	...	Develi	2 AY	“	4
23 Eylül 1914	Havacı Memiş Oğullarından Ahmet	...	Develi	1 HAFTA	“	5
23 Eylül 1914	Halit Oğullarından Ahmet	Şahmelik	Develi	24 SAAT	“	6
23 Eylül 1914	Mustafa Zevcesi Hediye	Şahmelik	Develi	24 SAAT	“	7
27 Eylül 1914	Cebel Oğlu Hacı Ahmet	...	Develi	3 AY	“	8
14 Eylül 1914	İsegül Zevcesi Eskuhi	Everek	Develi	1 HAFTA	“	9
14 Eylül 1914	Keleşmir Zevcesi Dudu	Everek	Develi	1 HAFTA	“	10
2 Ekim 1914	Müşir Oğlu Zain	Fenese	Develi	15 GÜN	“	11
11 Ekim 1914	Gücen Oğlu Durmuş	Everek	Develi	1 BUÇUK AY	“	12
11 Ekim 1914	Damat Oğullarından Mustafa	Everek	Develi	1 BUÇUK AY	“	13
15 Eylül 1914	Şekerci Serkes Oğlu Şuhaip	Fenese	Develi	1 HAFTA	“	14
23 Eylül 1914	Kel Ali Oğlu Hacı	...	Develi	3 GÜN	“	15
17 Eylül 1914	Cücünlü Oğullarından Kadir	Fenese	Develi	1 AY	“	16
4 Ekim 1914	Kazım Oğlu Rıza	Gazi	Develi	20 GÜN	“	17
6 Ekim 1914	...	Epçe	Develi	1 HAFTA	“	18
25 Eylül 1914	Bulgarıcı Oğullarından Mustafa	...	Develi	2 GÜN	“	20
25 Eylül 1914	Bela Oğullarından Ahmet	...	Develi	2 GÜN	“	21
25 Eylül 1914	Ali Çavuş Oğullarından Ahmet	...	Develi	2 GÜN	“	22
23 Eylül 1914	Abdi Ağa Oğullarından Şaban	...	Develi	1 HAFTA	“	23
3 Ekim 1915	Seyit Kâhya Oğullarından Ahmet	...	Develi	1 HAFTA	“	24
3 Ekim 1915	Seyit Kâhya Oğullarından Mükremin	...	Develi	1 HAFTA	“	25
3 Ekim 1915	Seyit Kâhya Zevcesi Emine	...	Develi	1 HAFTA	“	26
3 Ekim 1915	Salayan Oğullarından Dikran	Tomarza	Develi	1 HAFTA	“	27
3 Ekim 1915	Tekin Oğullarından Serker	Tomarza	Develi	1 HAFTA	“	28
13 Ekim 1914	Tarık Oğullarından Mehmet	...	Develi	3 AY	“	29
13 Ekim 1914	Hacı Kâhya Oğullarından Mevlut	...	Develi	3 AY	“	30
25 Eylül 1914	Cebeci Oğlu Mehmet Mahdumi Ahmet	...	Develi	1 HAFTA	“	31
27 Eylül 1914	Hacı Oğullarından Osman	Çotun	Develi	10 GÜN	“	32
10 Ekim 1914	Hasan Çavuş Mahdumi Muharrem	Fenese	Develi	15 GÜN	“	33
27 Eylül 1914	Hacı Oğullarından Kara Mehmet	Şahmelik	Develi	1 AY	“	34
27 Eylül 1914	Dava Vekili İdris Efendi	Everek	Develi	1 HAFTA	“	35

Kaynak: BOA. DH. EUM. MTK. 69/24-2-2.

Miladi takvime göre bu belge 1914 yılına tekabül eden kayıt listesinde 19. sırada yazılması gereken mahkûm hakkında kayıt verilmemiş kâtip direkt olarak 20. Sırayı yazmıştır. Dolayısıyla kayıtlarda kâtip hatası olduğu anlaşılmıştır²¹⁴.

2.1.8. Develi Hapishanesi'nden Firar Edip Yakalanamayan Mahkûmlar

Hapishane içerisinde firar eden bazı mahkûmlar yakalanırken bazıları çeşitli sebeplerden dolayı takipleri yapılsa da yakalanamamışlardır. 1914 yılı Eylül ayı itibariyle

²¹⁴ BOA. DH. EUM. MTK. 69/24-2-2.

yakalanamayan mahkûm sayısı 283'tür. Firarilerin yakalanamama sebebi ise bu mahkûmların Amerika'da olması bazılarının ise askerde olmasıdır. Elde edilen bu defterin 1915 seferberlik tarihinden sonra jandarma dairesine teslim edileceği beyan edilmiştir. Yakalanamayan bu mahkûmların bazılarının gayrimüslim olduğu anlaşılmaktadır. Firar edip yakalanamayan toplamda 49 Gayrimüslim mahkûm bulunmaktadır. Geri kalan mahkûmların hepsi Müslümandır. Karyesi Öksüt olan 5, Çomaklı'dan 4, Everek'ten 22, Gazi'den 8, Tomarza'dan 8, Epçe'den 2, Sindelhöyük'ten 17, Gömedi'den 4, Fenese'den 31, Zile'den 8, Süksün'den 1, Milli Dere'den 8, Şahmelik'ten 3, Tombak'tan 1, İncesu'dan 3, Yenice'den 3, Develi'den, 17, Yedek mahallesinden 1, Abdülbaki mahallesinden 1, Çotun'dan 3, Hacılar'dan 1, Develi Cami Kebir'den 1, Kayseri 1, Varancık'tan 1 Hacı Paşa'dan 1, Kopçulu'dan 1, Ankaralı 1 ve Kapuz'dan 1 mahkûmun firar ettiği kayıt defterinden anlaşılmıştır. Bu kayıt defterine göre en çok firar eden mahkûmun Fenese karyesine mensup olduğu tespit edilmiştir. Firar eden mahkûmların büyük bir kısmının hapisanede 1 hafta kaldığı tespit edilmiştir. Hapishanede en az süre kalan mahkûmun Emin Efendi'nin kerimesi Fatma olduğu, mahkûmun yarım gün hapisanede kalıp firar ettiği ortaya çıkmıştır. Hapishanede en fazla kalıp firar eden Seyyit Oğlu Mehmet'in 2 sene mahkûmiyet süresi geçirdiği anlaşılmıştır. Diğer taraftan firar eden mahkûmların mahkûmiyet süreleri üç gün ile üç ay arasında değişiklik göstermiştir²¹⁵. Bkz. Tablo-22.

Tablo-22: R. 1330/M. 1914-1915 Yılları Arasında Kayseri Sancağı Dâhilinde Yakalanamayan Mahkûmlara Ait Bilgiler.

MAHKÛMUN				Mahkûmiyet Süresi	İşlediği Suç	Sıra No
Firarinin Yakalanama Sebebi	Mahkûmun İsmi, Babasının İsmi Ve Lakabı	Karyesi	Kazası			
	Çakır Oğlu Mehmet Ali	...	Develi	1 HAFTA	Belirsiz	1
	Hacı Osman Oğullarından Turan	Öksüt	Develi	1 HAFTA	"	2
Amerika'da Olmasından	Karaca Viranlı Kirikor	Çomaklı	Develi	1 HAFTA	"	3
	Kör Mükremin Oğullarından Osman	Everek	Develi	1 HAFTA	"	4
	Hasan Oğullarından Minas Aşer	Gazi	Develi	15 GÜN	"	5
Askerde Olmasından	Birhan Oğullarından Rıza	...	Develi	1 HAFTA	"	6
	Hacı Osman Oğullarından Mehmet	Gazi	Develi	1 HAFTA	"	7
	Şaban Oğullarından Ramazan	...	Develi	15 GÜN	"	8
Askerde Olmasından	Melefir Oğullarından Dikran	Tomarza	Develi	3 AY	"	9
Amerika'da Olmasından	Ohannes Oğullarından Nişan	Epçe	Develi	4 AY	"	10

²¹⁵ BOA. DH. EUM. MTK. 69/24-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. EUM. MKT. 69/24-3.; BOA. DH. EUM. MKT. 69/24-3-2.; BOA. DH. EUM. MKT.69/24-3-3.; BOA. DH. EUM. MKT.69/24-3-4.; BOA. DH. EUM. MKT. 69/24-3-5.; BOA. DH. EUM. MKT.69/24-3-6.

Askerde Olmasından	Kasım Oğullarından Hasan	Sindelhöy ük	Develi	15 GÜN	“	11
	Dibağ Oğullarından Ali Mehmet	Everek	Develi	3 GÜN	“	12
Amerika’da Olmasından	Toros Oğullarından Mihran ve Fatsalı Kain Biraderi	Epçe	Develi	1 HAFTA	“	13
	Mahmud Çavuş Oğullarından Hasan	Sindelhöy ük	Develi	1 HAFTA	“	14
	Bekir Oğullarından Hasan	Develi	Develi	1 HAFTA	“	15
	Ali Efendi Hafidi Kadir	“	Develi	1 HAFTA	“	16
	Ali Çavuş	Öksüt	Develi	1 HAFTA	“	17
	Ali Mahzumi Kadir	Everek	Develi	1 HAFTA	“	18
	Çanak Oğullarından Agop	“	Develi	1 HAFTA	“	19
	Türkmen Oğlu Mustafa Zevcesi Aişe	Sindelhöy ük	Develi	1 AY	“	20
Askerde Olmasından	Kara Mehmet	Gömedi	Develi	1 HAFTA	“	21
Amerika’da Olmasından	Tahmaz Oğlu Toros Mahzumi Müfrediç	Fenese Everek	Develi	1 HAFTA	“	22
Amerika’da Olmasından	Kelleci Mihran	Everek	Develi	1 HAFTA	“	23
Amerika’da Olmasından	Uzun Karait Oğlu İya	“	Develi	1 HAFTA	“	24
	Abdi Oğlu Mustafa Zevcesi Aişe	Develi	Develi	1 HAFTA	“	25
	Aliye Ve Hemşerisi Fatma	...	Develi	15 GÜN	“	26
	Hafidi Ali	...	Develi	1 AY	“	27
	Bilal Oğlu Mustafa Validesi Fatma	Sindelhöy ük	Develi	1 HAFTA	“	28
	Çerkez Oğlu Mustafa Oğlu Şaban Dermiyan Oğlu Mahmut	Fenese	Develi	15 GÜN	“	29
	İlyas Oğlu Osman Zevcesi Akil	Sindelhöy ük	Develi	15 GÜN	“	30
	Kurtlukule Oğlu Vasilaki	...	Develi	3 GÜN	“	31
	Baba Taşçı Oğlu Pedos	...	Develi	3 GÜN	“	32
	Vesilaki Mahzumi Misyan	...	Develi	3 GÜN	“	33
	Mahmut Melik Kızı Emine	Zile	Develi	1 HAFTA	“	34
	Kiraz Oğlu Mehmet	Süksün	Develi	15 GÜN	“	35
	Emin Oğlu Cemal	...	Develi	24 SAAT	“	36
	Hacı Ali İfza Mehmet	Fenese	Develi	3 GÜN	“	37
	Melik Hacı Oğlu Mustafa	Sindelhöy ük	Develi	1 HAFTA	“	38
	İlyas Oğlu Zevcesi Akil	“	Develi	10 GÜN	“	39
	Asker Oğlu Mastuk Kerimesi Asiye	“	Develi	10 GÜN	“	40
	Tahir Oğlu Hacı	...	Develi	10 GÜN	“	41
	Ahmet Kâhya Oğlu Mısdık	...	Develi	15 GÜN	“	42
	Hasan Oğlu Mustafa	...	Develi	15 GÜN	“	43
	Hacı İya Oğlu Artin	...	Develi	24 SAAT	“	44
	İbrahim Ağazade Emir Mahzumi Ali ve Mahzumi İbrahim	...	Develi	15 GÜN	“	45
	Ali Oğlu Mehmet	Öksüt	Develi	15 GÜN	“	46
	Hacı Emir Hafidi İsmail	...	Develi	1 AY	“	47

	Topal Mehmet Oğlu Mehmet	Fenese	Develi	1 HAFTA	“	48
	Ali Oğlu İbrahim Mahzumi Ahras	Zile	Develi	1 HAFTA	“	50
	Köçek Mehmet Oğlu Mehmet	Develi	Develi	1 HAFTA	“	51
	Deniz Oğlu Durmuş	...	Develi	1 HAFTA	“	52
	Hacı	...	Develi	1 HAFTA	“	53
	Emin Oğlu Sahan	Öksüt	Develi	10 GÜN	“	54
	Fersil Oğlu Tapas	...	Develi	1 HAFTA	“	55
	Çavdarıcı Oğlu Hacı	Milli Dere	Develi	1 HAFTA	“	56
	Kirkor Oğlu Karait ve Zevcesi Sinam	...	Develi	1 HAFTA	“	57
	Kirkor Dedemanzade Ahmet	...	Develi	1 HAFTA	“	58
	Talası Oğlu Lütü	Tomarza	Develi	3 GÜN	“	59
Amerika’da Olmasından	İbrahim Oğlu	...	Develi	3 AY	“	60
	Vakıf Oğlu Serkes	Everek Mah.	Develi	7 HAFTA	Belirsiz	61
	Vakıf Oğlu Serak	“	Develi	7 HAFTA	“	62
	Vakıf Oğlu İya	“	Develi	7 HAFTA	“	63
	Vakıf Oğlu Mihas	“	Develi	7 HAFTA	“	64
	*	Everek	Develi	1 AY	“	65
	Kamil Osman Hafidi Osman	Fenese	Develi	1 AY	“	66
	Dandik Oğlu Ahmet	...	Develi	2 GÜN	“	67
	Emin Oğlu Çavuş	Gömedi	Develi	1 HAFTA	“	68
	Mehmet Oğlu Mustafa	“	Develi	1 HAFTA	“	69
	Halil Oğlu Hasan	“	Develi	1 HAFTA	“	70
	Kosta Oğlu Pazulu	...	Develi	1 HAFTA	“	71
	Zabur Oğlu Hasan	Şahmelik	Develi	20 GÜN	“	72
	Art	...	Develi	1 HAFTA	“	73
	Yusuf Oğlu Mehmet Çavuş	...	Develi	1 HAFTA	“	74
Amerika’da Olmasından	Kule Ahmet Oğlu Himmet	Millidere	Develi	1 HAFTA	“	75
Askerde Olmasından	Hacı Yakup Oğlu Tayyar	...	Develi	20 GÜN	“	76
	Hacı İbrahim Zevcesi	Gazi’den	Develi	24 SAAT	“	77
	Hacı İbrahim Oğlu Arif	...	Develi	10 GÜN	“	78
	Hacı Pero Oğlu Hacı Bedri	Zile	Develi	2 AY	“	79
Askerde Olmasından	Küşad Bıçakçı Savdur	Fenese	Develi	3 GÜN	“	80
	Ali Oğlu İbrahim	Zile	Develi	24 SAAT	“	81
	Bekir Oğlu Turan	...	Develi	15 GÜN	“	82
	Osman Kâhya Oğlu Ali	...	Develi	1 HAFTA	“	83
	İnat İfza Oğlu Ahmet	...	Develi	15 GÜN	“	84
	Emir Hasan Damadı Yusuf	...	Develi	24 SAAT	“	85
	Focanın Oğlu İya	...	Develi	10 GÜN	“	86
	Hacı Oğlu Şükrü	...	Develi	3 AY	“	87

	Ali Ahmet Zevcesi Şerife	Develi	Develi	24 SAAT	“	88
	Haçin Oğlu Serkes	Fenese	Develi	3 GÜN	“	89
	Kurtaran Oğlu Osman	Sindelhö- Yük	Develi	1 AY	“	90
	Mehmet Kerimesi Aişe	Develi	Develi	6 AY	“	91
	Huri Oğlu Samyan	...	Develi	1 HAFTA	“	92
	Tarin Oğlu İsmail Mahzumi Mehmet	...	Develi	1 HAFTA	“	93
	Çerkez Ali Biraderi Mehmet	...	Develi	15 GÜN	“	94
	Kara Kerimesi Huri	Sindelhö- Yük	Develi	1 AY	“	95
	Hasan Oğlu Halil	Sindelhö- Yük	Develi	1 AY	“	96
	Dede Oğlu Toros	...	Develi	3 AY	“	97
	Kahveci Turan	...	Develi	1 AY	“	98
	Hacı Dede Mahzumi Kadralyof	...	Develi	10 GÜN	“	99
	Yüzbaşı Ömer Efendi Mahzumi Mustafa	...	Develi	3 AY	“	100
	Emin Oğlu Salih ve Emin Oğlu Ali	Develi	Develi	1 HAFTA	“	101
	Katırcı Mükremin	Tombak	Develi	24 SAAT	“	102
Amerika’da Olmasından	Mersil Oğlu Ahmet	Fenese	Develi	1 HAFTA	“	103
Amerika’da olmasından	Varzapin Oğlu Serker	“	Develi	1 HAFTA	“	104
Amerika’da Olmasından	Onkız Kefur Mahzumi Agop	“	Develi	1 HAFTA	“	105
Amerika’da Olmasından	Seyyah Oğlu Müfrediç	“	Develi	1 HAFTA	“	106
Amerika’da Olmasından	Taşçı Agop Oğlu Mihas	“	Develi	1 HAFTA	“	107
Amerika’da Olmasından	Hacı Avak Oğlu Masyak	“	Develi	1 HAFTA	“	108
	Nişan Oğlu Davit	...	Develi	15 GÜN	“	109
Amerika’da Olmasından	Mevlüt Oğlu İbrahim	Fenese	Develi	10 GÜN	“	110
	Dayak Hüseyin Oğlu ve Gazi Oğlu	Gazi	Develi	1 HAFTA	“	111
	Muhtari İsmail Kâhya	...	Develi	20 GÜN	“	112
	Çakerlof Oğlu Nazmi	...	Develi	24 SAAT	“	113
	Şamar Ahmet Oğlu Mustafa	...	Develi	2 GÜN	“	114
	Mehmet	...	Develi	1 HAFTA	“	115
	Hasan Oğlu Ahmet Oğlu İsmail	Güney	Develi	5 GÜN	“	116
	Mehmet Oğlu Nuri	Fenese	Develi	...	“	117
	Misil Mitat	...	Develi	...	“	118
	Seyit Oğlu Mehmet	...	Develi	2 SENE	“	119
	Hasan Oğlu	Sindelhö- Yük	Develi	3 AY	“	120
	Ali Mehmet Oğlu Merdan	Fenese	Develi	15 AY	“	121
	Hacı Emin Oğlu Bekir	“	Develi	15 Ay	“	122
	Yusuf Oğlu Ali	...	Develi	15 GÜN	“	123

	Jandarmalardan Kozan Mustafa	Everek	Develi	24 SAAT	Belirsiz	124
	Durmuş Oğlu Hasan	“	Develi	1 HAFTA	“	125
Amerika’da olmasından	Arslan Mahzumi Toros	İncesu	Develi	15 GÜN	“	126
	Damat Oğlu Mustafa	“	Develi	1 BUÇUK AY	“	127
	Tekerlek Yusuf Oğlu Osman	Zile	Develi	3 AY	“	128
	Miktar Oğlu Hacı Karait	Fenese	Develi	1 AY	“	129
	Hasan Oğlu Ahmet	Develi	Develi	3 SENE	“	130
	Karahisarlı Oğlu Yusuf	...	Develi	3 GÜN	“	131
Amerika’da olmasından	Deli Ahmet Oğlu Ali	...	Develi	1 HAFTA	“	132
Amerika’da olmasından	Şekerciler Oğlu İsmail	Fenese	Develi	1 HAFTA	“	133
Amerika’da olmasından	Ali Havace Oğlu Mehmet Ali	...	Develi	1 HAFTA	“	134
	Müdür Hafidi Yusuf ve Arap Oğlu Osman	...	Develi	15 GÜN	“	135
	Ahmet Oğlu Mehmet Ali	...	Develi	3 GÜN	“	136
	Kaleci Oğlu Ohannes	*Mah.	Develi	21 GÜN	“	137
	Osman Kâhya Hafidi Ali	Develi	Develi	1 HAFTA	“	138
	Cabbar Oğlu Bekir ve Mehmet	...	Develi	2 GÜN	“	139
	Espa Kâhya	...	Develi	2 GÜN	“	140
	Emin Efendi’nin Kerimesi Fatma	...	Develi	YARIM GÜN	“	141
	Ali Oğlu Mustafa	Yenice	Develi	25 GÜN	“	142
	Ahmet Oğlu Bilal	“	Develi	25 GÜN	“	143
	Emin Oğlu Salim	“	Develi	25 GÜN	“	144
	Ali Osman Oğlu Raşid Mahzumi Seyid	...	Develi	15 GÜN	“	145
	Mehmet Zevcesi Şerife	Develi	Develi	8 GÜN	“	146
	Hacı Kâhya Oğlu Abbas	...	Develi	24 SAAT	“	147
	Karcı Oğlu Mustafa	Fenese	Develi	1 HAFTA	“	148
	Said Oğlu Halil	...	Develi	1 AY	“	149
	Közcü Oğlu Ali Osman Mahzumi Süleyman	...	Develi	3 GÜN	“	150
	Durmuş Oğlu Jandarma İsmail	...	Develi	3 GÜN	“	151
	Kara Emir Oğlu Mükremin	Yedek Mah.	Develi	1 HAFTA	“	152
	Kadem Oğlu Ali	Abdulbaki	Develi	1 HAFTA	“	153
	Alik Oğlu Arif	Sindelhöyük	Develi	20 GÜN	“	154
	Cebeci Oğlu Mahmut	Develi	Develi	1 HAFTA	“	155
Karahisar’da olmasından	Madenci Karahisarlı Hasan	Fenese	Develi	2 GÜN	“	156
	Keskinlik Oğlu Harput	“	Develi	15 GÜN	“	157
	Harun Mahzumi Kirikor	Everek	Develi	2 GÜN	“	158
	Vasıl Oğlu Zevcesi Hufiye	...	Develi	1 SENE GÜN	“	159

	İstifan	...	Develi	1 SENE GÜN	“	160
	Kurtana Oğlu Eşkaş	...	Develi	1 SENE GÜN	“	161
	Hacı Vasil Oğlu Pedos Mahzumi Vasil	...	Develi	1 AY	“	162
	Yusuf Oğlu Espa	Develi	Develi	3 GÜN	“	163
	Kara Oğlu Osman	Çotun	Develi	1 AY	“	164
	Kulak Oğlu Hasan Mahzumi Yakup	...	Develi	15 GÜN	“	165
	Sair Oğlu Emir	Fenese	Develi	1 AY	“	166
	Hacı Emir Oğlu Rıza	“	Develi	1 AY	“	167
	Topal Oğlu İbrahim*	“	Develi	25 GÜN	“	168
	Zain Oğlu Mevlüd	...	Develi	20 GÜN	“	169
	Şerbet Ali	Develi	Develi	7 AY	“	170
	Hacı Hüseyin	...	Develi	2 AY	“	171
	Ali Osman Oğlu Süleyman	Çomaklı	Develi	15 GÜN	“	172
	Hacı Oğlu Harput	“	Develi	24 SAAT	“	173
	Hacı Oğlu Hacı	“	Develi	6 AY	“	174
	Turul Kâhya Oğlu Nişan	...	Develi	15 GÜN	“	175
	Harşa Oğlu Menkuble	“	Develi	1 SENE	“	176
	Pedos Oğlu Pedos	“	Develi	1 HAFTA	“	177
	Hacı Levin Oğlu Menkuble	“	Develi	1 HAFTA	“	178
	Karakin Oğlu Anzat Zevcesi Elmas	“	Develi	3 GÜN	“	179
	Adil Oğlu Ali	Hacılar	Develi	10 GÜN	“	180
	Mustafa Oğlu Mehmet Ali Çavuş	Develi	Develi	10 GÜN	“	181
	Azamat Oğlu Mehmet	Develi	Develi	12 GÜN	“	182
	Didar Kalfa Oğlu İrsilaki	Tomarza	Develi	1 HAFTA	“	183
	Ali	Develi	Develi	3 AY	Belirsiz	184
	Artin	...	Develi	15 GÜN	“	185
	Hacı Kasım Oğlu Mustafa	Develi	Develi	3 AY	“	186
	Uğurlu Oğlu Mahzumi İhdadır	...	Develi	1 HAFTA	“	187
	Yüzbaşı Oğlu Abdulislam	Develi Camikeb- ir	Develi	1 BUÇUK AY	“	188
	Kâfi Oğlu Yusuf	...	Develi	20 GÜN	“	189
	Hacı İsmail Oğlu Mustafa	...	Develi	20 GÜN	“	190
	Murad Oğlu Karait ve Artin	...	Develi	1 HAFTA	“	191
	Abdi Oğlu Hacı	...	Develi	1 HAFTA	“	192
	İsmail Oğlu Hacı Ali	Everek	Develi	10 GÜN	“	193
	İsmail Oğlu Şükrü	“	Develi	10 GÜN	“	194
Amerika’da Olmasından	Közcü Oğlu	...	Develi	10 GÜN	“	195
Amerika’da	Közcü Oğlu Osman	...	Develi	10 GÜN	“	196

Olmasından						
	Aşın Oğlu İsmail	...	Develi	1 BUÇUK AY	“	197
	Seyid Oğlu Emir Çırağı Yusuf	...	Develi	15 GÜN	“	198
	Koca Veli Oğlu Mustafa Zevcesi Fatma	Zile	Develi	1 HAFTA	“	199
	Havace Süleyman	Gazi	Develi	1 HAFTA	“	200
Amerika’da Olmasından	Halil Çavuş Oğlu Mustafa	Fenese	Develi	1 AY	“	201
	Havace Oğlu Rıdvan	Everek	Develi	1 HAFTA	“	202
	Kara Oğlu Ahmet	“	Develi	1 HAFTA	“	203
	Kayadalı Oğlu Turan	...	Develi	1 HAFTA	“	204
	Tuz Kavalcısı Mustafa	Kayseri	Develi	10 GÜN	“	205
	Ali	...	Develi	24 SAAT	“	206
	Halil Oğlu İslam	...	Develi	20 GÜN	“	207
	Haydar Oğlu Çavuş	Millidere	Develi	2 GÜN	“	208
	Kurdioglu Oğlu İbrahim	Everek	Develi	10 GÜN	“	209
Amerika’da Olmasından	Çoban Sarkis Oğlu Nişan	Fenese	Develi	1 HAFTA	“	210
	Köse Oğlu Ahmet Zevcesi Meksum	Gazi	Develi	20 GÜN	“	211
	Peydam Zevcesi	Gazi	Develi	20 GÜN	“	212
	Kara Mahmut Oğlu Mehmet	...	Develi	15 GÜN	“	213
	Bilal Oğlu Ahmet	...	Develi	2 GÜN	“	214
	Osman Oğlu Ali	Varancık	Develi	1 AY	“	215
	Kara Oğlu Abdi	Hacıpaşa	Develi	6 AY	“	216
	İsmail Oğlu Ahmet	Çotun	Develi	1 AY	“	217
	Mıstık Zevcesi Emine	...	Develi	1 AY	“	218
	Ahmet Oğlu Kadir	...	Develi	1 AY	“	219
	*	...	Develi	1 AY	“	220
	*	...	Develi	1 HAFTA	“	221
	Dede Oğlu Art	...	Develi	2 AY	“	222
Askerde Olmasından	Dede Oğlu Yusuf	Sindelhö-yük	Develi	2 AY	“	223
	Halil Emir Oğlu Salih	“	Develi	20 GÜN	“	224
	Yüzbaşı Oğlu Mustafa	...	Develi	10 GÜN	“	225
	Kasım Oğlu Mustafa	Everek	Develi	3 GÜN	“	226
	Muhtar Dede Efendi ve Mahzumi Mustafa*	...	Develi	3 GÜN	“	227
	İnce Oğlu Mehmet	...	Develi	3 GÜN	“	228
	Kasım Oğlu Mustafa Hasan	...	Develi	3 GÜN	“	229
	Mehmet Kâhya Oğlu Musa	...	Develi	10 GÜN	“	230
	Çavdarıcı Oğlu Hacı Çavuş	Millidere	Develi	10 GÜN	“	231
	Mustafa	“	Develi	15 GÜN	“	232
	Seyid ve Zevcesi Nişan	...	Develi	3 GÜN	“	233
	Koca Süleyman Oğlu Mehmet Çavuş	Millidere	Develi	3 GÜN	“	234
	Dürşan Oğlu Hafız Ali	“	Develi	12 GÜN	“	235
	Hacı Oğlu Ali	...	Develi	12 GÜN	“	236
	Kara İslam	...	Develi	12 GÜN	“	237
	Veli Oğlu Hasan	...	Develi	1 AY	“	238
	Hacı Oğlu Vasıl	...	Develi	15 GÜN	“	239
	Saha	Develi	Develi	1 AY	“	240
	Hızarcı Oğlu Hızarcı Ali Efendi Zevcesi Emir	Everek	Develi	15 GÜN	Belirsiz	241

	Şerife					
	Hafidi Misyar	Fenese	Develi	1 HAFTA	“	242
	Pir Oğlu Ramazan	Gazi	Develi	1 HAFTA	“	243
	Haçik Oğlu Ohannes	Tomarza	Develi	1 HAFTA	“	244
	Sallabaş Oğlu Artin	“	Develi	1 HAFTA	“	245
	Sallabaş Oğlu Saltuk	“	Develi	1 HAFTA	“	246
	Yoğurtçu Oğlu İdris	“	Develi	1 HAFTA	“	247
	Mustafa Zevcesi Hatice	Şahmelik	Develi	24 SAAT	“	248
	Topuz Oğlu Mardiros	Tomarza	Develi	20 GÜN	“	249
	Orak Oğlu Mirkat	Kapuz	Develi	15 GÜN	“	250
	Hacı Oğlu Fektan Yusuf	Zile	Develi	25 GÜN	“	251
	Elyafçı Oğlu Emir	...	Develi	3 AY	“	252
	Hacı Oğlu Kara Bey	Zile	Develi	15 GÜN	“	253
	Hacı İbrahim Oğlu Âlim	Öksüt	Develi	1 HAFTA	“	254
	Mihran Oğlu Ali	İncesu	Develi	15 GÜN	“	255
Mefkudat ²¹⁶ Olmasından	Vasil Oğlu Ali	Fenese	Develi	1 HAFTA	“	256
	Çavuş Oğlu Turan	...	Develi	1 HAFTA	“	257
	Halil Oğlu Ahmet	...	Develi	10 GÜN	“	258
Ahmed ve Salih Amerika’da Olmasından	Çiğerci Oğlu Salih ve Vardar İbrahim	...	Develi	10 GÜN	“	259
	Sabuk Jandarmalarından Vali	Ankaralı	Develi	1 BUÇUK AY	“	260
	Vatan Oğlu Celil	Fenese	Develi	15 GÜN	“	261
	Ahmet Onbaşı Oğlu Halil	“	Develi	15 GÜN	“	262
	Birhan Oğlu Şükrü	Develi	Develi	1 HAFTA	“	263
	Hacı Beyazıt Oğlu Emir	Çotun	Develi	1 SENE	“	264
	Hacı Sarı Oğlu Mehmet Zevcesi Raziye	...	Develi	24 SAAT	“	265
	Müslüm Ağa Hafidi Ahmed Efendi	Develi	Develi	1 HAFTA	“	266
	Harun Mehmet Oğlu Ahmet	...	Develi	1 HAFTA	“	267
	Sahar Kâhya Kerimesi Hatun	...	Develi	1 HAFTA	“	268
	Mefsur Oğlu Vakrak İmam Salih	...	Develi	1 HAFTA	“	269
	Mansur Efendi Zevcesi Rezal	...	Develi	1 HAFTA	“	270
	Jandarma Durmuş	...	Develi	1 AY	“	271
	Jandarma Şevket Mahzumi Vukuf	Everek	Develi	15 GÜN	“	272
	Aheri Seyid Zevcesi Âmine	Fenese	Develi	1 AY	“	273
	Zeybek Oğlu Kasım	Kopçullu	Develi	15 GÜN	“	274
	Davud Oğlu Ovalım	Everek	Develi	3 AY	“	275
	İsmail Ve İstin Oğlu Mehmet Mahzumi Mehmet	...	Develi	1 HAFTA	“	276
	Çolak Hasan Oğlu Yusuf	Şahmelik	Develi	1 HAFTA	“	277
	Vali Oğlu Mehmet Mahzumi Yusuf	...	Develi	1 HAFTA	“	278
	İmamoğlu Hasan Ve Hacı Oğlu Şevket	Millidere	Develi	1 HAFTA	“	279
	Musa Kâhya Oğlu Hasan	“	Develi	1 HAFTA	“	280

²¹⁶ Mefkud: Kaybolmuş hayatta olup olmadığı hakkında bilgi bulunmayan kişiyi ifade etmektedir. Bkz. Şemsettin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, s. 1387.

	Dede Oğlu Hacı Artin	Sindelhö-Yük	Develi	2 AY	“	281
	Karuk Oğlu Osman Vekili İyop	“	Develi	2 AY	“	282
	Balık Oğlu Akşit Hasan	...	Develi	20 GÜN	“	283

2.2. Bünyan Kazası Hapishanesi

2.2.1. Bünyan Kazası Hapishanesi'nin Fiziki Durumu, Tamir ve Tadilatı

Bünyan hapishanesinin tam olarak ne zaman faaliyete geçirildiği kesin olarak bilinmemekle birlikte 6 Nisan 1910 tarihli bir yazıdan gardiyan maaşının 150 kuruş olarak ödendiği görülmüştür. Dolayısıyla bu tarihten önce Bünyan'da bir hapishanenin bulunduğu anlaşılmaktadır²¹⁷. 14 Şubat 1917 tarihli bir yazıda ise Bünyan'daki hapishanenin hükümet konağı içerisinde yer aldığı ve hapishanenin iki odadan ibaret olduğu ancak üst katının harap bir halde bulunduğuna yönelik hapishanenin fiziki yapısını tasvir eden bilgilere ulaşılmıştır. Hapishane içerisinde ayrıca bir tevkifhanenin bulunmadığı tespit edilmiştir. Bundan başka hapishanenin fiziki yapısına dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır²¹⁸.

1914 yılına ait belgelerde Bünyan hapishanesinin zaman içerisinde tamire muhtaç bir hale geldiği anlaşılmıştır. Gerek mevsim şartları gerek hapishane içerisinde çıkan huzursuzluklar, nem ve rutubet, firar hadiseleri hapishanenin fiziki yapısını bozmuştur. Tamir ve tadilatların yapılabilmesi için resmi yazışmalar başlatılarak ihtiyaç olan masraflar talep edilmiştir. Bünyan Hapishanesi'nin tamir ve tadilatı ile alakalı olarak ilk yazı, 1914 tarihlidir. Mutasarrıflık aracılığıyla kaleme alınan bu yazı ile hapishanenin tamire muhtaç bir halde bulunduğu belirtilmiştir. Bünyan Hapishanesi'nin tamiri için gerekli olan malzemeler, malzemelerin miktarları, boyutları ve fiyatlarını gösteren cetveller hazırlanmış ve gerekli olan 1500 kuruşun gönderilmesi talep edilmiştir. Talep edilen bu miktar nezaretçe uygun bulunarak 30 Haziran 1914 tarihinde Mutasarrıflığa havale edilmiştir²¹⁹. Bkz. Tablo-23.

Tablo-23: Kayseri Sancağı'na Bağlı Bünyan Kazası Hapishanesi'ne Ait İnşaat Tamirat ve Tadilat Giderleri.

Malzeme Listesi	Amele ve nakliye	Tul	Arzı	Kıyye	Adet	Bir Yük		Malzeme Fiyatı	
		Metre	Santim	Atık		Bargir	Bargir Arabası	Kuruş	Para
Acı Kireç				1					10
Su Kireci				0					6
Alçı				1					6
Duvar Taşı					100			10	0
Oltu Taşı		1	40		1			5	

²¹⁷ BOA. DH. MB. HPS. M. 52/25-6.

²¹⁸ BOA. DH. MB. HPS. 27/31-1-1.

²¹⁹ BOA. DH. MB. HPS. M. 13/16-1-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 13/16-5.; BEO. DH. MB. HPS. 8/68-3.

Çıralı Tahta		4	25		1			12	
Beyaz Çırasız Tahta veya Sütunluk		1	25		1			10	
Beyaz Çırasız Tahta		4	25		1			10	
Kavak Tahtası veya Sütunluk		4	25		1			8	
Oluk Kiremidi Yerli					1000			120	
Dere Kumu						1		0	20
Karfice				1				3	
Bezir Yağı				1				5	
Adi Sac				1				4	
Dülger Yevmiye	10			0				0	
Duvarcı Yevmiyesi	8							0	
Taşçı Yevmiyesi	8							0	
Sıvacı Yevmiyesi	8							0	
Rençber Yevmiyesi	4								
Bargir	4						1		
Deve	5				1	1	1		
Çift Bargirli Araba Ücreti	15				1	1			
Tek Bargirli Araba Ücreti	10				1	1			
Manda Araba Ücreti	10				1				
Öküz Arabası	8				1				

KAYNAK: DH. MB. HPS. M. 13/16-1-1.

Hapishanede tamir ve tadilat yapılmasını zorunlu kılan sebeplerden biri de fiziki ortamın eksiklerinden faydalanan yedi mahkûmun hapishaneden etmesidir. Firar hadisesi 1914 yılında gerçekleşmiştir. Firar olaylarında duvarlar firariler tarafından delinmek suretiyle zarara uğramıştır. Tüm bunlar hapishanede kapsamı geniş tadilatlar yapılmasını zorunlu kılmıştır. Bu kapsamda yapılan keşifler neticesinde dört sıvacı ustası ve inşaat malzemeleri için toplam 162 kuruşun gerektiği Mutasarrıflık tarafından belirlenmiş ve bu meblağın karşılanması için nezarete yazılmıştır²²⁰.

Aynı yıl içerisinde, temmuz ayında Bünyan hapishanesinde mahkûm bulunan şahıslar dâhiliye nezaretine bir yazı yazmışlardır. Bu yazı ile hapishanenin yukarı kat koğuşunda hava almak için hiçbir şekilde pencere bulunmadığı bildirilmiştir. Hapishane

²²⁰ BEO. DH. MB. HPS. 8/68-4.

içerisindeki havasızlık ve sıcaklığın yüksek olmasından dolayı ter içinde kaldıklarını ve bu durum yüzünden uyuyamadıkları ifade etmişlerdir. Hapishanede tamir yapılmaması ve bir pencere açılmaması durumunda kolera gibi fena hastalıklara yakalanacaklarını söylemişlerdir. Hatta hapishane içerisinde birkaç mahkûmun hasta olduğunu ve bunların ancak muayene edilerek tespit edileceği, kendilerinin sağlık ve selameti için tek çıkar yolun hapishaneye açılacak yeni bir pencere olduğu yazdıkları yazıdan anlaşılmıştır. Bu talep neticesinde Bünyan hapishanesinin yukarı katında mutasarrıflık aracılığıyla bir inceleme başlatılmıştır. Bu inceleme neticesinde hapishanenin fena halde olduğu tespit edilmiş ve bu koğunun tamiri ve iyileştirilmesi için gerekli olan ve önceden Mutasarrıflık tarafından talep edilen 162 kuruşun sarf edilmesi Dâhiliye Nezareti tarafından uygun görülmüştür²²¹.

1916 tarihiyle birlikte hapishane içerisinde tamir yapılması gereken alanların arttığı anlaşılmıştır. Mutasarrıflık aracılığıyla bir keşif yapılması gündeme gelmiştir. Bu keşif ile birlikte hapishanenin boya ve badanaya ihtiyacının olduğu tespit edilmiştir. Bu tamir ve tadilat için harcanacak masraf bedelleri çıkarılmış ve mutasarrıflık tarafından Bünyan hapishanesinin tamiri için 1621 buçuk kuruş dâhiliye nezaretinden talep edilmiştir. Talep neticesinde istenilen para hemen teslim edilmiş ve hapishanenin boya badana işlemleri gerçekleştirilmiştir²²².

1919 yılına gelindiğinde hapishanenin fiziki yapısı bozulmuştur ve tamir ve tadilatların yapılması istenmiştir. Bunun üzerine hapishanenin tamiri için inceleme yapılmış ve bu inceleme neticesinde Bünyan mahpushanesinin koğunun kısmı ile hanelerin tamire muhtaç bir halde olduğu ayrıca hapishanenin kadın koğuşlarıyla demir ihtiyacının bulunduğu anlaşılmıştır. Bünyan kazasının hapishanesinin uygunsuz koşulları ve fiziki yapısının tamiri için 1550 kuruş mutasarrıflık tarafından dâhiliye nezaretinden talep edilmiştir. Neticesinde istenilen bu tutarın M. 8 Haziran 1919 tarihiyle Bünyan Kaymakamlığına teslim edilmesine karar verilmiştir²²³.

2.2.2. Bünyan'da Hapishane Olarak Kullanılan Mekânlar

Bünyan'da hapishane olarak kullanılan mekânların sadece hapishaneden ibaret olmadığı anlaşılmıştır. Hapishane olarak adlandırılan bazı mekânların bölge ahalisinin hanelerinden ibaret olduğu anlaşılmaktadır. Mehmet Efendi'nin hanesi 14 Mart 1914 ile 13

²²¹ BEO. DH. MB. HPS. 8/68-5. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 8/68-6.

²²² BOA. DH. MB. HPS. 115/19.

²²³ BOA. DH. MB. HPS. 16/7-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 16/7-2.; BOA. DH. MB. HPS. 16/7-3-1.; BOA. DH. MB. HPS. 16/7-3-2. ; BOA. DH. MB. HPS. 16/7-2.

Mart 1915 tarihleri arasında kiralanmak suretiyle hapisane olarak kullanılmıştır. Mehmet Efendi'ye senelik kira bedeli 240 olarak kuruş verilmiştir. Aynı tarihte Akkışlalı Hamdi Bey'in hanesi de 14 Mart 1914 ile 13 Mart 1915 yılları arasında hapisane olarak kullanılmıştır. Hane sahibi Hamdi Bey'e kira bedeli olarak 80 kuruş verilmiştir. Bu durum bize eş zamanlı olarak çeşitli konutların hapisane olarak kullanıldığını göstermektedir²²⁴. Bkz. Tablo-24.

Tablo-24: Bünyan Kazası'nda Hapisane Olarak Kullanılan Mekânlara Ait Kira Bedelleri ve Kullanım Sürelerini Belirten Cetvel.

Açıklama	İsmi				Kiraya Tutulan Hane		Aylık Kira Ücreti	Kira Ücreti
	Köy	Kaza	Liva	Vilayet Merkez	Kiraya Tutulma Tarihi	Kiranın Bitiş Tarihi		
Üç Oda Mehmet Efendi Hanesi	Zamantı	Bünyan	-	Kayseri	R. 28 Şubat 1330 M. 13 Mart 1915	R. 1 Mart 1330 M. 14 Mart 1914	-	240
İki Oda Akkışlalı Hamdi Hanesi	Akkışla	Bünyan	-	Kayseri	R. 28 Şubat 1330 M. 13 Mart 1915	R. 1 Mart 1330 M.14 Mart 1914	-	80

Kaynak: BOA. DH. MB. HPS. 44/16-2.

3 Haziran 1914 tarihi ile Akkışlalı Bekir Kâhya'nın oğlu Hamdi'nin hanesi 14 Mart 1914 ile 14 Mart 1915 tarihleri arasında hapisane olarak kullanılmak üzere kiraya tutulmuştur. Kira bedeli olarak hane sahibine 40 kuruş verilmesi uygun bulunmuştur²²⁵. Bkz. Tablo-25.

Tablo-25: Bünyan Kazası'nda Hapisane Olarak Kullanılan Mekânlara Ait Kira Bedelleri ve Kullanım Sürelerini Belirten Cetvel.

Açıklama	İsmi				Kiraya Tutulan Hane		Kira Bitiş Tarihi	Aylık Kira Ücreti
	Köy	Kaza	Liva	Vilayet Merkez	Kiraya Tutulma Tarihi	Kira Bitiş Tarihi		
Akkışlalı Bekir Kâhya'nın Oğlu Hamdi Hanesi	Akkışla	Bünyan	-	Kayseri	R. 28 Şubat 1330/M. 13 Mart 1915	R. 1 Mart 1330/M. 14 Mart 1915	R.1 Mart 1330/ M.14 Mart 1914	40

Kaynak: BOA. DH. MB. HPS. 44/16-3.

2.2.3. Bünyan Hapishanesi Mahkûm Kayıtları

Bünyan kazası hapishanesinde tutuklu bulunan mahkûmların hangi suçtan dolayı cezalandırıldıklarına dair bize bilgi veren kayıtlar bulunmaktadır. Bu kayıtlardan biri

²²⁴ BOA. DH. MB. HPS. 44/16-2.

²²⁵ BOA. DH. MB. HPS. 44/16-3. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 44/16-6.

dönemin yoklama cetvelleridir. 14 Şubat 1917 tarihli kayıta hapishanede hüküm giymiş 4 erkek mahkûm ile yargılanması devam eden 18 tutuklu vardır. Belirtilen tarihte yaşı 18'den küçük tutuklu veya hükümlü bulunmamaktadır²²⁶.

1917 yılının mart ayında ise hapishanede üç mahkumun bulunduğu bu mahkumlardan birinin dört diğer iki şahsın ise ikişer ay cezaya çarptırıldıkları anlaşılmaktadır. Aynı yılın aralık ayında ise hapishanede kadın mahkum bulunmazken mahkemesi devam ettiği için hapishanede bulunan 21 erkek tutuklu bulunmaktadır. Kabahat ve cünha suçundan yargılanan tutuklu ve hükümlü bulunmazken cinayet suçundan yargılanan bir erkek mahkum mevcuttur. Aralık ayında hapishanede toplam 22 erkek mahkumun bulunduğunu görmekteyiz²²⁷. Bkz. Tablo-26.

Tablo-26: 1917 Yılında Bünyan Hapishanesi'nin Yoklama Cetveli.

Açıklama	Tutuklu		Kabahatten		Cünhadan		Cinayetten		Toplam	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Bünyan Kazası Hapishanesi'nde Bulunan Mahkûmlar	0	21	0	0	0	0	0	1	0	22

Kaynak: BOA. DH. MB. HPS. 32/16-11-1.

2.2.4. Bünyan Hapishanesi Görevlileri

Bünyan hapishanesi içerisinde görevli olan memurlardan gardiyanların maaşlarına dair ilk kayıt 6 Nisan 1910 tarihlidir. 6 Nisan 1910 tarihli arşiv belgesinden anlaşıldığı üzere Bünyan hapishanesinde 1 adet gardiyan görevlendirilmiştir. Bu gardiyan aylık 150 kuruş maaş almıştır. Gardiyanın maaşı devlet tarafından ödenmiştir²²⁸. Bkz. Tablo-27.

Tablo-27: Bünyan Kazası Hapishanesi'nde Görevli Olan Memurların Maaşını Belirten Cetvel.

Açıklama	Adet	Aylık Maaş	
		Aylık	Toplam Para İzamı
Bünyan Kazası Gardiyanı	1	150	300

Kaynak: BOA. DH. MB. HPS. M. 52/25-6.

Bünyan 1914 yılında Kayseri sancağının kaza merkezlerinden biri haline getirilmiştir. Hemen sonra Bünyan hapishanesiyle alakalı kararlar alınmıştır. Alınan kararlardan biri de hapishanedeki görevlilerin aylardır ödenmeyen maaşlarının ödenmesine yöneliktir. Gardiyan ve diğer görevliler yaklaşık olarak 9 ay maaş alamamışlardır. Buradaki görevlilerin aylık maaşları 150 kuruştur. Toplamda 1350 kuruşun çalışanlara ödenmesi

²²⁶ BOA. DH. MB. HPS. 27/31-1-1.

²²⁷ BOA. DH. MB. HPS. 116/44-2. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 32/16-11-1.

²²⁸ BOA. DH. MB. HPS. M. 52/25-6.

gerekmiştir. Bu doğrultuda yazılan yazışmalar neticesinde memurların maaşlarının ödenmesi sağlanmıştır²²⁹.

Pek çok yerlerde olduğu gibi Bünyan hapishanesinde de müdür atanmadığı dönemlerde hapishanede görevli başgardiyen bu vazifeyi üstlenmiştir. 14 Şubat 1917 tarihinde Bünyan hapishanesinde İbrahim Oğlu Haşim adında bir gardiyenin bulunduğu, bu gardiyenin aynı zamanda müdürlük ve kâtiplik görevlerini de yürüttüğü anlaşılmıştır²³⁰.

2.2.5. Bünyan Kazası Hapishanesi'nin Sağlık Koşulları

Bünyan hapishanesi kira ile tutulan hanelerden ibarettir. Mahkûmların rahatsızlanması durumunda acil müdahale edebilecek sağlık ekipleri mevcut değildir. Belirli ölçüde sağlık sorunları yaşayanların tutukluların tedavileri sancak merkezlerinde bulunan hastanelerde gerçekleştirilmiştir. Hastaların ilaç ve benzeri malzemeleri devlet tarafından karşılanmıştır. Bu konularla alakalı bilgi veren ilk kayıt 1915 tarihlidir. 1915 yılında hapishanede salgın bir hastalık yayılmıştır. Sancak merkezinde bulunan tabip tarafından çeşitli önlemler alınmak suretiyle bu hastalıkla mücadele edilmeye çalışılmıştır. Sonraki dönemlerde benzer durumlar için 1000 kuruş kadar para ayrılması gerektiği kayıtlara geçirilmiştir²³¹.

2.2.6. Bünyan Kazası Kadın Hapishanesi

Bünyan kadın hapishanesi diğer kaza hapishaneleri gibi kiraya tutulan hanelerden ibarettir. Hapishane olarak kullanılacak hanelerin kira bedelleri devlet tarafından karşılanmıştır. 1915 yılında sadece kadınlara ait bir hapishanenin yapılması gerektiği gündeme getirilmiştir. Ancak bütçe yetersizliğinden dolayı mümkün olmamıştır. Daha sonra hapishaneye uygun yapılar kiralanmak suretiyle kadın hapishanesi olarak kullanılmıştır. Bu dönemde 30 kuruş bedel karşılığında gardiyenlik yapacak kişiler görevlendirilmiştir. Bu hapishanede kadın gardiyanlar görev almıştır. Bünyan kazasında uygun görülen yerlerdeki kadın hapishanelerinin ihtiyacının karşılanabilmesi hususunda ise 28,5 kuruş tahsis edilmiştir. Bu meblağ 13 Ocak 1916 tarihinden itibaren 25 kuruş olarak kayda geçmiştir²³².

²²⁹ BOA. DH. MB. HPS. 91/31-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 91/31-2.; BOA. DH. MB. HPS. 91/31-3.; BOA. DH. MB. HPS. 91/31-4.; BOA. DH. MB. HPS. 91/31-5.; BOA. DH. MB. HPS. 91/31-6.; BOA. DH. MB. HPS. 91/31-8.

²³⁰ BOA. DH. MB. HPS. 27/31-1-1.

²³¹ BOA. DH. MB. HPS. 59/1-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 59/1-2.

²³² BOA. DH. MB. HPS. 45/44-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 45/44-2.; BOA. DH. MB. HPS. 45/44-3.; BOA. DH. MB. HPS. 45/44-4.

2.2.7. Bünyan Hapishanesi'nde Firar Olayları

Özgürlüklerin kısıtlandığı mekânlar kişiler için çekilmez hale gelebilmiştir. Toplumda her ne kadar huzuru bozan şahıslar hakkında hapis cezası uygulansa da bireyin doğası gereği özgürlüğüne düşkündür. Bu nedenle tutuklu ve hükümlüler hapishanelerdeki şartları zorlayarak firar hadiselerine sebebiyet verdikleri olmuştur. Bu hadiselerin yaşanmasına etken olan hususlardan biri de iyi olmayan sağlık koşulları, mahkûm sayılarının fazla olması ve salgın hastalıklar gösterilebilir. Bu gibi gerekçelerle Bünyan kazası hapishanesinde de firar olaylarının gerçekleştiği olmuştur. 9 Ocak 1912 tarihindeki olayda cinayet suçundan yargılanan Tuzhisar köyünden Mehmet Çavuş, Mehmet Çavuş'un kardeşi Gazi, Gazi'nin arkadaşı Abbas ve Ali isimli şahıslar, diğer mahkûmlar hapishanenin bahçesindeyken hapishanenin tuvalet duvarını delerek firar etmişlerdir. Firarilerden Abbas ve Ali yakalanmış, diğer firariler ise kaçmaya muvaffak olmuşlardır. Ancak onlar da altı gün sonra yakalanıp tekrar cezaevine getirilmişlerdir²³³.

2.3. İncesu Kazası Hapishanesi

2.3.1. İncesu Hapishanesi Fiziki Yapısı

İncesu'da hapishane kavramının ne zamandan beri kullanılmaya başladığı ve hapishanenin tam olarak ne zamandan beri var olduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte 1902 yılında hapishanede huzurun ve asayişin sağlanması adına hapishaneye bir gardiyan görevlendirilmesi yönünde yazılan bir yazı ile bu tarihten önce de İncesu'da bir hapishanenin bulunduğunu anlamaktayız²³⁴.

1916 yılına kadar hapishane olarak kullanılan mekânların tamamen yöre halkından kiralanan hanelerden ibaret olduğu anlaşılmaktadır. İncesu kazası hapishanelerinden birinin Camikebir mahallesindeki hükümet dairesi, diğerinin ise Bulgurcu mahallesindeki bir evin hapishane yapıldığı görülmüştür. Dönem içerisinde bu adı geçen hapishanelerde mahkûm ve mevkufların birlikte kaldıkları anlaşılmıştır. Bunun nedeni ise tutuklu ve hükümlülerin ayrı ayrı kalacakları bir mekânın bulunmayışıdır²³⁵.

2.3.2. İncesu Hapishanesi'nin Tamir ve Tadilatı

İncesu hapishanesi hükümet konağının alt kısmında bulunan bir bölümden ve kiraya tutulan bazı hanelerden ibarettir. Bu mekânlar zaman zaman tamire muhtaç bir hale gelmiştir. İncesu kazası hapishanesinin tamir ve tadilatı hakkında tespit edilen ilk kayıt 17

²³³ BOA. DH. MB. HPS. 147/11-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 147/11-2.; BOA. DH. MB. HPS. 147/11-3.

²³⁴ BOA. DH. MKT. 605/4-1.

²³⁵ BOA. DH. MB. HPS. 27/31-1-1.

Nisan 1913 tarihlidir. 1913 tarihli kayıta yapılacak tamir ve tadilat için gerekli olan malzeme ücreti çıkarılmıştır. Bu durum mutasarrıflık birimlerince Dâhiliye Nezareti'ne gönderilen belgelerden anlaşılmıştır²³⁶. Bkz. Tablo-28.

Tablo-28: Kayseri Sancağı'na Bağlı İncesu Kazası Hapishanesi'ne Ait Tamir ve Tadilat Giderleri.

Malzeme	Amele ve Nakliye	Tul		Arzı	Testi	Kıyye	Adet	Bir Yük	Çuval	Malzeme Fiyatı
		Metre	Santim	Santim	Santim	Atık		Öküz Arabası	Adedi	Kuruş
Acı Kireç						300		1	3	75
Duvar Taşı			2	2	2		50	1		5
Oltu Taşı		1		3	2		10	1		10
Dere Kumu						150		1		5
Karfiçe						1				4
Bezir Yağı						1				5
Manda Araba Ücreti	600									
Öküz Araba Ücreti	500									

Kaynak: BOA. DH. MB. HPS. 13/16-2-1.

27 Kasım 1918 tarihinde İncesu hapishanesinin yeniden tamire muhtaç bir halde olduğu anlaşılmaktadır. Mutasarrıflık aracılığıyla hapishane içerisinde incelemeler yapılmıştır. Yapılan incelemeler neticesinde masraf bedelleri çıkarılmıştır. Tamir için 1000 kuruşluk bir meblağ Mutasarrıflık vasıtasıyla Dâhiliye Nezareti'nden talep edilmiştir. Akabinde talep edilen 1000 kuruş hapishaneye 1 Ekim 1918 tarihiyle teslim edilmiştir. Hapishane için gerekli görüldüğü takdirde talep edilecek ek ücretlerinde karşılanacağı Dâhiliye nezaretince beyan edilmiştir²³⁷.

2.3.3. İncesu Hapishanesi Mahkûm Kayıtları

İncesu Hapishanesinin mahkûmlarına dair ilk kayıt 1917 tarihlidir. Bu doğrultuda 9 Aralık 1917 tarihinde İncesu kazası hapishanesinde bulunan mahkûmların hangi suçtan dolayı mahkûm edildiklerine dair olan yoklama cetvelleri Dâhiliye Nezareti'ne teslim edilmiştir. bu dönemde İncesu hapishanesinde tutuklu olan mahkûmun bulunmadığı tespit edilmiştir. Hapishane içerisinde cünha suçuyla mahkûm edilen 4 kadın ve 14 erkeğin bulunduğu anlaşılmıştır. Ayrıca cinayet suçuyla mahkûm olan 1 erkek bulunduğu ve

²³⁶ BOA. DH. MB. HPS. 147/87-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 13/16-2-1.

²³⁷ BOA. DH. MB. HPS. 14/57-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MB. HPS. 14/57-2.; BOA. DH. MB. HPS. 14/57-2-2.

toplamda hapisane içerisinde 4 kadın 15 erkek mahkûmun yer aldığı anlaşılmıştır²³⁸. Bkz. Tablo-29.

Tablo-29: 1917 Tarihli İncesu Hapishanesi'nin Yoklama Cetveli.

Açıklama	Tutuklu		Kabahatten		Cünhadan		Cinayetten		Hükümlü ve Tutuklu Toplam	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
İncesu Kazası Hapishanesi'nde Bulunan Mahkûmlar	0	0	0	0	4	14	0	1	4	15

Kaynak: BOA. DH. MB. HPS. 32/16-11-1.

27 Aralık 1917 tarihinde ise hapishanenin içerisinde toplamda 7 mahkûmun bulunmaktadır. Bu mahkûmlardan biri kadın, 6'sı erkektir. Erkeklerden 5'i hüküm giyerken 1'inin yargılaması devam etmektedir²³⁹.

11 Temmuz 1918 tarihinde hapisane ile askeri kurumlar arasında yapılan yazışmaya göre hapisane olarak kullanılan mekânların yöre ahalisinden aylık ödenerek kiralanmış haneler olduğu anlaşılmaktadır. 1918 yılında hapisane olarak kullanılan hanenin aylık kira bedeli 30 kuruştur. Konut sahibinin kirayı az bulması nedeniyle kısa zaman sonra kira bedeli 40 kuruş yapılmıştır. Yılın sonuna doğru ise ev sahibinin itirazları neticesinde kira bedeli 100 kuruşa çıkarılmıştır²⁴⁰.

2.3.4. İncesu Hapishanesi Görevlileri

İncesu hapishanesi olarak ifade edilen hükümet konağı ve kiralanmış mekânlara da gardiyan atamaları dönem dönem yapılmıştır. İncesu hapishanesi memurları hakkında ilk kayıt 1902 yılında yazılan bir yazı ile tespit edilmiştir. 1902 yılında hapishanede huzurun ve asayişin sağlanması adına hapisaneye bir gardiyan görevlendirilmesi gündeme gelmiştir. Bu doğrultuda mutasarrıflık biriminden Dâhiliye Nezareti'ne İncesu'daki hapisaneye gardiyan görevlendirilmesi ve bu gardiyana da 150 kuruş maaş bağlanması talep edilmiştir. Bu talebe cevap olarak Ankara Valisi Vekili Emin Bey aracılığıyla gelen yazıda böyle bir talebin kendilerine ulaşmadığı için talep edilen gardiyanın atamasının yapılamayacağı belirtilmiştir. Diğer kaza hapisaneleri için ise 1880 kuruş para ayrılmış ve bu para ekim ayı içerisinde hapisanelerde kullanılmak üzere mutasarrıflığa gönderilmiştir²⁴¹.

²³⁸ BOA. DH. MB. HPS. 32/16-11-1.

²³⁹ BOA. DH. MB. HPS. 27/31-1-1.

²⁴⁰ BOA. DH. MB. HPS. 47/28-2.

²⁴¹ BOA. DH. MKT. 605/4-1. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MKT. 605/4-2.; BOA. DH. MKT. 605/4-3.

1910 yılına gelindiğinde İncesu hapishanesi memur ve gardiyanlarının maaşları önceden de olduğu gibi 150 kuruştan hesap edilmiştir. Erkek gardiyan ile kadın gardiyanın maaşları eşit olarak devlet tarafından aylık olmak suretiyle ödenmiştir²⁴². Bkz. Tablo-30.

Tablo-30: İncesu Kazası Hapishanesi'nde Görevli Olan Gardiyan Maaşını Belirten Cetvel.

Açıklama	Adet	Aylık Maaş	
		Aylık	Toplam
İncesu Kazası Gardiyanı	1	150	300

Kaynak: BOA. DH. MB. HPS. M. 52/25-6.

Aynı yıl içerisinde İncesu erkek hapishanesinde gardiyanlık görevine Mevlut Efendi atanmıştır. Mevlut Efendi getirildiği bu görevi 6 Ağustos 1910 ve 29 Temmuz 1913 yılları arasında yapmıştır. Mevlut Efendi'ye ne kadar maaşın ödendiği tespit edilememiştir. 1913 yılında Mevlut Efendi'den sonra bu vazifeye M. 30 Temmuz 1913 tarihiyle Rasim Efendi atanmıştır. Rasim Efendi'ye bu memuriyeti için aylık 150 kuruş ödendiği anlaşılmıştır²⁴³. Bkz. Tablo-31.

Tablo-31: İncesu Hapishanesi'nde Çalışan Gardiyanlara Ait Cetvel.

Memurun İsmi	Memuriyet Görevi	Memuriyete Başlama Tarihi	Memuriyetin Bitiş Tarihi	Aldığı Maaş
Mevlüt Efendi	Gardiyan	R. 24 Temmuz 1326 M. 6 Ağustos 1910	R. 16 Temmuz 1329 M. 29 Temmuz 1913	
Rasim Efendi	Gardiyan	R. 17 Temmuz 1329 M. 30 Temmuz 1913	-	Dönem içerisinde uygun görülen maaş 150 kuruştan hesap edilmiştir.

Kaynak: BOA. DH. MB. HPS. 88/27-8.

1917 yılına gelindiğinde Mahkûmların emniyet ve muhafazaları için İncesu kazası hapishanesinde bir erkek ve bir kadın gardiyanın bulunduğu izahat varakalarından tespit edilmiştir. Hapishane müdürü veya gardiyanın ismi belgede belirtilmemiştir. İki gardiyanın bulunduğu birinin erkek mahkûmlar için diğerinin kadın mahkûmlar için olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca kâtip ve gardiyan sayısı hakkında bir bilgi elde edilememiştir²⁴⁴.

2.3.5. İncesu Kadın Hapishanesi

İncesu kadın hapishanesi ile ilgili bilgi veren ilk kayıt kayıt 1901 tarihlidir. 1901 yılındaki bilgilere göre İncesu'da kadınlara mahsus bir hapishane bulunmamaktaydı. Fakat yargılamalar neticesinde suçu sabit görülen kadınların hapishane olarak uygun görülen konutlarda tutuldukları görülmüştür. Bu konutlar hane sahiplerinden kiralanmıştır. Konut sahiplerine kira bedelini devlet ödemiştir. Ancak konuttan hapishaneye dönüştürülen bu

²⁴² BOA. DH. MB. HPS. M. 52/25-6.

²⁴³ BOA. DH. MB. HPS. 88/27-8.

²⁴⁴ BOA. DH. MB. HPS. 27/31-1-1.

evlerde mahkûmlar layıkıyla muhafaza edilememiştir. Bundan dolayı kadınlar için ayrı bir hapisane yapılması gereği duyulmuştur. Bu doğrultuda sancak birimlerinden yönetim merkezlerine çeşitli yazışmalar yapılmıştır. Ancak sancak biriminin bu talepleri Dâhiliye Nezareti tarafından bütçe yetersizliği gerekçe gösterilerek uygun bulunmamıştır. Uygun bulunmayan bir diğer husus da geçici olarak kullanılacak hapisaneye bir adet gardiyan görevlendirilmesi ve haneye ödenecek olan üç mecdiye kira bedelinin karşılanamayacak olmasıdır²⁴⁵.

Ankara vilayetince dikkat çekilen bir diğer konu ise kadın hapisanesi bulunmayan kazalardaki cünha ve cinayet suçundan yargılanan kadın mahkûmların diğer mahallerdeki hapisanelere nakilleridir. Nakillerden sonra hapisane bulunmayan kazalarda az masrafla birer kadın hapisanesinin inşa edilmesi yönünde karar alınmıştır. Hapisane inşası uygun görülmeyen yerlerde ise kira ödenerek hapisane olarak kullanılacak konutlara ise sadece 19 kuruş ödenebileceği kararlaştırılmıştır. Buralarda görevlendirilecek kadın gardiyanlara ise 38 kuruş ödeme yapılmıştır.²⁴⁶

Her ne kadar 1901 yılında İncesu'da bir kadın hapisanesi inşa edilmesi gündeme getirilmişse de İncesu'da kadınlara özel bir hapisane inşa edilememiştir. Bunun kanıtı da sonraki yıllara ait arşiv belgelerinde kadınlara ait herhangi bir hapisaneden bahsedilmemiş olması ve halen kadınlar için kiraya tutulan hanelerin hapisane olarak kullanılmasına devam edilmesidir. 1918 yılına gelindiğinde İncesu kazasında kadın hapisanesi için kiraya tutulan hanelere 40 kuruş kira bedeli verilmiştir. Ancak bu verilen para ihtiyacı karşılayamadığı için bu kira bedeline ek olarak 30 kuruş daha talep edilmiştir. Ancak bu talepler Dâhiliye Nezareti'nce uygun bulunmamıştır²⁴⁷.

²⁴⁵ BEO. 1745/130819-2.

²⁴⁶ BEO. 1745/130819-2. Ayrıca Bkz. BOA. DH. MKT. 2568/68.; BOA. BEO. 1766/132445-2.; BOA. DH. MKT. 2594/ 83.; BOA. BEO. 1766/132445-1.; BOA. BEO. 1745/130819-1.

²⁴⁷ BOA. DH. MB. HPS. 47/28-1.

SONUÇ

Ceza, toplumdaki ahlaki değerlerin korunabilmesi ve asayişin temin edilebilmesi açısından kişilere uygulanan maddi ve manevi yaptırımdır. Cezalar zamana ve mekâna göre değişmektedir. İslamiyet döneminde kısas, diyet, kan bahası ödemek gibi cezalar verilmiş olsa da Osmanlı'da bu cezalar hapis, sürgün, idam, kalebent ve para cezası olarak değişiklik göstermiştir. Çalışmamız gereği hapis cezası hakkında tespit edilen veriler ortaya konmuştur. Bu kapsamda hapis cezası ile suçlu şahıslar kapatılarak ıslah edilmeye çalışılmıştır. İlk çağlardan başlamak suretiyle özellikle Roma, Grek, Sümer, Babil, Asur ve İranlılarda hapis cezasının uygulandığı görülmekle birlikte günümüz anlayışında bir hapis cezasının verilmediği tespit edilmiştir. Bu bağlamda suçlu şahıslar belirli bir süre kapatılmıştır. İslamiyet döneminde hapishane adı altında bir kurum ve kuruluş bulunmazken bu cezanın belirli mekânlarda verildiği görülmüştür. Peygamber ve dört halife zamanında hapis cezasının verildiği mekânlar kapalı kuyular, imam evleri ve mescitler olmuştur. Hz. Ömer ile birlikte hapishane için kullanılmak üzere bir hane satın alınmış ve mahkûmlar burada hapsedilmiştir. Akabinde Hz. Ali zamanında Muhayyes adında bir hapishane inşa ettirilmiştir. Avrupa'da ise ilk hapishanenin 1595 yılında kurulduğu anlaşılmıştır. Özellikle bu hapishanenin kurulmasındaki amaç şehirdeki yoksul, dilenci ve hırsızları üretime dâhil edip iş gücünden faydalanmak olmuştur. Osmanlı Devleti'nde ise hapis cezası bulunmakla birlikte ilk etapta hapishane adı altında bir kurum ve kuruluş bulunmamıştır. Hapis cezasıyla yargılanacak suçlular kale burçlarında, mescitlerde, imam evlerinde, zindanlarda ve tomruklarda yargılanmıştır. Tanzimat ile birlikte hapishaneler ıslah edilmeye çalışılmış ve bu konuda bazı adımlar atılmıştır. Hükümet konaklarının bodrum katları hapishane olarak belirli dönemlerde kullanılmaya başlanmıştır. 1851 de ceza kanunu çıkarılmış bu ceza kanunu ile hapishanelere de değinilmiştir. 1870 yılına gelindiğinde ise resmi olarak ilk hapishane İstanbul'da kurulmuştur.

Her vilayet ve sancakta olduğu gibi Kayseri sancağında da suç ve cezanın artmasıyla birlikte hapis cezası alan mahkûmların da sayılarında artışlar olmuştur. Kayseri sancağında hapis cezasının uygulandığı mekân ise Kayseri kalesi olarak kayıtlara geçmiştir. 16. yy.'dan başlamak suretiyle kale, mahkûmların barındığı bir hapishane görevini üstlenmiştir. Bu bağlamda çalışmamız dâhilinde Kayseri merkez ve kaza hapishaneleri, arşiv kaynakları ışığında incelenmiş ve açıklanmaya çalışılmıştır. İlk olarak Kayseri hapishanesinin yıllara göre fiziki yapısı incelenmiş ve krokiler ile birlikte

açıklanmıştır. Akabinde hapisane olarak kullanılan bu kalenin tamir, tadilatları ve inşaatları ele alınmıştır. Bu kapsamda hapishanenin ihtiyacı olan tamir ve masraf bedelleri Mutasarrıflık aracılığıyla yapılan incelemeler neticesinde raporlar eşliğinde Dâhiliye Nezareti'ne gönderilmiş ve harcanacak paralar bu merciden talep edilmiştir. Uygun görülen masraf bedelleri de dâhiliye aracılığıyla Mutasarrıflığa iletilmiştir. Ayrıca Kayseri'de hapisane olarak kullanılan mekânların sadece kaleden ibaret olmadığı farklı dairelerin bu amaçla devlet tarafında kiralandığı tespit edilmiştir. Devlet bu tutulan binalara aylık olarak bir kira bedeli biçmiş ve düzenli şekilde ödemelerini yapmıştır. Aynı zamanda kira bedelleri dışında devlet hapisane için bazı ödeneklerde bulunmuştur. Kuşkusuz bunlardan ilki hapishanenin tamir ve tadilatı için gönderilen ödenekler olmuştur. Bunlar dışında hapishanenin görevlilerinin aldıkları maaşlar, mahkûmların iaşeleri, nakledilen mahkûmların yol masraf bedelleri devlet tarafından karşılanmıştır. Maaşı devlet tarafından ödenen bu memurların atamaları ve azledilme işlemleri de devlet eliyle yapılmıştır. Bu kapsamda işinin ehli ve adalet işlerinden anlayan adamların seçilmesi bir kural haline getirilmiştir. Kayseri hapisanesi gardiyan, müdür ve ya kâtip gibi hapishanenin bünyesinde çalışan memurlar için de bu kural kuşkusuz geçerli olmuştur. Ancak zaman zaman hapisane içerisinde memurların olumsuz tutumları ile karşı karşıya kalınmıştır. Bu suiistimaller devlet tarafından cezasız bırakılmamıştır. Ceza alan memurlar yargılanmış gerekli cezayı almış ve görevinden azledilmiştir.

Hapisane memurlarının bir diğer görevi ise kayıt defterlerini tutmak olmuştur. Bu kayıtlar zaman zaman aksatılmış olsa da kayıt defterleri hapishanedeki mahkûmların adedini ismini, işledikleri suçları, hapsedildikleri tarihleri ve mahkûmiyetlerinin bitiş tarihi bu kayıtlar altında toplanmıştır. Ayrıca hapishanede meydana gelen firar hadiseleri de bu kayıt defterlerinde yer almıştır. Hem yakalanan hem de yakalanamayan mahkûmlar burada isimleriyle birlikte yazılmış, yakalanamayan mahkûmların yakalanamama sebepleri, yakalananların ise yakalandıkları tarihler bu defterler sayesinde tespit edilmiştir. Kayseri hapisanesi mahkûmlarına bakıldığında buradaki mahkûmların sadece hapis cezasıyla yargılanmadığı kürek, idam, kalebent cezası ile yargılananların da bir süre burada tutulduğu tespit edilmiştir. İdam cezası alan mahkûmun infazının burada yapıldığı, kürek ve kalebent mahkûmlarının kendi cezalarına uygun mahallere nakledildikleri anlaşılmıştır. Ayrıca hapisane içerisindeki suçlara bakıldığında mahkûmların gasp, cinayet, vatana ihanet ve silah insan kaçakçılığı suçlarından yargılandıkları görülmüştür. Özellikle vatana ihanet suçu ile divân-ı harp hapisanesinde yargılanan mahkûmlardan neredeyse

tamamının ihtilal tertip etmek isteyen Ermeni vatandaşlar olduğu tespit edilmiştir. Divân-ı harp hapishanesinde yargılanan bu mahkûmlar aldıkları cezaya göre hapishanede tutulmuştur. Bunların dışında Kayseri hapishanesinin sağlık koşulları açısından çok uygun bir yapıda olmadığı içerisinde ayrıca bir hastanenin bulunmadığı tespit edilmiştir. Hasta mahkûmların tedavi edilmeleri için taşraya çıkarıldıkları anlaşılmıştır. Hastane yapılması için belirli adımlar atılmış olsa da bunların sonuçsuz kaldığı görülmüştür. Hapishanenin içerisinde hasta mahkûmların ilaç ve tedavi masraflarının devlet eliyle karşılandığı, taşraya tedaviye gönderilen mahkûmlar hakkında hapishaneye malumatların verildiği kayıtlar ışığında gözlemlenmiştir.

Kayseri hapishanesinde bulunan mahkûmlar belirli sebeplerle dönem dönem nakledilmişlerdir. Bu nakiller ilk etapta kürek ve kalebent mahkûmlarını kapsıyor olsa da hapishane içerisinde huzursuzluk çıkarıp, mahkûmlar için tehlikeli görülen şahısların da farklı beldelere gönderildiği tespit edilmiştir. Her ne kadar Kayseri hapishanesinden diğer hapishanelere nakiller yapılıyor olsa da bu nakiller tek yönde olmamıştır. Bu bağlamda farklı hapishanelerden Kayseri hapishanesine nakledilen mahkûmlarında var olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca hapishanedeki nakillerin bazen de özel sebeplerden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Mahkûmun ailesinin talepleri ve ya mahkûmun hasta olması bu naklin zeminini oluşturmuştur. Tahliyeler ise mahkûmiyet süresi biten mahkûmların özgürlüğüne kavuşturulması olarak nitelendirilmiştir. Tahliye için ilk şart mahkûmiyet süresi olsa da dönem dönem padişah değişikliği ile umumi afların da yapıldığı görülmüştür. Hasta mahkûmlar için ayrıca bir af talebi olduğu ve bu talep ile yapılan incelemeyle mahkûmun tahliye edildiği anlaşılmıştır.

Her hapishanede olduğu gibi Kayseri hapishanesinde de firar hadiseleri meydana gelmiştir. Firar hadiseleri ilk olarak hapishanedeki olumsuz hava şartları ve mahkûm nüfusunun fazlalığından kaynaklandığı görülmüş olsa da bazen de hapishane içerisindeki memurların olumsuz tutumları bu olayları tetiklemiştir. Gerek rüşvet almak gerek mahkûmları zamanında tahliye etmemek gibi sebepler mahkûmları firara iten en önemli sebep olmuştur.

Kayseri sancağı merkez hapishanesinde sadece erkek mahkûmlar kapatılmamıştır. Kayseri kalesinde kadınlara ait hapishanenin de var olduğu 1911 tarihli yazı ile tespit edilmiştir. Ayrıca 1918 tarihli kroki ile kadın hapishanesinin görüntüsü açıkça ifade edilmiştir. Kadın hapishanesinin memurları, tamir ve tadilatı, sağlık koşulları hakkında ayrıntılı bilgiler elde edilmiştir. Bu bilgiler dâhilinde hapishanenin gardiyanlarının aldıkları

maaşlar ve görev süreleri, hapishanenin tamiri için harcanan meblağlar hakkında veriler elde edilmiştir. Ayrıca kadın hapishanesine ait hastanenin de olmadığı tespit edilmiştir.

Çalışmamızın son bölümünde Kayseri hapishanesine bağlı kaza hapishaneleri hakkında veriler toplanmış ve sunulmuştur. Buna bağlı olarak ilk etapta Develi kazası hapishanesi incelenmiştir. Fiziki yapısından başlamak suretiyle hapishanenin tamir ve tadilatı, memurları, kayıt defterleri, sağlık koşulları, hapishane olarak kullanılan mekânlar, kadın hapishanesi konuları ele alınmıştır. Bundan başka hapishanede firar eden mahkûmlar ve bu mahkûmlara ait defterler incelenmiştir. Develi’de bir hapishanenin oluşuna dair ilk kayıt 1903 tarihli yazı ile tespit edilmiştir. Ayrıca 19. yy’da hükümet konağının bodrum katının bir süre hapishane olarak kullanıldığı kayıtlara geçmiştir. Develi hapishanesi de zaman zaman tamir ve tadilata ihtiyaç duymuş, bu ihtiyaçlar devlet tarafından karşılanmıştır. Tıpkı tamir ve tadilatlarda olduğu gibi memur maaşları da devlet tarafından karşılanmıştır. Develi hapishanesi gardiyan maaşları çalışmamızda tablolar ile ifade edilmiştir. Hapishane dışında kiraya tutulan hanelere verilen aylık kira bedeller, hanenin sahibi gibi bilgiler tespit edilmiştir. Ayrıca kayıt defterleri ile hapishanedeki mahkûmların hangi suçtan yargılandıkları ele alınmıştır. Hapishanenin sağlık koşullarına bakıldığı zaman ayrıca bir hastanenin bulunmadığı anlaşılmıştır. Kadın hapishanesi hükümet konağı dâhilinde olmadığı ve kiraya tutulan bir haneden ibaret olduğu tespit edilmiştir. Burada mahkûmların asayişinin temin edilmesi için kadın gardiyanlar görevlendirilmiştir. Ayrıca konu dâhilinde Develi hapishanesinden firar eden 282 mahkûm hakkında defter kaydı tespit edilmiştir. Bu kayıta yakalanamayan mahkûmlar isimleri ile birlikte verilmiş ve yakalanamama sebepleri izah edilmiştir. Yakalanan mahkûmlar ayrı bir kayıt ile verilmiş. Mahkûmların isimleri ve yakalandıkları tarihler bu listede açıklanmıştır.

Bünyan kazası hapishanesi ile tespit edilen ilk kayıt 1910 tarihli yazı ile ortaya çıkarılmıştır. Bu tarih ile bundan öncede Bünyan’da bir hapishanenin var olduğu anlaşılmıştır. Bünyan hapishanesinin kiraya tutulan hanelerden ibaret olduğu araştırmamız neticesinde tespit edilmiştir. Çünkü herhangi bir hapishanenin fiziki yapısından bahsedilmemiştir. Sadece tutulan haneler ve bu hanelere verilen kira bedelleri ifade edilmiştir. Ayrıca Bünyan hapishanesi hakkında hapishanenin memurları, kayıt defterleri, hapishanedeki firar olayları, sağlık koşulları ve kadın hapishanesi hakkında elde edilen veriler başlıklar altında toplanmıştır. Akabinde İncesu kazası hapishanesi hakkında kaynaklar incelenmiş ve bu kaynaklar ile birlikte hapishane hakkında ilk kayıt 1901 yılında yazılan bir yazı ile tespit edilmiştir ve bu tarihten öncede İncesu’da bir hapishane olduğu

anlaşılmıştır. Ancak bu hapishanenin de tıpkı Bũnyan hapishanesi olduğu gibi kiraya tutulan hanelerden ibaret olduğu fiziki yapısıyla alakalı bir kayıt bulunmadığından anlaşılmıştır. Bunun dışında hapishanenin tamir ve tadilatı hakkında veriler toplanmış, hapishanedeki mahkũmlarla alakalı kayıt defterleri incelenmiş ve hapishane memurları ile İncesu kadın hapishanesinin durumu ortaya çıkarılmıştır. İncelenen belgeler neticesinde konular tarihe ve olaylara gũre sıralanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA

1. Arşiv Belgeleri

1.1. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Dâhiliye Nezareti Hapishaneler Müdüriyeti (DH. MB. HPS.): 16/7/1; 16/7/2; 16/7/2/1; 16/7/3; 16/7/3/1; 44/16/2; 44/16/3; 44/16/4; 44/16/6; 45/44/1; 45/44/2; 45/44/3; 45/44/4; 59/1/1; 59/1/2; 91/31/1; 91/31/2; 91/31/3; 91/31/4; 91/31/5; 91/31/6; 91/31/7; 91/31/8; 115/19; 143/71/2; 147/11/1; 147/11/2; 147/11/3; 13/16/5; 32/8/1; 32/8/2; 32/8/3; 60/6/2; 60/6/3; 85/91/1/1; 85/91/2; 146/18/1; 85/38/2; 85/61/1; 85/61/2; 85/61/3; 88/27/1; 88/27/2; 88/27/4; 88/27/5; 88/27/6; 88/27/8; 88/27/9; 91/6/2; 94/3/1; 94/3/2; 94/3/3; 96/30/1; 96/30/2; 156/83; 160/26; 14/72/1; 14/72/2/1.; 14/72/2/2.; 81/41/1; 81/41/2; 81/41/3; 101/9/2; 101/9/3; 101/9/4; 101/9/5; 101/9/6; 101/9/7; 101/9/8; 101/9/9; 101/9/10; 101/9/11; 7/4/1; 7/4/2; 7/4/3/1; 7/4/3/2; 7/4/4/1; 7/4/4/2; 7/4/5/1; 7/4/5/2; 8/14/1; 8/14/2; 8/14/2/4; 8/68/1; 8/68/2; 8/68/3; 8/68/4; 8/68/5; 8/68/6; 8/68/7; 8/68/8/1; 8/68/8/2; 11/58/1; 11/58/2/2; 14/70/1; 14/70/2; 14/70/3; 15/22/1; 15/22/2; 15/22/3; 15/23/1; 15/23/2; 16/23/2; 16/41/1; 16/41/3; 16/41/4/1; 16/41/5; 16/41/6; 16/41/8; 17/43/1; 17/43/2; 17/43/3; 17/43/4; 17/43/10; 17/43/11; 17/43/12; 17/43/13; 17/43/14/1; 17/43/14/2; 48/9/2; 74/46/4; 115/23/1; 115/23/2; 120/16/2; 120/16/3/1; 120/16/3/2; 120/16/4; 151/14/1; 156/92/1; 156/92/1/2; 162/53/1; 162/53/2; 14/57/1; 14/52/2; 14/57/2/2; 47/28/1; 47/28/2; 147/87/1; 145/38/1/1; 98/28/1/1; 98/28/2/1; 116/44/1; 116/44/3; 150/38/8; 1/34/1; 1/34/2; 6/11/1; 6/11/2/1; 6/11/2/2; 6/11/3; 75/8/1; 75/8/2; 66/13/1/1; 66/13/2/1; 66/13/2/2; 66/13/3/1; 66/13/4; 66/13/5; 97/20/1/1; 97/20/2; 97/20/3; 97/20/4; 97/20/5; 103/39/1; 103/39/2; 104/14/1; 104/14/2; 104/14/3; 104/14/4; 106/6/1; 106/6/2; 106/6/3; 106/6/4; 106/6/5; 106/6/6; 106/31/1; 106/31/2; 106/31/3; 108/4/1; 108/4/2; 108/4/3; 109/17/1; 35/93/2; 35/93/3; 35/93/4; 35/93/5; 35/93/6; 35/93/8; 35/93/9; 35/93/10; 35/93/11; 35/93/12; 36/13/2; 36/13/3; 36/13/4; 36/13/5; 36/13/6; 36/13/7; 36/13/8; 36/13/10; 36/13/11; 36/13/12; 36/13/13; 56/66/1; 56/66/2; 57/25/1; 57/25/2; 57/25/2/2; 64/67/1; 64/67/2/1; 64/67/2/2; 84/4/1; 84/4/2; 116/44/2; 32/16/5; 116/43/3; 14/72/1; 14/72/2; 27/31/1; 27/31/4/2; 74/46/2; 74/46/3; 56/66/1; 56/66/2; 27/31/5; 145/38/1/1; 63/33-1 ve 63/33-3.

Dâhiliye Nezareti Hapishaneler Müdüriyeti Müteferrik (DH. MB. HPS. M.): 32/71/2; 32/71/3; 32/71/4; 32/71/4/1; 32/71/5; 32/71/5/1; 32/71/6; 32/71/6/1; 32/71/8; 32/71/8/1; 32/71/9; 32/71/10; 33/117/4; 31/37/1; 31/37/2; 32/16/11/1; 32/16/11/2; 32/16/12; 32/16/13; 27/31/5; 34/39/2; 13/16/1; 13/16/1/3; 13/16/1/2; 33/117//1; 33/117/2; 34/39/2; 52/25/6 ve 47/5/1.

Bâb-ı Ali Evrak Odası (BEO): 406/30446; 4211/315800; 1745/130819/1; 1745/130819/2; 1766/132445/1; 1776/132445/2; 1250/93714/1/1; 1250/93714/2 ve 3163/237191/1.

Dâhiliye Nezareti Mektubi Kalemi (DH. MKT.): 650/30/1/2; 2780/80/1/1; 404/24/1/2; 1156/40/1; 2511/37, 69/24/1; 69/24/3; 1137/23/3; 1522/61/1; 1528/71; 1533/51; 1596/55/1; 1596/55/1/2; 605/4/1; 605/4/2; 605/4/3; 2568/68; 2594/83; 1721/87/1/1; 2366/65/1/1; 2613/118; 1732/28/1/1; 1788/47; 69/24/2/2; 69/24/3/2; 69/24/3/3; 69/24/3/4; 69/24/3/5; 1522/61/1; 495/43/1; 495/43/2.; 2808/7/1/1.; 2808/7/2.; ve2808/7/2/2.

Dâhiliye Nezareti Islahat (DH. TMIK. S.): 72/78/1/2; 63/33/1; 63/33/2/1; 63/33/4; 63/52/1; 50/41/1; 50/41/2; 50/41/3; 67/36/1 ve 67/36/2.

Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti 2.Şube (DH. EUM. 2.ŞB.): 49/40/1/1; 49/40/2/1; 49/40/3; 49/40/4; 9/2/1; 9/2/2; 64/30/1; 81/17/1 ve 81/17/2.

Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Asayiş Kalemi (DH. EUM. AYŞ.): 49/28/1/2; 49/28/2; 49/28/3; 49/28/4; 49/28/5 ve 49/28/6.

Dâhiliye Nezareti İdare (DH. İD.): 192/1/2/1; 192/2/2/1; 6/18/1 ve 6/18/2.

Dâhiliye Nezareti Kalemi Mahsus (DH. KMS.): 52/2/29/1;

Dâhiliye Nezareti Siyasi Kısım (DH. SYS.): 111/8/1; 111/8/2; 51/1/15/1; 51/1/15/2/2; 51/1/15/3/1; 51/1/15/4; 51/1/15/5; 51/1/15/6; 51/1/15/7; 51/1/15/8; 51/1/15/9;

Dâhiliye Nezareti Muamelat (DH. TMIK. M.): 228/46/1/1; 228/46/1/2; 255/57/1/2 ve 27/57/1.

Şurayı Devlet (ŞD.): 1374/64/1; 272/50/1/1; 272/50/2/1; 272/50/3; 272/50/4 ve 1374/27.

Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Altıncı Şube (DH. EUM. 6.ŞB.): 40/2/1.; 40/2/2.; 49/73/1; 49/73/2 ve 53/17.

Dâhiliye Nezareti Şifre Kalemi (DH. ŞFR.): 367/123/1/2; 53/43/1; 53/285/1; 54/111/1; 54/200/1; 477/91/1; 650/11/1;482/19/1; 486/95/1; 471/96/1; 53/238; 54/79; 54/97 ve 96/46.

Hariciye Nezareti Umur-u Hukukiye (HR. UHM.): 76/24/1.

Dâhiliye Nezareti Umur-ı Mahalliye ve Vilayet Müdürlüğü (DH. UMVM.):161/6/1 ve 161/6/2.

Dâhiliye Nezareti Muhaberat-ı Umumiye İdaresi Muhtalita Müdüriyeti (DH. MUI.): 25/2/13/1/2; 25/2/13/2; 25/2/13/3; 25/2/13/4; 25/2/13/5/1 ve 25/2/13/6.

Hariciye Nezareti Tahrirat (HR. TH.): 332/69/1; 332/69/2; 332/69/3, 332/70/1; 332/70/2; 332/70/3 ve 332/70/4.

Zaptiye (ZB): 399/103; 399/114; 399/130/1; 399/130/2; 399/130/3/1; 130/3/2; 399/130/4/1; 399/130/4/2; 399/130/5 ve 399/133.

Adliye ve Mezahib (İ. AZN.): 68/4/1/1 ve 68/4/2.

İrade Dahiliye (İ.DH.): 01396/3/1 ve 01396/4/1.

Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Muhaberat ve Tensikat Müdüriyeti (DH. EUM. MTK.): 68/11/1 ve 68/11/2.

2. Tetkik Eserler

2.1. Kitaplar

BOZKAYA, Kemal, *Osmanlı'nın Mahpesten Modern Hapishanelere Geçiş Süreci*, İstanbul 2004.

CÖMERT, Hüseyin, *19. YY'da Kayseri*, Mazaka Yayıncılık, Kayseri 2019.

DENKTAŞ, Mustafa, "Kayseri'de Yıkılan Anıtlarımız", Erciyes Üniversitesi Yayınları, II. Katalog, 1918.

ERGÜDEN, Işık, *Hapishane Çağı Kapatılan İnsan*, Sel Yayıncılık/ Red Kitaplığı, İstanbul 2017

GÜNDÜZ, Tufan, *Osmanlı Teşkilat Tarihi*, Grafiker Yayınevi, Ankara 2012.

HÜLAGÜ, Metin, *İslam Hukukunda Hapis Cezası*, Red Yayıncılık, Kayseri, 1996.

İNBAŞI, Mehmet, *16. YY. Başında Kayseri*, Kayseri İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Kayseri 1992.

KARAL, ENVER ZİYA, *Osmanlı Tarihi*, C. V., Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2011.

KARAL, ENVER ZİYA, *Osmanlı Tarihi*, C. VI., Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2011.

ÖZBEK, Yıldırım-ARSLAN, Celil, *Kayseri Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri*, C. 1, Kayseri 2008.

PAMUK, Şevket, *Osmanlı-Türkiye İktisadî Tarihi 1500-1914*, İletişim Yayınları, İstanbul 2015.

YILDIZ, Gültekin, *Mapushane: Osmanlı Hapishanelerinin Kuruluş Serüveni (1839-1908)*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2012.

2.2. Makale ve Tebliğler/Bildiriler

AKGÜNDÜZ, Said Nuri, "Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukukunun Kaynakları", *AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 4, S. 8, Güz 2016, s. 1-16.

AKIN, Hatice, "Osmanlı Devlet'inde Hapishane Islahatına Dair 1893 Tarihli Bir Nizamname Önerisi", *History Studies*, Volume 3/3, 2011, s. 23-36.

- AKYÜZ ORAT, Julide – ÇELİK, Fadimana, “Diyarbakır Vilayeti Hapishaneleri”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 7, İlkbahar 2011, s. 73-95.
- ARTUK, Mehmet Emin – ALŞAHİN, Mehmet Emin, “Hapis Cezalarının ve Cezaevlerinin Tarihi Gelişimi”, *Mehmet Akif Aydın’a Armağan Hukuk Araştırmaları Dergisi Özel Sayı*, Marmara Üniversitesi 2015, s. 297-338.
- ATA, Feridun, “Osmanlı Döneminde Bozkır Hapishanesi”, *Uluslar Arası Sempozyum: Geçmişten Günümüze Bozkır*, s.393-398.
- ATAR, Zafer, “20. Yüzyılın Başlarında Turgutlu Hapishanesinin Genel Durumu”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 9, S. 1, Mart 2011, s. 87-102.
- AVCI, Mustafa, “Osmanlı İnfaz Hukukundaki Gelişmelere Genel Bir Bakış”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.12, S. 3-4, 2004, s. 87-159.
- BACAKSIZ, Pınar, “Cezalandırma ve Toluma Yeniden Kazandırma”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 16, Özel Sayı 2014, s. 4917-4941.
- BAHAR, Halil İbrahim, “Hapishaneler, Sorunlar ve Çözüm Arayışları”, *Hapishane Kitabı*, (Editör: Emine Gürsoy Naskali-Hilal Oytun Altun), Kitapevi Yayınları, İstanbul 2005. s. 41-58.
- ÇELİK, Yüksel, “Hapishane Tarihimizden Bir Kesit: Üsküdar Paşa Kapısı Tevkifhanesi ve Mütareke Dönemi İşgali”, *Belleten*, C. XXII., S. 264, Ağustos 2008, s. 603-627.
- DAŞÇIOĞLU, Kemal, “Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Bodrum Kalesi ve Hapishanesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Bayram Kodaman’a Armağan Özel Sayısı, Ocak 2010, s. 212-225.
- DEMİRBAŞ, Timur, “Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların ve Cezaevlerinin Evrimi”, *Hapishane Kitabı*, (Editör: Emine Gürsoy Naskali-Hilal Oytun Altun), Kitapevi Yayınları, İstanbul 2005. s. 3-40.
- DURHAN, İbrahim, “Tanzimat Döneminde Osmanlı Yargı Teşkilatındaki Gelişmeler”, *EÜHFD*, C. XII, S. 3-4, 2008, s. 55-111.
- GAYRETLİ, Mehmet, “1858 Osmanlı Ceza Kanununun Kaynağı Üzerindeki Tartışmalar ve Bu Kanuna Ait Bir Taslak Metnin Bir Kısmıyla İlgili Değerlendirmeler”, <http://www.e-akademi.org/makaleler/mgayretli-2.pdf>, s. 1-15.
- K. RİEMSHNEİDER, Kaspar, “Eski Anadolu’da Hapishane ve Ceza”, (Çeviren: Turgut Yiğit), “*Economic and Social History of the Orient*”, s. 341-351.
- KARACA, Ali, “XIX. Yüzyılda Osmanlı Devletinde Fahişe Hatunlara Uygulanan Cezalar: Hapis ve Sürgün”, *Hapishane Kitabı*, (Editör: Emine Gürsoy Naskali-Hilal Oytun Altun), Kitapevi Yayınları, İstanbul 2005. s.152-162.

- KARAKAYA, Beyza, “Musul Vilayeti Kadın Hapishaneleri ve Kadın Mahkûmlar”, *Kültür Ocağı Vakfı*, Mayıs 2017. s. 1-24.
- KOÇ, Bekir, “Osmanlı İslahanelerinin İşlevlerine İlişkin Bazı Görüşler”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 6, C. 2, Gaziantep 2007, s. 111-127.
- POYRAZ, Özlem, “20. Yüzyılda Osmanlı’da Kadın Mahkûmlar, Geçmişten Günümüze Şehir ve Kadın I.”, (Editör: Osman Köse), *Kültür Yayınları*, Samsun 2016. S. 619-627.
- SAVCI, İlkay, “Cezaevi İşyutları”, *Hapishane Kitabı*, (Editör: Emine Gürsoy Naskalı-Hilal Oytun Altun, *Kitapevi Yayınları*, İstanbul 2005. s. 225-243.
- BİLBAŞARAN, Serpil, “Hapis Cezasının Örgütsel ve Hukuksal Gelişimi”, *Birikim Dergisi*, S. 136, Ağustos 2000, s. 44-48.
- SOFUOĞLU, Ebubekir, “Osmanlı Hapishanesinde İslah ve Fırar Teşebbüsleri”, *Hapishane Kitabı*, (Editör: Emine Gümüş Naskalı-Hilal Oytun Altun), *Kitapevi Yayınları*, İstanbul 2005. s. 163-172.
- SUNAY, Serap, “Son Dönem Osmanlı Taşra Hapishanesine Bir Örnek: Bolvadin Hapishanesi”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 20, S. 1, Haziran 2018, s. 43-66.
- TANIŞ, Cihat, “Osmanlı Devlet’inde Hapishane İslahatı: Muş Hapishanesi Örneği (1908-1914)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 11, S. 57. s. 141-146.
- TEKİN, Saadet, “Osmanlı’da Kadın ve Kadın Hapishaneleri”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. XXIX, S. 47, Ankara 2010, s. 83-102.
- TEKİN, Saadet-ÖZKES, Sevilay, “Cumhuriyet Öncesi Türkiye’de Hapishane Sorunu”, *ÇTTAD*, C. VII, S. 16-17, Bahar-Güz, 2008, s. 187-201.
- TEMEL, Mehmet, “XX. Yüzyılın Başında Menteşe Sancağı Hapishaneleri”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, s. 109-135.
- YILDIZ, Murat, “Osmanlı Devlet’inde Bir Saray Hapishanesi: 18,-19, Yüzyıllarda Bostancıbaşı Mahbesi”, *Türkiyat Mecmuası*, S. 1, C. 22, 2012, s. 239-275.
- YILDIZ, Özgür, “Osmanlı Hapishaneleri Üzerine Bir Değerlendirme; Karesi Hapishanesi Örneği”, *Akademik Bakış Dergisi*, C. 9, S. 17, Kış 2005, s. 91-111.
- YILMAZ, Metin, “İslam Tarihinin İlk Üç Asrında Hapishaneler”, *İslami İlimler Dergisi*, C. 17, s. 539-581.

2.3. Sözlükler

- BARDAKOĞLU, Ali, “Hapis”, *TDV. İslam Ansiklopedisi*, C. 16, İstanbul 1997.

DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Akaydın Yayınevi, Ankara 2007.

ŞEMSETTİN SAMİ, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2016.

2.4. Tezler

2.4.1. Doktora Tezleri

SARIAY, Ercimet, II. Meşrutiyet Döneminde Ankara Vilayetinde Asayiş, Suç ve Ceza, *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Doktora Tezi, Nevşehir 2018.

2.4.2. Yüksek Lisans Tezleri

EREN, Mustafa, İyileştirme Kavramı Işığında Kimlik Mücadelesinin Sürdüğü Alan Hapishaneler, *İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2012.

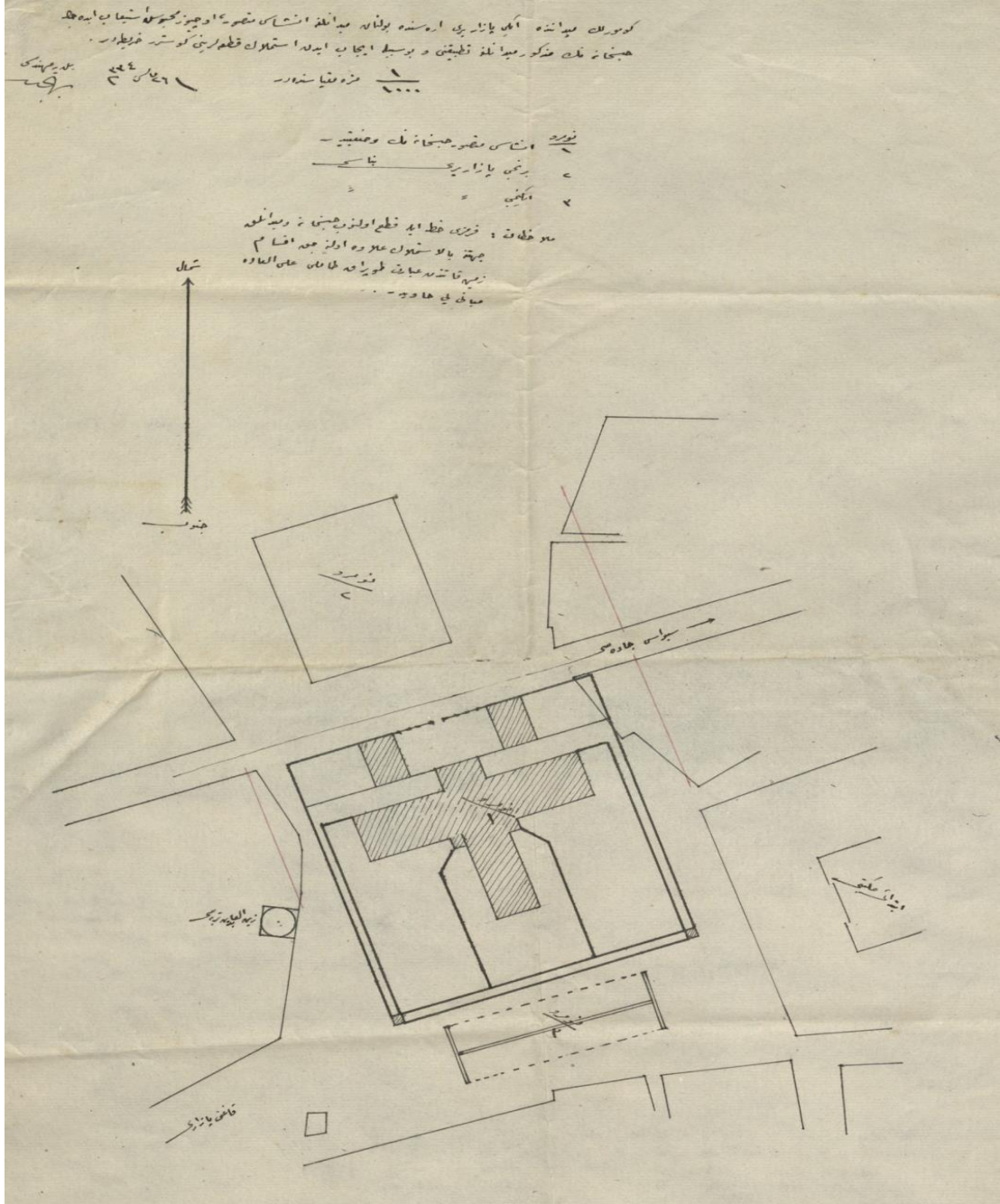
GÜDEK, Meral, Modernleşme Döneminde Osmanlı'da Çocuk Eğitimi ve Litaratürü, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Anabilimdalı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2012.

ÖZTÜRK, Sevcan, XIX. Yüzyıl Osmanlı Ceza Sisteminde Dönüşüm: Zindandan Hapishaneye Geçiş, *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2014.

EKLER

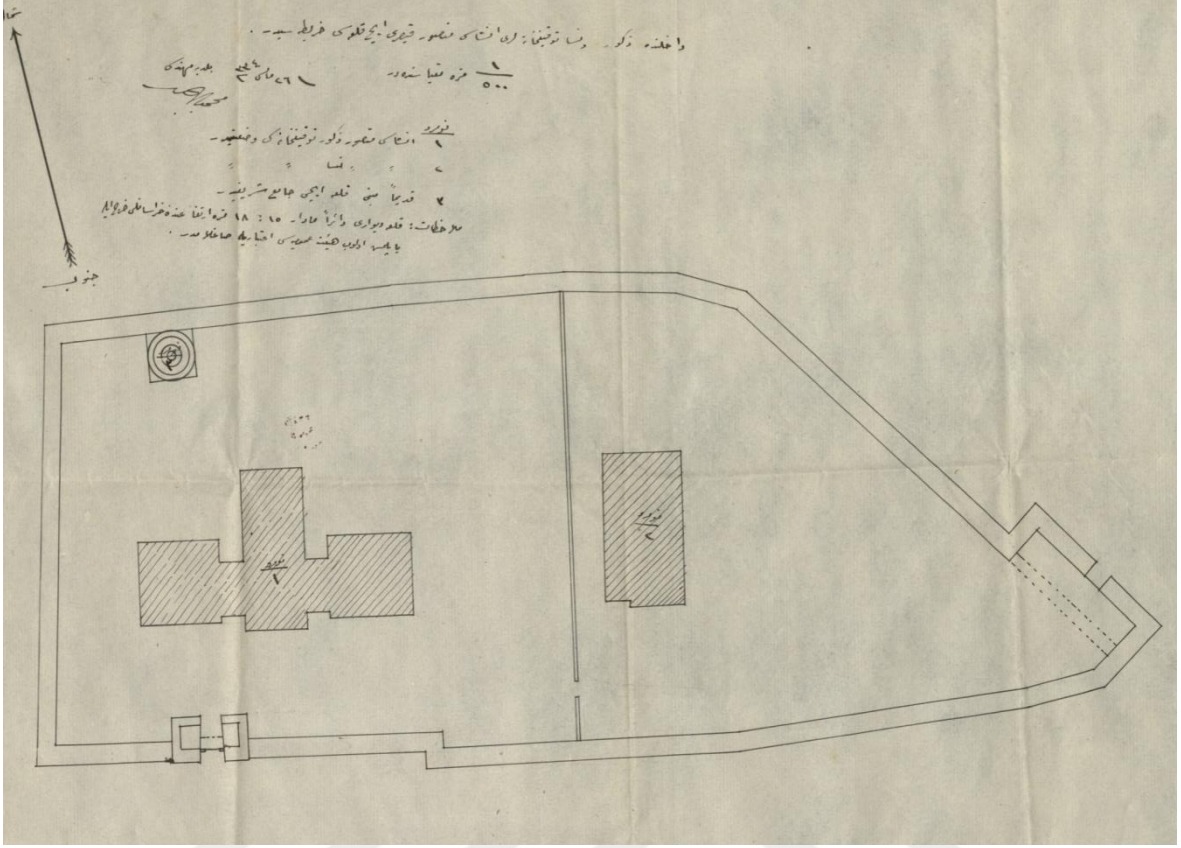
Arşiv Belgeleri

Ek-1: Kayseri Hapishanesi'ne Ek Olarak Kale Dışına Yapılması Planlanan Belediye Ait Kömürcülük Mevkiindeki Arsanın İstimlak Edilmesine Dair Taslak Plan.

Kaynak: BOA. DH. MB. HPS. M. 33/117-1.

Ek-2: Kayseri Hapishanesine Ek Olarak Kale Dışına Yapılması Planlanan Belediye Ait Kömürcülük Mevkiindeki Arsanın İstimlak Edilmesine Dair Taslak Planın Eki.

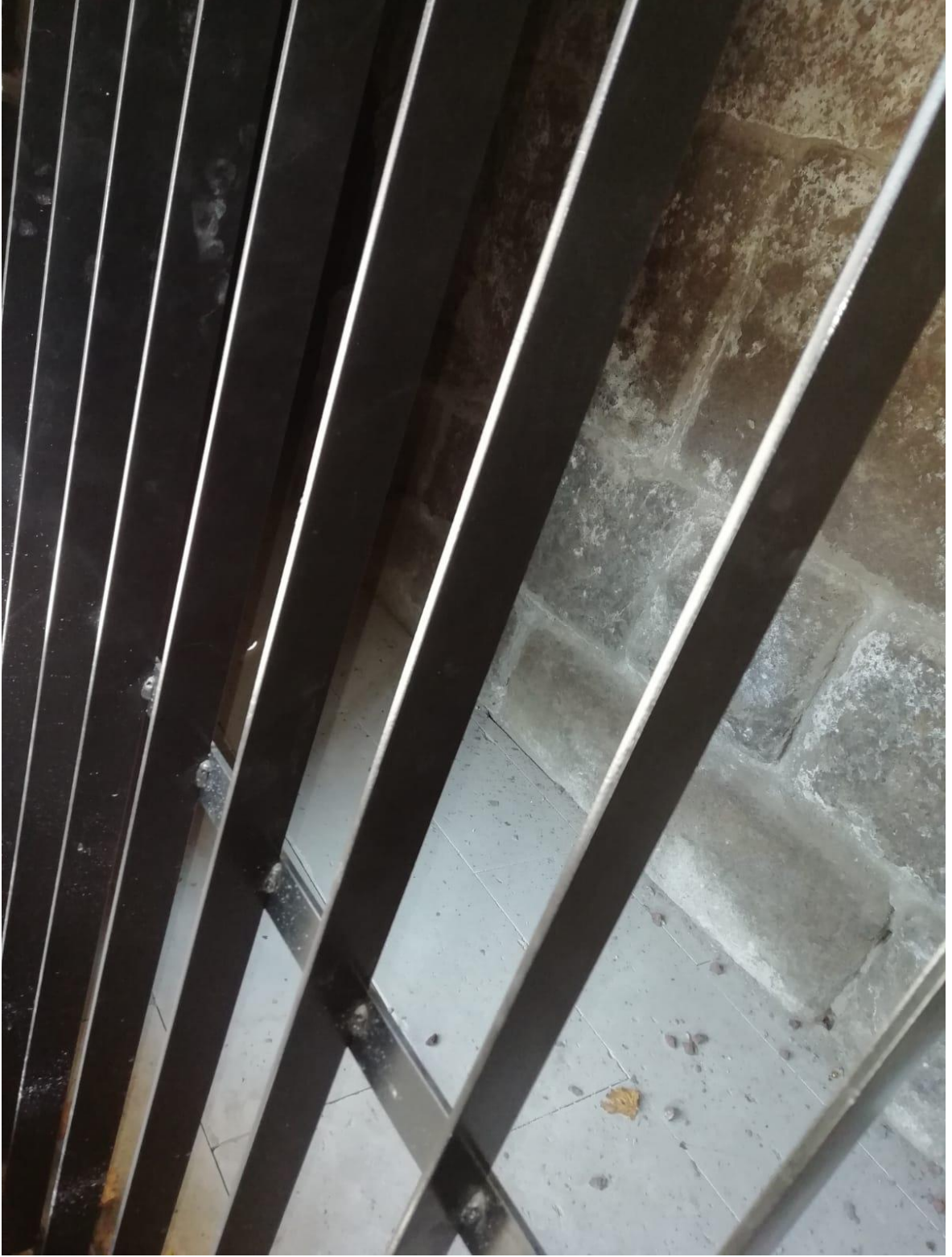
Kaynak: BOA. DH. MB. HPS. M. 33/117-2.

Fotoğraf-1: Kayseri Kalesi Restorasyonundan Sonra Osmanlı Zamanında Hapishane Olarak Kullanılan Kale İçerisindeki Mekânlar

Kaynak: Kişisel Arşivimden

Fotoğraf-2: Kayseri Kalesi İçerisinde Hücre

Kaynak: Kişisel Arşivimden

Fotograf-3: Kayseri Kalesi İçerisinde Hücre

Kaynak: Kişisel Arşivimden